

Spolok Slovákov z Bulharska

ROČENKA

*СЛОВАШКИ НАЦИОНАЛЕН МУЗЕЙ -
ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ В БРАТИСЛАВА*

*МУЗЕЙ "БЪЛГАРИЯ И СЛАВЯНСКИЯТ СВЯТ" -
ФИЛИАЛ НА НАЦИОНАЛНИЯ ИСТОРИЧЕСКИ
МУЗЕЙ*

СЛОВАШКИ ИНСТИТУТ

*СДРУЖЕНИЕ ЗА СЛАВЯНСКА ВЗАИМНОСТ -
БРАТИСЛАВА*

ИЗЛОЖБА

СЛОВАЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ
по повод 110-та годишнина от
заселването им в България

*Откриване:
20 октомври 1994 г.
четвъртък, 17.00 ч.*

*Музей "България и славянският свят"
бул."Е.Георгиев" 169*

СПОНСОР

HEMUS AIR

ROČENKA

Spolku Slovákov z Bulharska

**Bratislava
1997**

NIEKOĽKO SLOV NA ÚVOD

Vážení čitatelia, milí krajanovia!

Posledné číslo našej Ročenky ste si mohli prečítať v roku 1994. Čo sa vlastne stalo, že Vám ďalšie vydanie predkladáme až teraz? Klesla aktivita členov nášho spolku, či členovia výboru už nie sú tak pracovití ako pred rokmi, nebolo vari o čom písať, alebo sme autorov ťažko zhl'adúvali...? Nič z toho neplatí, lebo pravda je úplne inde a inakšiu má podobu. Ako sa už často v našich končinách stáva, príčina nášho "odmlčania" bola veľmi prozaická - nedostávalo sa nám koruniek a bez nich sa ani my nemôžeme pohnúť ďalej, bohužiaľ. Na naše projekty, na naše listy, prosby a žiadosti ostávali hluchí "zodpovední" jednotlivci či inštitúcie, čo majú priamo v "popise práce" podporovať aktivity nadšencov (suplujúcich prácu profesionálov), medzi ktorých sa skromne aj my zaraďujeme.

Úfali sme márne. Jedinou cestou - ako už neraz predtým - bolo spoľahnúť sa na seba. Veď v tomto máme aj z našej minulosti príkladov za plnú priehršť. Aj naši dedovia a otcovia len "po leve strádali" a tak postavili modlitebne, kostoly, školy...

To, že dnes obťažkávate, vážení čitatelia, v rukách túto v poradí už štvrtú Ročenku Spolku Slovákov z Bulharska, patrí vďaka Vám, milí krajanovia a rodáci. Veď z koruniek, ktorými ste prispievali na vstupnom na naše výročné stretnutia, z výnosu tombol, na ktoré ste tak štedro prispievali, z Vašich peňažných darov, sme nakoniec zozbierali finančný obnos, ktorým sme mohli pokryť nemalé náklady na vytlačenie našej publikácie. Ako vidíte, Vaše korunky, peniaze nášho spolku nevyšli nazmar, poslúžili dobrej veci.

Vážení čitatelia, milí rodáci, krajanovia, držíte v rukách Ročenku '97, ročenku Spolku Slovákov z Bulharska. Aká je, taká je, ale je naša, a to si najviac ceníme. Príspevky v nej uverejnené opäť posúvajú naše vedomosti, cibrú naše názory, približujú a zjasňujú obraz o nás, o našej minulosti, dávnej i tej celkom nedávnej, ba povedia čo-to aj o nami žitej prítomnosti, o živote potomkov najmenšej slovenskej menšiny v európskom zahraničí, o Slovákoch v Bulharsku a z Bulharska.

Milí rodáci, Ročenku '97 čítajte pozorne, buďte zhovievaví k chybám a nedostatkom, inšpirujte sa, pera sa chyťte, spomínajte a píšete, a píšete...

KONEČNĚ DOMA...

Štefan Zelenák

V tomto roku si pripomíname 50. výročie počiatkov organizovaného návratu Slovákov z európskeho zahraničia domov, do vlasti svojich dedov a pradedov. Spolok Slovákov z Bulharska osvetlil, aspoň sčasti, problém repatriácie na odbornom seminári 12. mája 1994. Fundované príspevky Jaroslava Vaculíka, Juraja Ďuriša a Štefana Zelenáka (podrobnejšie pozri Ročenka '94, Bratislava 1994) objasnili z rôznych hľadísk - i keď nie vyčerpávajúco - túto zložitú etapu našich novodobých dejín.

Neprichodí mi v tejto krátkej poznámke uvádzať známe fakty a okolnosti, za ktorých sa repatriácia našich krajanov z Bulharska uskutočnila. Pozornosť chcem upriamiť trochu iným smerom. Naši rodáci cítili už celé desaťročia, že jedinou spásou pre málopočetnú slovenskú enklávu v ďalekej balkánskej krajine je návrat domov, do vlasti svojich predkov, na ten malý kúsok zeme vykolíkovanej nebotyčnými tatranskými končiarimi na severe a úrodnými poliami na juhu, myjavskými kopanicami na západe a Vihorlatom na východe. Prvý pokus o masovejší odchod do Československa, krátko po jeho vzniku sa nevydaril. No túžba ostala túžbou a s pribúdajúcimi rokmi dozrievala, nadobúdala čoraz jasnejšie kontúry, ktoré nerozmazalo ani prešívanie hraníc pred a v priebehu svetovej vojny.

A po jej skončení, s požehnaním víťazných mocností, milióny ľudí v Európe dali sa do pohybu. Ani naši krajanovia nestáli bokom, lebo cítili, že tu a teraz sa vari naozaj sny môžu premeniť na skutky. Povzbudzovali ich k tomu aj vyhlásenia úradov v Prahe a Bratislave, ktoré vyzývali "Čechov a Slovákov žijúcich v zahraničí k návratu do vlasti". Už v auguste 1945 naši krajanovia si uvedomovali, že dosť bolo vajatania, dosť prázdnych nádejí, že treba konať. Česi a Slováci vo Vojvodove poslali list predsedovi československej vlády, v ktorom vyjadrili túžbu vrátiť sa do vlasti svojich predkov. K nim sa veľmi skoro pridali aj Slováci v Gornej Mitropoliji, Podeme a Brašljaniaci. Svojich zástupcov čoskoro vyslali do Prahy, aby "na tvári miesta" dohodli podmienky repatriácie.

Viacerí naši krajanovia nečakali na rozhodnutia ministerských úradníkov, ktorí majú vždy dosť času a nikdy nevynikali rýchlosťou v konaní, ale na vlastnú päsť sa púšťali do neznáma. Niektorí tak urobili už v roku 1945, za nimi išli ďalší v roku nasledujúcom. Z "našich dedín" odišli najprv jednotlivci - predné hliadky, za nimi išli celé rodiny, viac-menej na vlastné "trovy" bez výraznejšej podpory československých úradov, no najmä za minimálneho pochopenia repatriáčného odboru Ministerstva sociálnej starostlivosti ČSR v Prahe.

Prelom v repatriácii Slovákov z Bulharska do Československa nastal po podpísaní dohody medzi Československom a Bulharskom o najímaní bulharských poľnohospodárskych robotníkov a ich umiestňovaní na práce v Československu zo 16. septembra 1946. Veci posunul dopredu aj "Ideový plán reemigrácie Slovákov z Rumunska, Juhoslávie a Bulharska". Otázka reemigrácie Slovákov

z Bulharska našla svoje vyjadrenie aj v "Zmluve o úprave presídlenia českej a slovenskej národnosti z Bulharska do Československa" zo 6. mája 1949, podpísaná v Sofii.

Slováci z Bulharska pred evanjelickým kostolom v Jevišovke asi v r. v roku 1957

Nechcem tu uvádzať jednotlivé transporty, počty presídlených, trampoty prvých reemigrantov, prvé sklamanie i prejavy neschopnosti a nepochopenia zo strany miestnych úradov po príchode do vlasti. Známe sú aj fakty o prvých sídlach našich krajanov, o ďalšom pohybe do oblastí priaznivejších pre hospodárske a sociálne pozdvihnutie, no najmä hľadanie vhodnejších podmienok pre zachovanie národnej identity, vyhnutie sa asimilácii - áno, asimilácii tu doma, na území Československa.

Milí krajanovia, vážení čitatelia! V týchto dňoch, keď si pripomíname 50. výročie reemigrácie, reemigrácie organizovanej a požehnanej veľmocami i domácimi úradmi, často sa na povrch dostávajú, popri nesporne pozitívnych skúsenostiach, zmenách v živote našich krajanov, ktorí sa vrátili domov, aj kritické pripomienky k rôznym stránkam reemigrácie a jej dôsledkov. Pričom najviac kritických pripomienok sa krúti okolo takých zložitých problémov ako nedokončenosť a nedotiahnutosť celého, na prvý pohľad veľkolepo pochopeného programu "vylepšenia" národnej a národnostnej štruktúry nového Československa, nezavršenie pôvodne oveľa širšie zamýšľanej výmeny obyvateľstva medzi Maďarskom a Československom, zahamovanie reemigrácie Slovákov z Juhoslávie

a Rumunska, rozpačitosť v Prahe nad možnosťami repatriácie Slovákov z Podkarpatskej Ukrajiny a Poľska a celý rad zatiaľ neobjasnených problémov, na ktoré môže dať vyčerpávajúcu odpoveď len seriózný a maximálne objektívne poňatý komplexný výskum tejto významnej etapy v našich novodobých dejinách. Ide na prvý pohľad o uzavretú dejinnú kapitolu, no jej dôsledky pociťujú mnohí naši krajanovia a ešte aj dnes veľmi živo, citlivo a často aj s trpkosťou spomínajú na obdobie po poslednej veľkej vojne, na situáciu našich krajanov z Bulharska, ktorí sa ako jediní zo slovenských menšín v európskom zahraničí vrátili do vlasti svojich predkov všetci, presnejšie skoro všetci. Aj im sa ušlo - práve tak ako ostatným reemigrantom veľa sklamaní, rozčarovania a trpkých skúseností. No napriek všetkému a všetkým, a v tomto, myslím si, milí krajanovia, budete so mnou súhlasiť, príchodom do vlasti si naši ľudia v každom ohľade polepšili. Na vyššiu úroveň sa dostalo naše hmotné, sociálne, zdravotné i kultúrne postavenie a celková životná úroveň sa výrazne zvýšila v porovnaní s minulosťou. Naši ľudia opustili tradičné zamestnania a obživu hľadali v iných profesiách. Stovky našich krajanov a hlavne ich potomkovia vyučili sa remeslám, získali stredné odborné vzdelanie či úplné vysokoškolské vzdelanie.

Naši krajanovia sa po príchode z Bulharska ocitli v ekonomicky, sociálne, spoločensky i kultúrne vyspelejšom prostredí, čo nemohlo neovplyvniť, a to veľmi pozitívne, ich celkový životný štýl. A nakoniec, ale nie na mieste poslednom, dosiahli najmä to, po čom už dávno túžili - vyhli sa nevyhnutnej a vcelku zákonitej asimilácii, ktorej by v Bulharsku boli podľahli už v priebehu dvoch-troch generácií. Pre dorastajúce generácie pripravili v každom ohľade priaznivejšie podmienky na ich všestranné uplatnenie.

Markušová Mária /Jevišovka / -tkanie "pokrovcov " -asi v roku 1975.

Bez nadsádzky môžeme konštatovať, že Slováci z Bulharska príchodom do Československa zachránili seba a svoje potomstvo pred definitívnou stratou svojej národnej identity.

Pamiatka na našich predkov - Slovenský cintorín v Podeme v roku 1988

Vážení čitatelia, milí rodáci, ak si v týchto dňoch pripomíname 50. výročie začiatkov reemigrácie Slovákov z európskeho zahraničia do vlasti, urobme tak aj my. Porozprávajme svojim najbližším, svojim deťom, vnukom a pravnukom o tom, ako bolo vtedy, po veľkej vojne, ako sa naši ľudia pohli, aby vyriešili svoje problémy, aby sny premenili na skutky, aby naplnili svoje túžby a vrátili sa tam, odkiaľ pred vyše dvesto rokmi prišli ich pradedovia. Možno aj tieto spomienky nám pomôžu obnoviť tak potrebnú silu, ktorá by sa nám hľadajúcim už dnes, keď sa tento národ, tak ako často v minulosti, ocitol na krížnych cestách, dvíha hlavu a vetrí, ktorou stranou sa dať, aby inak bolo, ako bolo vtedy a teraz.

Veď aj pohyb pred päťdesiatimi rokmi bol pre nás veľkou skúškou, často veľmi ťažkou, náročnou na psychiku, fyzicky namáhavou, no Vy, milí rodáci, ste dokázali, že pracovitosť a úfnosť vo vlastné sily, nepoddajnosť, čo ako neprajnému osudu, všetko to vlastnosti zdedené po húževnatých a pracovitých predkoch, priniesli svoje sladké plody. Dokázali sme na novom a po novom obrobiť zem, naučili sme sa novým remeslám, nahliadli sme do nevyčerpatelnej studnice poznania, vzdelania a kultúry, pre viacerých sa veda a bádanie stali každodenným poslaním. Dokázali sme dvíhať trvácne múry svojich nových "domčokov", vzájomne si pomôcť, keď bolo našim, dorobiť si chlieb i zarobiť si naň, vypestovať vinič i dobré víno z neho spraviť, žiť múdro a hrdo kráčať v ústrety novým dňom.

ĽUDOVÁ PIESEŇ SLOVÁKOV V BULHARSKU

Viera Gašparíková

V ročenke Spolku Slovákov z Bulharska (Bratislava 1993, s. 5-40), ako aj v iných tam citovaných prácach (s. 24), som sa bližšie venovala ľudovej próze bulharských Slovákov na základe vlastných terénnych výskumov, čo vplývalo predovšetkým z mojej odbornej špecializácie. Avšak už pri prvých záznamoch v teréne som došla k presvedčeniu, že by nebolo správne vytrhnúť túto jednu oblasť z celkového komplexu ľudovej kultúry, nakoľko rozprávania či už vážneho alebo žartovného charakteru, alebo priamo i rozprávky, boli v pamäti mojich informátorov popretkávané či už piesňami, spomienkami na neutešené pomery po príchode do novej vlasti, alebo plynule prechádzali do oblasti zvykoslovia, kde bolo možno badať okrem iného veľmi cenné údaje ekologického charakteru o životnosti toho-ktorého folklórneho druhu či žánru. Preto hneď od začiatku mojich výskumov - lepšie povedané prieskumov, pretože na území Bulharska som sa mohla zdržať po dvakrát iba tri dni - som nechala voľne plynúť spomienky informátorov a spontánne prechádzať do ktorejkoľvek oblasti ľudovej kultúry, bez toho, že by som ich usmerňovala, aby obrátili pozornosť predovšetkým k mojej špecializácii. Na jednej strane som teda plne prihliadala na ekologické momenty a na druhej strane som sa usilovala zachytiť ľudovú prózu v kontexte s inými stránkami ľudovej kultúry, najmä duchovnej. Zachytávala som preto na magnetofónový pás okrem ľudových rozprávok, povestí a iných prozaických žánrov aj ľudové piesne, kalendárne i rodinné zvykoslovie, ľudové liečenie, pranostiky. Prirodzene, že mnoho informácií sa dotýkalo aj materiálnej kultúry, predovšetkým z oblasti ľudovej architektúry, ľudového odevu, ako aj stravy.

Moje výskumy v súvisi s ľudovými piesňami sa uskutočnili, podobne ako v prípade ľudovej prozaickej tvorby v troch časových etapách, pri ktorých som zaznamenala 91 piesní:

1. V septembri 1963 v oblasti bulharského Plevenska, v obciach Gorna Mitropolija a Podem (predtým Mrtvica).

Zozbieraný piesňový materiál predstavuje 27 piesní od štyroch informátorov.

G o r n a M i t r o p o l i j a

Ján Hruška, nar. 1878 v Semleku v Maďarsku - 16

Katarína Hrušková, rod.Kováčová, nar. 1886 v Semleku, v Maďarsku - 5

P o d e m

Kata Adamova Koláriková, nar. 1916 v Podeme - 5

Mara Strakušková, rod.Holíková, nar. 1895 v Podeme - 1

2. V novembri 1970 v oblasti bulharského Plevenska, v obciach Gorna Mitropolija a Podem. Zozbieraný piesňový materiál predstavuje 37 piesní od ôsmich informátorov.

G o r n a M i t r o p o l i j a

Katarína Hrušková, rod. Kováčová, nar. 1886 v Semleku, v Maďarsku - 4

Paľo Marčok, nar. 1899 v Gornej Mitropoliji- 2

Pavel Janov Červenák, nar. 1897 v Kovačici, v bývalej Juhoslávii - 1

Katka Milova Hrušková, nar. 1956 v Gornej Mitropoliji- 1

P o d e m

Zuzka Omastová, rod. Kupcová, nar. 1919 v Gornej Mitropoliji- 14

Anna Velikova Predušova, rod. Markušová, nar. 1927 v Podeme - 12

Adam Paľov Omasta, nar. 1911 v Gornej Mitropolija - 2

Stevka Velikova Minčeva, nar. 1948 v Podeme - 1

3. V decembri 1970 v bývalom Československu v oblasti juhovýchodnej Moravy, v obci Jevišovka na Morave. Zozbieraný piesňový materiál predstavuje 27 piesní od jedného informátora.

J e v i š o v k a n a M o r a v e

Jozef Markuš, nar. 1902 v Podeme - 27

Celkovo možno povedať, že piesňový materiál, ktorý sme v priebehu našich výskumov získali, predstavuje 91 piesňových záznamov a pochádza od 12 informátorov (u jednej informátorky sa výskum konal dvakrát) z najstaršej, strednej i najmladšej vekovej kategórie. O vekovej hranici a počte interpretov vždy v rámci jedného desaťročia ukazuje nasledovný prehľad :

Vo veku od 1 - 10 rokov 1, od 20 - 30 rokov - 1, od 40 - 50 rokov - 2, od 50 - 60 rokov - 2, od 60 - 70 rokov - 1, od 70 - 80 rokov - 3, od 80 - 90 rokov - 2.

Vzhľadom na to, že nie je možné všetky piesne zachytené textovo i melodicky na tomto mieste zverejniť, uvedieme kvôli prehľadu celkového spevného repertoáru pri všetkých menách informátorov radených podľa abecedy s lokalitou a rokom výskumu incipity piesní, ktoré ten-ktorý spevák či speváčka interpretovali.

ČERVENÁK, Pavel Janov - Gorna Mitropolija 1970

1. Tancuj, tancuj, vykrúcaj

HRUŠKA, Ján - Gorna Mitropolija 1963

1. Pri Prešporku kraj Dunaja
2. Zahučali hory, zahučali lesy
3. Slovák som ja, Slovák budem
4. Prenešťastná tá plevenská cesta
5. Keď som ja k vám chodievával
6. Štyri biele húsky z deľaka letíte
7. Páračke párajte, pôjdeme domov
8. Poľana z poľava, napadol biely mráz
9. Dobre mi je, dobre, pri mamovky mojej

10. Ej, Bugári, Bugári, vy ste veľkí klamári
11. Neožením sa ja v jeseni
12. Odpadol mi z muškátov kvet
13. Keď som ja k vám chodievával
14. Kúpila som od handriara čerešne
15. Na plevenskej ceste gombálie rastie
16. Bol edon Štefan kráľ

HRUŠKOVÁ, Katarína, rod. Kováčová - Gorna Mitropolija 1963, 1970

1. Limbora, limbora, zelená limbora, 1963, 1970
2. Mám ja ručník s bielym kvetom, 1963, 1970
3. Padá dažďik len práška, 1963, 1970
4. Kačička divoká letela z vysoka, 1963
5. Keď som išiel od Aničky, 1963
6. Štyri biele húske vysoko letíte, 1963

HRUŠKOVÁ, Katka Milova - Gorna Mitropolija 1963

1. V hlbkej doline srnka vodu pije

KOLÁRIKOVÁ, Kata Adamova - Podem 1963

1. A ty, brate, sokole
2. Chodila Zuzana okolo Dunaja
3. Páračke, párajte, pôjdeme domov
4. Kúpila som od handriara čerešne
5. Ej, zora, zora, už zora vyšla

MARČOK, Paľo - Gorna Mitropolija 1970

1. Vybil Cigán Cigánku
2. Píšťalôčka moja o deviatich dierkach

MARKUŠ, Jozef - Jevišovka na Morave 1970

1. Včera večer som si dievča zamiloval
2. Prenešťastná tá plevenská cesta
3. Na plevenskej ceste gombálie rastie
4. Z večera je jasno, cez polnoc oblačno
5. Spadol lístok zo stromička
6. Už je sobota, ten posledný deň
7. Sedí vrabček na kostole
8. Odtrhnem si z muškátu kvet
9. Husár som bol, husár budem
10. Ej, zora, zora, už zora vyšla
11. Volari, volari, kde ste volke pásli
12. Neožením sa ja v jeseni

13. Čie sú to kone v tom dvore
14. Dobrý večer, frajerôčka moja
15. Širokom poli, mrtvickom poli dve rybky
16. Chodila Zuzana okolo Dunaja
17. Ej, už kohútke spievajú
18. Darmo moje vyzerania na dverce
19. A ty, brate, sokole
20. Bol edon Štefan kráľ
21. Keď sa milý na vojnu bral
22. Z tej trenčianskej brány
23. Kúpila som od handriara čerešne
24. Edna sestra brata mala
25. Ešte raz sa obzrieť mám
26. A tam hore, dole
27. Vody, vody, veľkie vody

MINČEVA, Stevka Velikova - Podem 1970

1. Volari, volari, kde ste volke pásli

OMASTA, Adam Paľov - Podem 1970

1. Odtrhnem si z muškátu kvet
2. Ej, zora, zora, už vyšla zora

OMASTOVÁ, Zuzka, rod. Kupcová - Podem 1970

1. Keď sa Slovák preč do sveta ubieral
2. Medzi dvoma brehami
3. Bol jeden Štefan Kráľ
4. Z večera je jasno, cez polnoc oblačno
5. Spadol lístok zo stromička
6. Sivá vrbenečka
7. Už je sobota, ten posledný deň
8. Odtrhnem si z muškátu kvet
9. Ej, zora, zora, už vyšlo zora
10. Ninto od muškáta najkrajší kvet
11. Neoženín sa ja v jeseni
12. Čie sú to kone v tom dvore
13. Dobrý večer, frajerôčka moja
14. Darmo moje vyzerania na dverce

PREDUŠOVA, Anna Velikova, rod. Markušová - Podem 1970

1. Ninto od muškáta najkrajší kvet
2. Medzi dvoma brehama
3. Pred kostolom biely dom
4. Lindička vysoká, lístoček tenušký

5. Hviezdičky, hviezdičky, vy jasno svietíte
6. Na zelenej pažiti rozmarín prekvitá
7. Ej, lúčka, lúčka, lúčka zelená
8. Rabovali Ľurci až do bielej hory
9. Prenešťastná tá plevenská cesta
10. Keď sa milý na vojnu bral
11. Jasná hviezda nad ulicou svietila
12. Sivá vrbenečka, pod ňou studenečka

STRAKUŠKOVÁ, Mara, rod. Holíková - Podem 1963

1. Slovák som bol, Slovák budem

Ľudová pieseň zaujíma v živote a kultúre bulharských Slovákov popri ľudovej próze vedúce postavenie, a preto jej aj Ján Michalko v knihe "Naši v Bulharsku" (Myjava 1936, s. 282-308) venoval toľko pozornosti. Okrem toho cenná je aj jeho rukopisná zbierka "Slovenskje nvoty z Bulharska", uložená v archíve Matice slovenskej v Martine. Pri svojich výskumoch som zaznamenala celkovo 91 piesní; tento počet, vzhľadom na krátkosť trvania mojich výskumov a na široký komplex otázok spadajúcich do oblasti duchovnej kultúry, nie je nijako malý, najmä ak uvážime, že štacionárny výskum piesňovej tvorby Jána Michalku, zaznamenaný v tridsiatych rokoch nášho storočia, obsahuje 126 melodicko-textových zápisov, iba jeden z mojich výskumov v roku 1970 prináša 28 takýchto záznamov. Tieto záznamy môžeme na tomto mieste zverejniť vďaka S. Burlasovej, ktorá videla výnimočnosť niektorých melódií, uchovaných v slovenskej enkláve v Bulharsku, a teda aj potrebu ich prepisu z melodického hľadiska. Z ostatných nahrávok vzhľadom na nedostatok finančných prostriedkov nebolo možné urobiť melodické prepisy, nahrávky sú však uložené v Dokumentačnom oddelení Ústavu etnológie SAV. Z celkového počtu 91 piesní z našich výskumov v rokoch 1963 a 1970 31 nie je uverejnených v knihe Michalku a 33 piesní predstavuje ich varianty.

Problematiku ľudových piesní bulharských Slovákov z hľadiska funkcie, tematiky a hudobného štýlu dostatočne prezentovala S. Burlasová vo svojom príspevku "Ľudové piesne Slovákov v Bulharsku zo zápisov Jána Michalku" (Ročenka Spolku Slovákov v Bulharsku, Bratislava 1994, s. 34-38), preto sa nemienim týmto otázkam bližšie venovať, uvediem iba niekoľko svojich osobných pozorovaní. Zdá sa, že niektoré piesne zaznamenané po takmer štyridsiatich rokoch po zápisoch J. Michalku sú textovo i melodicky neraz zaujímavé a z tohtodôvodu tu prezentovaný piesňový materiál možno považovať za cenný najmä pre ďalšie porovnávacie štúdium; dva dostupné melodicko-textové súbory Slovákov v Bulharsku - J. Michalkov a náš - predstavuje už 154 piesní, z toho 60 publikovaných.

Čo sa týka pôvodu slovenských piesní bulharských Slovákov, možno sa prikloniť k názoru J. Michalku, že pôvod je dvojakého druhu : niektoré piesne putovali so Slovákami od ich odchodu z vlasti, prežívali tie

isté zmeny ako ich nositelia, ktorí si niektoré prvky prispôbovali, iné sa naučili od založenia slovenských škôl. Túto tézu plne dokumentuje aj náš výskum. V piesňach sa často spomínajú z pôvodného slovenského prostredia obrazy: trenčianska brána, Prešporok, Šariš, z nového bulharského prostredia Mrtvica, mrtvíckí chlapci, mrtvícké pole, mrtvícké záhrady, mrtvícky cintorín, Nitrapoľa, plevenská cesta, plevenská varta, sofijské kasárne, z cudzieho prostredia, resp. z prostredia, ktorým osadníci prešli, sa spomína Segedín, segedínsky cintorín, Bituľa, niekedy Krakov a ako rieka sa v zaznamenaných piesňach vyskytuje výlučne Dunaj.

Na základe porovnania Michalkových a našich záznamov možno konštatovať, že piesňový repertoár bulharských Slovákov je v podstate ustálený, stabilný a že prezentuje typy piesní dodnes známych aj na Slovensku; ide poväčšine len o textové a melodické adaptácie, no v niektorých prípadoch adaptácie dosť významné. Nemožno sa však domnievať že Slováci v Bulharsku spievali iba slovenské piesne, ktoré si priniesli zo svojho domova, alebo si ich prispôbobi na nové prostredie a že neprevzali do svojho repertoára aj niektoré bulharské piesne, ktoré im boli blízke, vyhovovali ich vkusu, kultúre, resp. boli v ich novom domove "módne". Avšak zahĺbení do dávnych čias, v zajatí spomienok na domov im ani na myseľ neprišlo, aby mi aspoň jednu z nich zaspievali. Zato však okolité bulharské obyvateľstvo dosť silne rezonovalo v ich rozprávaniach rôzneho charakteru. Vzťah k nim bol dobrý, korektný, no ak išlo o sklamanie alebo zradu, reagovali na ňu citlivo, ako to vyjadruje napr. pieseň:

Ej, Bugári, Bugári,
vy ste veľkí klamári,
sklamali ste diovča, hoja, hoja, hoj,
za štyri cibule, Bože môj.

A keď ste ho sklamali,
domov ste ho poslali.
Choj ty domov, diovča, choj ty spať,
nenačim ti u nás nocovať.

Čo sa týka príležitostí, kde dochádzalo k priamemu kontaktu rozprávača so svojimi poslucháčmi a vlastne aj k regenerácii, oživovaniu ľudových rozprávok, boli to predovšetkým večerné alebo sviatočné posedenia v kruhu rodiny alebo v prítomnosti susedov a priadky. Pri iných príležitostiach, ako boli páračky, mejačky, búchačky, zakáľačky, bieleačky alebo varenie lekváru, najväčšie uplatnenie nachádzala ľudová pieseň.

Názor na ľudovú pieseň vyjadril v roku 1970 Jozef Markuš takto: "Nábožná pesnička mala hlas, národná, ľudová mala nôtu. Nábožná bola pesnička a ľudová pesen. My sme neboli takí vzdelaní, a tak sa vrazilo na tieto ľudovú pesne aj pochabie. Ale správne to bola národná pesen. - A nemôže človek furt len tie pobožnie spievať. Kerá žena mala dobrého chlapa, ako som bol ja, tak nespievala telko tie pobožnie, ale kerá mala špatného chlapa, tak tá sa držala tej nábožnej, tej pobožnej pesničky. Tam nachádzala útechu."

Nazdávam sa, že získané piesne poskytnú dostatočný obraz o spevnej kultúre Slovákov žijúcich v Bulharsku, zachovanej až do dnešných dní a na ich základe, ako aj na základe piesňového súboru J. Michalku, bude sa môcť získať ucelená predstava o ľudovej piesni bulharských Slovákov, o piesňovom repertoári, životnosti, ako aj ich adaptácii k miestnemu prostrediu. A na neposlednom mieste veríme, že spoľahlivo poslúžia pre ďalšie štúdium.

UKÁŽKY ĽUDOVÝCH PIESNÍ SLOVÁKOV V BULHARSKU

Štyri biele húske

1

$\text{♩} = 80$

Šty-ri bie-le hús - ke vy - so - ko le - tí - te,

moj mi - lý je vo - jak, či ho ne - vi - dí - te.

/: Vidíme, vidíme, ale je deľako, :/
/: v sofijskej kasárni na postieľky leží. :/
/: Na postieľky leží, hlavička ho bolí, :/
/: a to šecker preto, že milú nevidí. :/

1a

/: Štyri biele húske z deľaka letíte, :/
moj milý je vojak, či ho nevidíte.
/: Vidíme, vidíme, ale je deľako, :/
v trenčianskej kasárni na postieľky leží.
/: Na postieľky leží, že ho hlávka bolí. :/
Hlavička ho bolí, svet mu ni po vóli
a to všetko preto, že milú nevidí.

2

Mám ja ručník s bielym kvetom

$\text{♩} = 112$

[☞] Mám ja ru - čník s bie - lym kve - tom, čo mi ho dal
pod o - blô - čkom, pod o - blô - čkom na la -
- vi - čky v tej ci - fro - va - nej bun - di - čky.

3

Limbora, limbora

$\text{♩} = 76$

[☞] Lim-bo - ra, lim - bo - ra, ze - le - ná lim - bo - ra,
pa - da - jú o - rie - ške, do na - še - ho dvo - ra.

/: Padajú, padajú
drobnie oriešatá, :/
/: ktože jich pozbiera :/
tie švárne dievčatá.

4

V hlbkej doline

$\text{♩} = 144$

[☞] V hl - bo - kej do - li - ne srn - ka vo - du pi - je, v hl - je.
ho - rár na ňu mie - ri, ho - rár na ňu mie -
- ri, ho - rár na ňu mie - ri, že si ju o - dstre - lí.

"Nestrieľaj ma horár,
neni som ja srnka.
//: Ale som ja, ale :/
ale som ja, ale
zakliata panenka." :/

Medzi dvoma brehami

5

$\text{♩} = 160$

Me - dzi dvo - ma bre - ha - mi

jest dva bie - le do - my, v jed - nom bý - val

Šel - man král' a v dru - hom Zu - za - na.

1./3.strofa 2./7.strofa

Naučil sa Šelman král'
 k Zuzanky chodievat',
 tri ráz domček obišiel
 a dverká nenašiel.

Iba jeden obloček,
 kde Zuzanka spala.
 Spíš, Zuzanka, či čuješ
 a či ma miluješ?

Či spím, či ni, či čujem,
 ja ťa nemilujem.
 Nespím, Šelman, nečujem,
 len ťa nemilujem.

Spi, Zuzanka, spi zdravá,
 bodaj viac nestala.
 Choj, Šelman král', chojže zdrav
 bodaj hlávku stratil.

Neďaleko odišiel,
 koníček sa potkol,
 koníček sa mu potkol,
 Šelman hlávku vytkol.

Pravda jest, pravda istá,
 keď milá zakľaje.
 Aj mňa milá zakľiala,
 aj sa pravda stala.

6

Bol jeden Štefan král'

$\text{♩} = 144$

Bol je - den Šte - fan král', tri pek - né dcé - ry mal,

Tu - rek mu o - dpí - sal, a - by mu je - dnu - dal.

Keď on prišiel domov,
 sadol si on za stol,
 zalomil hlavičku
 na jeho biely stol.

Prišla druhá dcéra:
 "Apovka, čo ván je,
 či vás hlávka bolí,
 či svet ni po vóli?"

Prišla prvá dcéra:
"Apovka, čo ván je,
či vás hlávka bolí,
či svet ni po vóli?"

"Hlávka ma nebolí,
svet mi je po vóli,
ale ťa dať musím
do cudzej krajiny."

"Hlávka ma nebolí,
svet mi je po vóli,
ale ťa dať musím
do cudzej krajiny."

"Hlávka ma nebolí,
svet mi je po vóli,
ale ťa dať musím
do cudzej krajiny."

Prišla tretia dcéra:
"Apovka, čo ván je,
či vás hlávka bolí,
či svet ni po vóli?"

6a Bol edon Štefan kráľ
tri peknie dcéry mal,
Ľurek mu odkázal,
aby mu ednu dal.

Dcéra sa sputuje:
"Apko môj, čo ti je,
či ťa hlávka bolí,
či snáď ni po vóli?"

"Hlávka mňa nebolí,
svet mi je po vóli,
lenže ťa misím dať
do cudzej krajine.
Do cudzej krajine,
do ruskej rodine."

Vyšla na ulicu,
žalostne volala:
"Apko môj, premilý,
letia čierne vrany."

"Ni sa to hen vrany,
ale sa to Ľurci,
čo idú pre teba
pre mladú nevestu."

Prvý raz volali:
"Vo sa mladá pani,
vo sa mladá pani,
kerá má ísť s nami!"

Prišol si von domov,
sadol si von za stol,
zalomil si hlávku
na jeho biely stol.

"Ja voka nevyndem,
kým sa neodberem
od otca, od matky,
od všetkej rodine."

Druhý raz volali:
"Vo sa mladá pani,
vo sa mladá pani,
kerá má ísť s nami!"

"Ja voka nevyndem,
kým sa neučešem,
kým si neučešem
moje zlatnie vlasy."

Tretí raz volali:
"Vo sa mladá pani,
vo sa mladá pani,
kerá má ísť s nami!"

"Ja voka nevyndem,
kým sa neumyjem,
kým sa neumyjem
dunajskej vodičky."

7

Z večera je jasno

$\text{♩} = 72$

1. Z ve-če - ra je jas - no, cez pol - noc o - bla - čno.
2. Ne - pri - šol moj mi - lý vo - ľa - čo ho zaj - šlo.

/: Neprišol moj milý, voľačo ho zajšlo. :/

7a

Z večera je jasno, cez polnoc oblačno,
Neprišiel moj milý, voľačo ho zašlo.

Zašla ho tam, zašla, tá plevenská varta,
keď neprišiel dneska, azda príde zajtra.

"Prídi, milý, prídi, alebo mi odkáž,
to moje srdiečko zarmúcenô rozviaž!"

"A ja ti neprídem, ani neodkážem,
ešte ti ho, milá, natuhšie zaviažem."

8

Spadol lístok zo stromička

$\text{♩} = 152$

Spa - dol lís - tok zo stro - míč - ka, spad - la
krá - sa z moj - ho líč - ka, o - dpa - dla mi
sl - za z o - čka, kvap - la mi krú zo sr - die - čka.

Kde ty pojdeš, pojdem aj ja,
pojdeme my obidvaja,
aspoň sa budem čudovať,
ako ťa budú muštovať.

8a Spadol lístok zo stromička,
spadla kráska z mojho líčka,
odpadla mi slza z očka,
kvapla mi krv zo srdiečka.

Keď pôjdeme kerou nohou,
ostaňte tu s Pánom Bohom,
aj apovka, aj mamovka,
aj moja verná frajerka.

Keď ty pojdeš, pôjdem aj ja,
pôjdeme my obidvaja,
aspoň sa budem čudovať,
ako ťa budú muštovať.

9

Sivá vrbenečka

♩ = 69

Si - vá vr - be - neč - ka, pod ňou stu - de - neč - ka,
ej, ne - púš - t'aj, A - nič - ka, z ve - če - ra Ja - níč - ka.

9a

Sivá vrbenečka

♩ = 63

Si - vá vr - be - neč - ka, pod ňou stu - de - neč - ka,
ej, ne - púš - t'aj, A - nič - ka, z ve - če - ra Ja - níč - ka.

10

Už je sobota, ten posledný deň

♩ = 100

Už je so - bo - ta, ten po - sle - dný deň,
už ja, mi - lá, mé sr - den - ko, už ja, mi - lá,
mé sr - den - ko, viac k vám ne - prí - dem.

10a Už je sobota, ten posledný deň,
už ja moja, mé srdenko,
už ja moja, mé srdenko,
viac k vám neprídem.

Keď ty prídeš k nám,
vezni sebou kamaráta,
veď ja budem z toho rada
cez zelený háj.

V zeleném hájku, tam ťa čakajú,
tam ťa, milý, mé srdenko,
tam ťa, milý, mé srdenko,
tam ťa zabijú.

Nezabijú ma, nebojím sa ja,
mám ja šabl'u ocel'ovú
na dva boke vybrúsenú,
vyrúbem sa ja.

Nevyrúbeš sa, nebudeš sa moct',
krv ťa bude zalievati,
nebudeš môcť poviedať,
milá, dobrú noc.

11

Odtrhnem si z muškátu kvet

$\text{♩} = 100$

Od-trh - nem si z muš - ká - tu kvet, ne - pá - či sa
mi ten - to svet, šec - ko sa mi len tak
vi - dí, že moj mi - lý k dru-hej cho - dí.

11a

Odpádol mi z muškátov kvet,
nepáči sa mi tento svet,
všetko sa mne len tak vidí,
/: že moj milý k druhej chodí. :/
K druhej chodí a mňa nechce,
rozpukne sa moje srdce.

11b

Odtrhnem si z muškátu kvet, K druhej chodí a mňa nechce,
nepáči sa mne tento svet, rozpukne sa moje srdce,
všetko sa mi len tak vidí, rozpukne sa na dve dvoje,
že môj milý k druhej chodí. poteš, milý, srdce moje.

Môžeš milovať druhú tajst',
môžeš aj druhú milovať,
čel'aníci boli, budú,
veď aj o mne nezabúdnú.

12

Ninto od muškáta najkrajší kvet

$\text{♩} = 84$

Nin - to od muš - ká - ta naj - kraj - ší kvet, ej, keď von
u - väd - ne, od - pad - ne hneď a - ko ten člo - vek mla - dý,
nin - to mu pá - ra žiadny, mu - sí von u - mrie - ti jak ten sta - rý.

13

Ej, zora, zora, už vyšla zora

Musical notation for the song 'Ej, zora, zora, už vyšla zora'. It consists of two staves of music in 2/4 time with a tempo marking of quarter note = 80. The melody is written on a treble clef staff. The lyrics are: 'Ej, zo - ra, zo - ra, už vy - šla zo - ra, mo - ja mi - lá fra - je - reč - ka na vo - du i - šla.'

13a

/: Ej, zora, zora, už zora vyšla, :/
/: už má milá, mé srdienko na voďu išla. :/

/: Počkaj ma, milá, napoj mi koňa, :/
/: Nenapojím, ja sa bojím, ni som ja tvoja. :/

/: Keď ja budem tvá, napojím ti dva :/
/: zo studničky vyrúbanej, z novýho vedra. :/

14

Neožením sa ja v jeseni

Musical notation for the song 'Neožením sa ja v jeseni'. It consists of three staves of music in 2/4 time with a tempo marking of quarter note = 112. The melody is written on a treble clef staff. The lyrics are: 'Ne - o - že - ním sa ja v je - se - ni, le - bo ja mán ka - bát de - ra - vý, a - ni v zi - me, keď sú mra - zy, ne - mán na bun - du pe - ňa - zí, a - ni na jar, keď je bla - to, ne - mán sú - ce či - žmy na to.'

14a

Neožením sa ja v jeseni,	Ale sa ja ožením v lete,
mám ja kabát mrcha plátený,	keď je všetko v najkrajšom kvete,
ani v zime, keď sú mrazy,	keď sa hory zelenajú
nemám na bundu peňazí,	a bučiny rozvíjajú,
ani na jar, keď je blato,	keď sa ovce na salaši,
čižmy nemám súce na to.	vtedy pôjdem ku Mariši.

Vežnem si ja diovča Šariša,
menuvať sa bude Mariša,
očká bude mati sivie,
a to ko mne prívetivie,
líčka biele a červenie
a srdiečko ko mne vernie.

15

Čie sú to kone v tom dvore

$\text{♩} = 112$

Čie sú to ko - ne v tom dvo - re, že s ni - ma nik - to ne - o -
- rie, že s ni - ma nik - to, mi - lé sr - de - len - ko, ne - o - rie?

The musical score is written on two staves in a 2/4 time signature. The tempo is marked as quarter note = 112. The melody is in a minor key. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllable placement.

Čieže by boli naše sa,
pojdeme s nima do lesa,
pojdeme s nima,
milé srdelenko, do lesa.

15a Čie sa to kone v tom dvore,
že na nich nikto neorie,
že na nich nikto,
moje srdalenko, neorie.

Čije by boli, moje sa,
pojdeme na nich do lesa,
pojdeme na nich,
moje srdalenko, do lesa.

Keď chceš do lesa, choj tam sám,
a ja sa s tebou rozžehnám,
a ja sa s tebou,
moje srdalenko, rozžehnám.

Keď si sa chcela žehnať,
nemala si rúčku dávať,
nemala si rúčku,
zlatú obrúčku dávať.

Keď my do lesa pojdeme,
čo my tam piti budeme,
čo my tam piti,
moje srdalenko, budeme.

Najšol som vodu v koľahy,
ako vínečko v pohári,
ako vínečko,
moje srdalenko, v pohári.

Keď my do lesa pojdeme,
čo my tam jesti budeme,
čo my tam jesti,
moje srdalenko, budeme.

Najšol som korku z javora
ako slaninka bravčová,
ako slaninka,
moje srdalenko, bravčová.

Keď si si najšol, jedz si sám
a ja sa s tebou rozžehnám
a ja sa s tebou,
moje srdalenko, rozžehnám.

Keď si sa chcela žehnať,
nemala si rúčku dávať,
nemala si rúčku,
zlatú obrúčku dávať.

Keď my do lesa pojdeme,
kde my tam spati budeme,
kde my tam spati,
moje srdalenko, budeme.

Najšol som lístok z javora,
ako duchnička pierová,
ako duchnička,
moje srdalenko, pierová.

Keď si to najšol, pi to sám
a ja sa s tebou rozžehnám
a ja sa s tebou,
moje srdalenko, rozžehnám.

Keď si sa chcela žehnati,
nemala si rúčku dávaťi,
nemala si rúčku,
zlatú obrúčku dávaťi.

Keď si to najšol, spi tam sám
a ja sa s tebou rozžehnám
a ja sa s tebou,
moje srdalenko, rozžehnám.

Keď si sa chcela žehnati,
nemala si rúčku dávaťi,
nemala si rúčku,
zlatú obrúčku dávaťi.

16

Dobry večer, frajerečka moja

$\text{♩} = 104$

The musical score is written in 2/4 time with a tempo of 104. It consists of four staves of music. The first staff is marked with a '1.' and has the lyrics 'Dob-rý ve - čer, fra - je - reč - ka mo - ja, dob - rý'. The second staff continues the lyrics 've - čer, fra - je - reč - ka mo - ja, jak si spa - la tej no - ci be -'. The third staff is marked with a '2.' and has the lyrics '- zo mňa, jak si spa - la tej no - ci be - zo mňa?'. The fourth staff has two variations, '1. var.' and '2. var.', which are short melodic phrases.

:/ Tak som spala akoby aj s tebou, :/
:/ ani si mi na rozume nebol. :/

:/ Dobry večer, frajerečka moja, :/
:/ čože robia tá mamovka tvoja? :/

:/ Nič nerobia, len tak študírajú, :/
:/ za koho ma na jeseň vydajú. :/

:/ Žeň sa, šuhaj, ak si za ženenia, :/
:/ ber si diovča, čo je za vydania. :/

16a Dodatok: :/ Mne ženiti moja mať nedajú, :/
:/ sám Pán Boh vie, čo so mnou hýtajú. :/

17

Darmo moje vyzierania na dverce

$\text{♩} = 84$

[☞] Dar-mo mo-je vy-ze-ra-nia na dver-ce,
nej-de mo-je po-te-še-nia, čo mňa chce,
čo mňa ver-ne mi-lo-va-lo aj chce-lo,
a-le te-raz za-na-hat' mňa mi-se-lo.

Detailed description: The musical score is written on four staves in a 2/4 time signature with a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked as quarter note = 84. The lyrics are written below the notes, with a small square symbol containing a right-pointing arrow above the first measure of the first line.

Dobry večer, frajerečka, čo robíš?
Šaty periem, duša moja, šak vidíš.
Keby si len šaty prala, to je nič,
ale že si uplakaná, čo myslíš?

18

Pred kostolom biely dom

$\text{♩} = 84$

[☞] Pred ko-sto-lom bie-ly dom, pred ko-sto-lom,
ško-br-daj, šne, šne, šni-by, ry-by, za-br-daj, bie-ly dom.

Detailed description: The musical score is written on two staves in a 2/4 time signature with a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked as quarter note = 84. The lyrics are written below the notes, with a small square symbol containing a right-pointing arrow above the first measure of the first line.

19

Lindička vysoká, lístoček tenušký

$\text{♩} = 112$

[☞] Lin-di-čka vy-so-ká, lí-sto-ček te-nuš-ký,
ne-žeň sa, šu-haj-ko, eš-te si mla-duš-ký, ký.

Detailed description: The musical score is written on two staves in a 2/4 time signature with a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked as quarter note = 112. The lyrics are written below the notes, with a small square symbol containing a right-pointing arrow above the first measure of the first line. The second line of music includes first and second endings, marked '1.' and '2.' above the notes.

20

Hviezdičky, hviezdičky

$\text{♩} = 160$

Hvie-zdi-čky, hvie - zdi - čky, vy jas - no svie - ti - te,
môj mi - lý sa na mňa hne - vá, že ne - mám ti - sí - ce, ti - sí - ce.

1. 2.

21

Na zelenej pažiti

$\text{♩} = 108$

Na ze - le - nej pa - ži - ti, na ze - le - nej pa - ži - ti,
ro - zma - rín pre - kvi - tá, ro - zma - rín pre - kvi - tá.

/: Už je moja zmlená :/
/: v komore zavitá. :/

22

Ej, lúčka, lúčka, lúčka zelená

$\text{♩} = 100$

Ej, lúč - ka, lúč - ka, lúč - ka ze - le - ná, pás - la má mi -
- lá na nej je - le - ňa, šej, haj, hoj, na nej je - le - ňa.

Nebol to jelen, bola to srna,
počkaj ma, milá, tri rôčky splna,
šej, haj, hoj, tri rôčky splna.

23

Rabovali Ľurci

$\text{♩} = 84$

Ra - bo - va - li Ľur - ci až do Bie - lej ho -
ry, zvo - len - skej ri - chtár - ky dve de - ti za - ja - li.

24

Preneš'tastná tá plevenská cesta

♩ = 88

Pre-ne-š'ta - stná tá plevenská ces-ta, po kte-rej som chodieval,
 po kte-rej som chodil, ma mi-lú som vo-dil, pre-dsa som ju ne-dos-tal.

Preneš'tastná tá plevenská cesta, "Pani matka, peknú dcéru máte,
 po ktorj som chodieval. ja ju prišiel navštíviť.
 Po ktorej som chodil, Tri rôčke minuli,
 ma milú som vodil, sme sa nevideli,
 predsa som ju nedostal. ja ju prišiel potešiť."

"Moja dcéra v cintoríne leží, Preneš'tastní takí rodičovia,
 tam je jej postieľka, ktorí dietkam zbraňujú,
 tri ruže červenie, milovať im dajú,
 zlatom pozlátenie, zobrať im nedajú,
 to je na znamenie, do hrobu ich skladajú.
 že tam leží dcéra má."

25

Ked' sa milý na vojnu bral

♩ = 72

Ked' sa mi-lý na voj - nu bral, svojej mi-lej tak pri-ká - zal,
 že - by sa ne-vy-dá - va - la, tri rôč - ke že-by ča - ka - la.

Keď sa milý na vojnu bral, Tvoj milý sa už oženil,
 svojej milej tak prikázal, ja som mu aj na svadbe bol.
 aby sa nevydávala, Čo mu vinšuješ, Mariška,
 tri rôčke aby čakala. červená, biela ružička.

Tri rôčke pomínuli, Vinšujem mu takô zdravia,
 dievča išlo do Bituli, keďko jesto v poli tráve,
 nevidela tam nikoho, vinšujem mu takô štesta,
 len vojačka jediného. keďko jesto v hore líšta.

Vojak sa jej začal ptati,
či sa bude vydávať.
Ja sa vydávať nebudem,
ja milieho čakať budem.

Zaradoval sa, zasmial sa,
zlatý prsteň zablysol sa,
po prstene ho poznala,
prežalostne zaplakala.

26

Jasná hviezda nad ulicou svietila

$\text{♩} = 96$

Ja - sná hvie - zda nad u - li - cou svie - ti - la,
ked' A - nič - ka Ja - ní - čka vy - prá - va - la.

The musical notation consists of two staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The tempo is marked as quarter note = 96. The melody is written on a single line. The second staff continues the melody and includes the lyrics.

27

Volari, volari

$\text{♩} = 112$

Vo - la - ri, vo - la - ri, kde ste vo - ly pás - li,
vo - la - ri, vo - la - ri, kde ste vo - ly pás - li, stra - ti - la
som prs - teň, stra - ti - la som prs - teň, či ste ho ne - naš - li?

The musical notation consists of three staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The tempo is marked as quarter note = 112. The melody is written on a single line. The second and third staves continue the melody and include the lyrics.

27a

Volari, volari,
kde ste volke pásli,
/: stratila som prsteň, :/
či ste ho nenašli?

Nenašli, nenašli,
len sme ho počuli,
/: keď dolu zahrkotal :/
dunajskej vodičky.

Aký bol, taký bol,
bol so svetlým očkom,
/: čo mi ho milý dal :/
pod naším obločkom.

28

Chodila Zuzana okolo Dunaja

Chodila Zuzana okolo Dunaja,
ej, okolo Dunaja,
nosila na rukách švarnýho šuhaja,
ej, švarnýho šuhaja.

Šuhajko, šuhajko, čo ti mám urobiť,
ej, čo ti mám urobiť,
či ťa mám vychovať, či do vode hodiť,
ej, či do vode hodiť.

Manko moja, manko, lem ma vychovajte,
ej, lem ma vychovajte,
keď ma vychováte, do vojne ma dajte,
ej, do vojne ma dajte.

Príde vám pochvala od pána cisára,
ej, od pána cisára,
že ste vychovali do vojne husára,
ej, do vojne husára.

Husári, husári, peknie kone máte,
ej peknie kone máte,
pojdem aj ja s vami, kerýho mi dáte,
ej, kerýho mi dáte?

Dáme ti my, dáme s tou šárgavou hrivou,
ej, s tou šárgavou hrivou,
čo sa budeš nosiť po tambore s milou,
ej, po tambore s milou.

29

Dobre mi je, dobre

Dobre mi je, dobre
pri mamovky mojej,
/: akože mi bude
šuhajko pri tvojej. :/

Pri mojej mamovky
žitný chlieb na stole
/: a pri tvojej, šuhaj,
ovsený v komore. :/

Ovsený, ovsený,
aj ten neosolený,
/: ja si ho osolím
s mojimi slzami. :/

30

Páračke, párajte

Páračke, párajte
pojďeme domov,
pojďeme my domov
jedna za druhou.

Kým sa ona k nemu
šucha, šucha, šuchala,
sedemdesiatsedem
sukien zodrala.

Tá Žofka Hrušková
nechcela iti,
chcela si frájera
odprevaditi.

Za Dunaj, diovča,
zađu, zađu, za Dunaj,
keď ti bude zima
zavo, zavó, zavolaj.

31

Keď som ja k vám chodievával

Keď som ja k vám chodievával, kuk,
keď som ja k vám chodievával,
psíček na mňa poštekával,
kukaj, kukaj, kuk.

Moja milá taká pyšná, kuk,
moja milá taká pyšná,
ani za mnou von nevyšla,
kukaj, kukaj, kuk.

Keď aj vyšla, uprdla sa, kuk,
keď aj vyšla, uprdla sa,
šup za dvere schovala sa,
kukaj, kukaj, kuk.

Môžeš, milá, môžeš zesti, kuk,
môžeš, milá, môžeš zesti,
bude sa ti dobre viesti,
kukaj, kukaj, kuk.

32

Padá daždík len prška

Padá daždík len prška,
tá Hrušková maznuška
pod obločkom sedáva
a frajerov bozkáva.

33

Na plevenskej ceste

Na plevenskej ceste gonbália rastie,
/: keď ju nikto nepoleje, veru ona vyschne. :/

Ráno vstávať budem, polievať ju budem,
/: keď sa ona rozzelenie, vydávať sa budem. :/

Rozkvitaj, prekvitaj, gonbália ruža,
/: nedajže mi, milý Bože, mrchavého muža. :/

Mrchavého muža, mrcha stav manželský,
/: radšejže ma, milý Bože, nahaj v tom panenství. :/

34

Kúpila som od handriara čerešne

/: Kúpila som od handriara čerešne, :/
/: šej, haj, šecke sa mi rozsypali po ceste. :/
/: Jaj, Bože moj, ktože mi ich pozbiera, :/
/: šej, haj, keď ja nemám v tej Mrtvici frajera. :/
/: Mala som ja dost peknyho frajera, :/
/: šej, haj, ale mi ho ta zali za husára. :/

35

Včera večer som si

Včera večer som si
dievča zamiloval
a už lístok prišol,
abych maširoval.

Maširuj, maširuj,
Pán Boh ti pomáhaj,
tri rôčky si vyslúžil,
domov sa ponáhľaj.

Ja som sa ponáhľal
krvavým potôčkom,
neomdlievaj, milá,
už som pod oblôčkom

Keď si pod oblôčkom,
môžeš aj dnuká zísť,
po tri, po troch rôčkach
môžeš nás aj rozbiť.

36

Ej, kohútke už spievajú

Ej, kohútke už spievajú,
ej, pust' ma milá, pust' ma dnu.

Ej, dočkaj, milý, chvílečku,
ej, kým oblečiem sukničku.

Ej, ľahko tebe čakati,
ej, v teplom ležku ležati.

Ej, ale je mne jaj, beda,
ej, na konička dážd' padá.

Ej, môj koniček a ja sám,
ej, namokne mi moj sersám.

Ej, môj koniček pribitý,
ej, rozmarínom prikrytý.

37

Z tej trenčianskej brány

Z tej trenčianskej brány čudujú sa páni,
ej, ralala, ralala, čudujú sa páni.

Čože robí Janík pod šibeničkami,
ej, ralala, ralala, pod šibeničkami.

Čo by robil, visí, keď zaslúžil misí,
ej, ralala, ralala, keď zaslúžil visí.

Zhnila mu košielka od studenej rosy,
ej, ralala, ralala, od studenej rosy.

Košelučka cenka, šila ju frajerka,
ej, ralala, ralala, šila ju frajerka.

Šila ju za mesiac, plakala čo najviac,
ej, ralala, ralala, plakala čo najviac.

Šila ju za týždeň, plakala každý deň,
ej, ralala, ralala, plakala každý deň.

38

Edna sestra brata mala

Edna sestra brata mala,
do vojne ho vyprávala.

Kedy, brat moj, kedy prídeš,
kedy mojím hosťom budeš.

U susedov suchá lieska,
pome za tým, sestra, dneska.

U susedov suchá limba,
to nebude, sestra, nikda.

Ach, Bože môj, premilený,
už je môj brat veľkom boji.

Vyšla sestra tretie ráno,
čierne zory znamenalo.

Ach, Bože môj, premilený,
už je môj brat čiernej zemi.

Šecia páni z vojny idú,
môjmu bratu koňa vedú.

Vyjdi, sestra, po tri rána
akô zore znamenáva.

Vyšla sestra prvô ráno,
biele zory znamenalo.

Jaj, Bože môj, premilený,
už je môj brat oblečený.

Vyšla sestra druhô ráno,
červenie zory znamenalo.

Šeckým pánom kone skáču,
môjho bratov smutne kráča.

Páni, páni, hrdí páni,
kde ste mi brata nehali.

My sme ti ho neprepili,
ani v kartách neprehrali.

Tam ti leží v Segedíne,
v segedínskom cintoríne.

Tam ti leží čiernej zemi,
čiernej zemi ni oranej,
len šabličkou porúbanej.

39

Ešte raz sa obzrieť mám

Ešte raz sa obzrieť mám,
ku mrtvickým záhradám,
tam mám edno potešenia,
ostatný raz zavolám.

Otec, mať sa starajú,
kde jej kláštor vystavia,
tom mrtvickom cintoríne,
tam jej kláštor vystavia.

Keď prvý raz volala,
pravú rúčku podala,
keď druhý raz zvolala,
tak aj pri ňom skonala.

Tam jej budú hudci hrati,
dievke, chlapci, tancuvati,
otec, mať plakati.

40

A tam hore, dole

A tam hore, dole,
čo sa to tam belie,
či tam sňahe ležia,
či labudi sedia.

Ak by sňahe boli,
tak by podvodneli,
alebo labudi,
tak by odleteli.

Ale je to posteľ
z bielyho barchánu,
na nej leží Janík
všecok dorúbaný.

41

Vody, vody, veľkie vody

Vody, vody, veľkie vody,
pošla dievka na jahody;
edna druhej povrávali,
koľko kerá nazbierali.

Ja som málo, ale vretie,
ty si veľa a zelenie;
ja som ani nezbierala,
s milým som sa zhovárala.

A moj milý nič nerobí,
len preváža cez tri vody;
prevez, milý, prevez aj mňa,
zaplatím ti ako druhá.

A keď prišli prostried vody,
pýtal si von ručník nový;
a keď prišli ku krajíčku,
chytal si ju za ručičku.

Posadil ju na trávičku,
na trávičku na zelenú,
na rosičku premilenú.

42

Vrabčok na kostole

Sedí vrabčok na kostole
ako mládenec,
doletela vranka k nemu,
strhla mu veniec.

Čo ja prehrám dva-tri groše,
to je ni veľa,
tvoja hlávka nečesaná
siedma nedeľa.

A ja teba, vranka, nechcem,
čierne nohe máš,
a ja teba, vrabčok nechcem,
rád ty karty hráš.

A ja pojdem a zaletím
za ten suchý kvet,
tam sa budem česávaťi
každý boží deň.

43

Husár som bol, husár budem

Husár som bol, husár budem,
šárga čižmy nosiť budem,
šárga čižmy s ostrohami,
/: s vysokými, :/ sáričkami.

Šteňa, šteňa, besnô šteňa,
neštekaj mi do frajera,
môj frajer je veľmo durný,
/: vybehol on, :/ spoza humny.

Spoza mumny po burine,
zabili ho mesto svine,
mesto svine, mesto brava,
/: nevoľa ho, :/ banduvala.

44

Poľana z poľava napadol biely mráz

/: Poľana z poľava napadol biely mráz, :/
/: nechoď, šuhaj, ďalej, :/
prenocuj tu u nás.

/: Ja by prenocuval, sivá holubička, :/
/: len ma ráno zobuď, :/
keď vynde zornička.

/: Zornička vychodí, milá mňa nebudí, :/
/: a to všeccko preto, :/
že ma rada vidí.

POZNÁMKY K PIESŇOVÝM UKÁŽKAM

V poznámkach uvádzame na prvom mieste incipit piesne, ďalej meno a rok narodenia interpreta, obec s rokom vyhotovenia nahrávky a príslušné varianty uverejnené u nás, ako aj v knihe J. Michalku Slováci v Bulharsku. Naše varianty k základným piesňovým ukážkam označujeme písmenami a-b. Pokiaľ sa v piesni nachádzajú menej známe slová, vysvetlivky pripájame v závere príslušnej poznámky. V záujme komunikatívnosti a kvôli širšej čitateľskej verejnosti, ktorej je Ročenka Spolku Slovákov z Bulharska určená, všetky ukážky uverejňujeme v čitateľskom prepise. Tlač melodických ukážok vyhotovil S. Bartovič.

- 1 ŠTYRI BIELE HÚSKE : Katarína Hrušková, rod. Kováčová 1886; Gorna Mitropolija 1970; var. 1a, Michalko, s. 292.
- 1a ŠTYRI BIELE HÚSKE : Ján Hruška 1878; Gorna Mitropolija 1963.
- 2 MÁM JA RUČNÍK S BIELYM KVETOM : Katarína Hrušková, rod. Kováčová 1886; Gorna Mitropolija 1970.
- 3 LIMBORA, LIMBORA : Katarína Hrušková, rod. Kováčová 1886; Gorna Mitropolija 1970.
- 4 V HLBOKEJ DOLINE : Katka Milova Hrušková 1956; Gorna Mitropolija 1970.
- 5 MEDZI DVOMA BREHAMI : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var.: Michalko, s. 291-292.
- 6 BOL JEDEN ŠTEFAN KRÁĽ : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var.: 6a, Michalko, s. 292-293.
- 6a BOL EDON ŠTEFAN KRÁĽ : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970.
- 7 Z VEČERA JE JASNO : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var.: 7a, Michalko, s. 307.
- 7a Z VEČERA JE JASNO : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970.
- 8 SPADOL LÍSTOK ZO STROMÍČKA : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var.: 8a, Michalko, s. 306.
- 8a SPADOL LÍSTEK ZO STROMÍČKA : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970.
- 9 SIVÁ VRBENEČKA : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var.: 9a, Michalko, s. 305-306.
- 9a SIVÁ VRBENEČKA : Anna Velikova Predušova, rod. Markušová 1927; Podem 1970.
- 10 UŽ JE SOBOTA, TEN POSLEDNÝ DEŇ : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var.: 10a, Michalko, s. 304-305.
- 10a UŽ JE SOBOTA, TEN POSLEDNÝ DEŇ : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970.

- 11 ODTRHNEM SI Z MUŠKÁTU KVET : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var.: 11a-b, Michalko, s. 302-303.
- 11a ODPADOL MI Z MUŠKÁTOV KVET : Ján Hruška 1878; Gorna Mitropolija 1963.
- 11b ODTRHNEM SI Z MUŠKÁTU KVET : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970.
- 12 NINTO OD MUŠKÁTA NAJKRAJŠÍ KVET : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var.: Michalko, s. 298-299.
- 13 EJ, ZORA, ZORA, UŽ VYŠLA ZORA : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var.: 13a, Michalko, s. 299-300. V piesni ide pravdepodobne o neúmyselné prehodenie slov "vyšla zora" namiesto "zora vyšla", ako to nasvedčuje aj príslušný rým a ďalšie varianty.
- 13a EJ, ZORA, ZORA, UŽ ZORA VYŠLA : Kata Adamova Koláriková 1916; Podem 1963.
- 14 NEOŽENÍM SA JA V JESENI : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var.: 14a, Michalko, s. 297.
- 14a NEOŽENÍM SA JA V JESENI : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970.
- 15 ČIE SÚ TO KONE V TOM DVORE : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var.: 15a, Michalko, s. 296-297.
- 15a ČIE SA TO KONE V TOM DVORE : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970.
- 16 DOBRÝ VEČER, FRAJEREČKA MOJA : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; Podem 1970; var. 16a, Michalko, s. 295-296.
- 16a DOBRÝ VEČER, FRAJERÓČKA MOJA : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970. Variant sa až na nepatrné lexikálne odchýlky zhoduje so základným, preto uvádzame iba dodatok k textu v podobe dvojveršia.
- 17 DARMO MOJE VYZERANIA NA DVERCE : Zuzka Omastová, rod. Kupcová 1919; var.: Michalko, s. 294.
- 18 PRED KOSTOLOM BIELY DOM : Anna Velikova Predušova, rod. Markušová 1927; Podem 1970.
- 19 LINDIČKA VYSOKÁ, LÍSTOČEK TENUŠKÝ : Anna Velikova Predušova, rod. Markušová 1927; Podem 1970.
- 20 HVIEZDIČKY, HVIEZDIČKY : Anna Velikova Predušova, rod. Markušová 1927; Podem 1970.
- 21 NA ZELENEJ PAŽITI : Anna Velikova Predušova, rod. Markušová 1927; Podem 1970.

- 22 EJ, LÚČKA, LÚČKA, LÚČKA ZELENÁ : Anna Velikova Predušova, rod. Markušová 1927; Podem 1970.
- 23 RABOVALI ŤURCI : Anna Velikova Predušova, rod. Markušová 1927; Podem 1970.
- 24 PRENEŠŤASTNÁ TÁ PLEVENSKÁ CESTA : Anna Velikova Predušova, rod. Markušová 1927; Podem 1970; var. 24a.
- 24a PRENEŠŤASTNÁ TÁ PLEVENSKÁ CESTA : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970; mamilá = moja milá, milá.
- 25 KEĎ SA MILÝ NA VOJNU BRAL : Anna Velikova Predušova, rod. Markušová 1927; Podem 1970; var.: 25a, Michalko, s. 290-291.
- 25a KEĎ SA MILÝ NA VOJNU BRAL : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970; Bitula = mesto v Makedónii.
- 26 JASNÁ HVIEZDA NAD ULICOU SVIETILA : Anna Velikova Predušova, rod. Markušová 1927; Podem 1970.
- 27 VOLARI, VOLARI : Stevka Velikova Minčeva 1948; Podem 1970; var.: 27a, Michalko, s. 297-298.
- 27a VOLARI, VOLARI : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970.
- 28 CHODILA ZUZANA OKOLO DUNAJA : Kata Adamova Koláriková 1916; Podem 1963; var.: Michalko, s. 288; tambor = vojenská hudba.
- 29 DOBRE MI JE, DOBRE : Ján Hruška 1878, Gorna Mitropolija 1963.
- 30 PÁRAČKE, PÁRAJTE : Ján Hruška 1878, Gorna Mitropolija 1963; Michalko, s. 342.
- 31 KEĎ SOM JA K VÁM CHODIEVÁVAL : Ján Hruška 1878; Gorna Mitropolija 1963.
- 32 PADÁ DAŽDÍK LEN PRŠKA : Katarína Hrušková, rod. Kováčová 1886; Gorna Mitropolija 1970.
- 33 NA PLEVENSKEJ CESTE : Ján Hruška 1878, Gorna Mitropolija 1963; gonbália = konvalinka.
- 34 KÚPILA SOM OD HANDRIARA ČEREŠNE : Kata Adamova Koláriková 1916; Podem 1963.
- 35 VČERA VEČER SOM SI : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970; mašíruvať = mašírovať, pochodovať.
- 36 EJ, KOHÚTKE UŽ SPIEVAJÚ : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970; var.: Michalko, s. 294-295; ležko = lôžko, posteľ; sersán (maď.) = postroj pre kone.

- 37 Z TEJ TRENČIANSKEJ BRÁNY : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970.
- 38 EDNA SESTRA BRATA MALA : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970.
- 39 EŠTE RAZ SA OBZRIEŤ MÁM : Jozef Markuš 1902; Jozef Markuš 1902; 1970.
- 40 A TAM HORE, DOLE : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970; barchán = barchan i barchet, druh teplej látky.
- 41 VODY, VODY, VEĽKIE VODY : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970.
- 42 SEDÍ VRABČOK NA KOSTOLE : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970; var.: Michalko, s. 304.
- 43 HUSÁR SOM BOL, HUSÁR BUDEM : Jozef Markuš 1902; Jevišovka na Morave 1970; var.: Michalko, s. 301-302; šárga (maď.) = žltý.
- 44 POĽANA Z POĽAVA NAPADOL BIELY MRÁZ : Ján Hruška 1878; Gorna Mitropoljja 1963.

ZASPOMÍNAJME SI NA BULHARSKO

Ján, Ondrej a Martin Mikulášovci

(Pásmo riekaniek, básničiek a pesničiek, ktoré predniesli v rámci kultúrneho programu naši členovia na 5. stretnutí Spolku Slovákov z Bulharska v roku 1993 v Bratislave.)

Vážení a milí krajanovia, milí hostia,

pripravili sme pre Vás spomienkový program na náš pobyt v Bulharsku. Našou úlohou je uviesť Vás do týchto spomienok a stráviť s Vami príjemný večer, ak sa s nami zapojíte do tejto hry na mladost'. Všetko to, čo sme pripravili, sme spolu s Vami skutočne aj prežili, a preto dúfame, že sa Vám to bude páčiť.

Pokúsme sa teraz na chvíľu vrátiť čas o 60 či 70 rokov späť, keď sme boli malí a šťastní a započúvame sa do básničiek a pesničiek, ktoré nám to pripomínajú a nielen to, spolu si ich aj zaspievame a bude nám dobre a pekne na duši, ako vtedy, keď sa to všetko udialo.

Väčšina z nás sa po skončení druhej svetovej vojny vrátila do našej pôvodnej vlasti na Slovensko už v junáckom alebo dospelom veku, avšak detstvo a prvé kroky poznávania života, krajiny, hier i prvé lásky sme predsa len prežívali v našom rodisku v Bulharsku. A na rodný kraj sa predsa po celý život nezabúda.

Prvý hlas:

Náš rodný kraj, to sú prvé dotyky s rodným dvorom, s našou ulicou, zelenou pažiťou, to sú prvé hry a šibalstvá, to sú šíre na jar zelené polia, to sú obecné pastviská-súvaty, kde sa pásli kone, dobytok, to sú polia dozretého obilia, to sú tiché jesenné kukuričniská, to sú zimné snehové pláne. Rodný kraj, to sú naše bývalé rodné dediny a všetko, čo ich naplňalo životom, ale to sú aj cintoríny, v ktorých zostali pochovaní niektorí naši blízki.

Začneme s tým, ako sa naši predkovia dostali do Bulharska a ako tam spočiatku žili. Vypravme sa v duchu dolu Dunajom, lebo to pre našich starých dedov a staré matere bola najschodnejšia cesta, ako sa na deregliach, plní úzkostí a nádeje doplavili postupne až do Nikopola. A aby nám tentoraz bolo veselo, vezmime so sebou aj harmonikára a spolu si zaspievajme:

Pri Dunaji šaty perú,
kde vojáci maširujú.
Poznala milá, milého,
smutne volala na neho.

Milý, milý, milujem Ťa,
za sto zlatých vymením Ťa,
za sto zlatých ma nedajú,
bo husárov málo majú.

Pozdejšie sme si o Dunaji spievali aj túto bulharskú pesničku

Tich bjal Dunav se valnuva,
veselo šumi.
I Radecky gordo pluva
po zlatny valny.
Tich bjal Dunav se valnuva,
veselo šumi.
V kozlodujsky brjag,
parachoda rag izviva,
razve se bajrag.

Druhý hlas:

Ako sa naši praotcovia a pramatere svojho času dostali do Bulharska je viac-menej už prebádané. Prvé dni, mesiace, ba i roky v novom prostredí boli tvrdou skúškou ich životaschopnosti. Obstáli.

Museli sa prispôsobovať novým podmienkam po stránke materiálnej, kultúrnej i jazykovej. V dospelom veku sa iste ťažko učili novému jazyku. Zvlášť naše staré matere sa zo začiatku zriedkavejšie dostali do styku s domácim obyvateľstvom, preto aj naďalej hovorili viac po svojom ako po novom.

Z nie veľmi ďalekých hôr - Starej Planiny či Balkánu, prichádzali aj do našich slovenských dedín rázovití horali - Balkánci na vozoch - kolatách predávať čerstvé i sušené ovocie, prípadne aj hlinený tovar - hrncovinu. Vlastne oni svoj tovar zamieňali za iný tovar (z dolniakov), hlavne obilie, ktorého na rovinách bolo dosť, ale práve im chýbalo. Dnes to označujeme ako výmenný Bartrov obchod. A tak sa čulo vymieňalo podľa základnej taxy:

- palno za palno (raz naplníš a dostaneš do plna) obilie - ovocie,
- palno za dve (dvakrát naplníš a raz dostaneš do plna)
- dve za palno

alebo to bolo aj inak? Možno!

Prvý hlas:

Raz sa medzi gazdinami, čo prišli s obilím k vozu, ocitli aj pani richtárka. Dobre počujete: pani richtárka, lebo už na samom začiatku bol v Podeme richtárom - kmetom Slovák O. Mrenica. A keďže im Balkánec akosi okuňavo napíňal nádobu s ovocím, takto ho pobádali:

- Puni, čičo, puni, ja som richtárova žienka.

Nuž takáto bola vtedy bulharčina pani richtárky, ale aj ostatných našich starých materí.

Že sa pôvodná generácia našich starých otcov mala čulo k životu, svedčí aj ten fakt, že sa hneď zapojila do miestneho spoločenského a politického života. Slováci bývali členmi obecného zastupiteľstva (savetnici) i starostami - kmetmi.

Len ako úradoval ten prvý slovenský starosta - kmeta v Podeme, keď úradnú reč ešte asi slabo ovládal, ale písmo áno?! Vtedy boli iné časy, a kto vedel písať, mohol zastávať aj úrad. Aj to svedčí o tom, že my sme v Bulharsku mali predsa len ďaleko lepšie podmienky ako menšina, než. napr.

Slováci v Maďarsku. Však výsledok aj vidieť!!! A aj počuť! Tu sme, nestratili sme sa vo svete.

Druhý hlas:

A život išiel ďalej. Prišla nová generácia - naši otcovia a mamy. Zmenil sa životný štýl, začali sa stavať murované domy, ktoré nahrádzali pôvodné nabíjané z hlíny, a pred nimi už zabudnuté zemníky.

Nasledujúca generácia (tretia) - to sú dnešní sedemdesiatnici a mladší, pokračovala v rozvíjaní materiálnej stránky života a hneď v prvých rokoch svojho života bola postavená pred úlohu zvládnuť dva jazyky súčasne - slovenský i bulharský. A k tomu mala prispieť škola.

Pre nich už bola zavedená povinná školská dochádzka bulharskej školy a vedľa toho sa začali zakladať i menšinové slovenské školy. Najprv to bolo v G. Mitropoliji, a to v roku 1923 a potom v Podeme a v Brašljanici od r.1928.

Prvý hlas:

Už pri otvorení Mitropolskej školy vzbudila medzi vďačnými poslucháčmi pozornosť prvá slovenská učiteľka Mária Matějovská recitáciou básní "Hoj zem drahá" od M.Rázusa a "Vyhnali ma z vlastnej chaty" od J.Jesenského. Vy-
počujme si úryvky z jednej z týchto básní a snažme sa precítiť to, čo sa odohrávalo v srdciach a myšliach účastníkov zhromaždenia v G. Mitropoliji na jeseň práve pred 70 rokmi.

Recitátor:

Martin Rázus: Hoj zem drahá...

Hoj zem drahá, slovenská zem,
polúbže sa s ránom -
búšte srdcia utýrané,
zore nad Kriváňom.

Daromne noc hromom rvala,
blesky bila v temä,
Otrokmi sme boli dosiaľ,
viac nebudeme!

Putá hrdzou rozožrané,
zodrali nám údy -
slzy naše liali dažďom,
a krv tiekla prúdy!

Za cudzích sme mrelí dosiaľ,
dnes pre seba žiť chceme.
Otrokmi sme boli dosiaľ, viacej nebudeme!

Druhý hlas:

V Podeme a Bršljanici sa začalo po slovensky vyučovať v budovách miestnych bulharských škôl. V Podeme mali "školu" 6-roční slovenskí žiaci v starom nabíjanom kostolíku, keďže oni podľa miestnych zákonov školopovinnými neboli, iba ak do zabavačnice-škôlky, čo sa aj predstieralo.

Tu sa konali prvé slávnosti a žiacke vystúpenia. Pravdepodobne tu odznela v Podeme po prvýkrát aj Vajanského báseň Povedomie. Účastník tejto slávnosti nám zarecituje úryvok z nej:

Recitátor:

Ja som pyšný, že som Slováč,
moje plemä ladné sto miliónov duší číta
nad pol svetom vládne!

So slovenskou rečou prejdeš
štyri čiastky sveta:
jeden mój brat palmy sadi,
druhý večné vidí ľady,
tretí morom lieta.

Ja som pyšný, že som Slováč,
coky, kto ma haní!
ktože hrasí blesky, zory
ráno na svitaní?

Kto vyčerpá vody morskej,
strhne hviezdy jasné?
Márna by to bola snaha
no márnejšia túžba vraha,
že náš národ zhasne!

Prvý hlas:

A medzi prítomnými starkými boli aj takí, čo im tiekli slzy dojatia, ako o tom vyprávala očitá svedkyňa. Čo sa odohrávalo v ich myšliach? Bola to odmena za všetky ústrky, ktorých sa dostalo celým generáciám na dlhej púti z pravlasti pod Tatrami až sem na Dunajskú rovinu?!

Ale vráťme sa k našej pôvodnej téme. Doma sme hovorili nárečím, ktoré sme si priniesli z pôvodnej vlasti, popretkávaným maďarskými, srbskými, neskôr i bulharskými, ba i tureckými slovami (baš-teraz).

Už v predškolskom veku sme na ulici a pažití prišli do styku s domácou rečou, ktorá na prvé počutie bola predsa len hodne inakšia ako sa hovorilo v našich chyžiach a dvoroch. Prví, čo upúťali našu detskú pozornosť, boli pouliční predavači. Na voze pokrytom rohožou sedel ujo, poháňal koníky a hlasno vyvolával:

-Ó-ó, luk, čušky, patladžan, kartofy, vzimajte, ó!

alebo :

-Ó-ó-ó, garneta, panici, bardaci, ó!

a tak sa kupovala zelenina, hrnce a pod.

Alebo to, čo my deti sme najradšej počúvali od pouličných predavačov:

-Bóza ima! Bóza ima! Kajmak.

A tak sme si osvojovali prvé bulharské slová.

Druhý hlas:

Pre školskou dochádzkou nás doma naše mamy a staré mamy cvičili v rodnom jazyku na náboženských veršíkoch, polazovačkách, riekankách a básničkách, ktoré mladší pochytovali od starších, čo už do školy chodili.

Medziiným, viete odkiaľ je to čarovné slovo polazovať - polazovačka? Chodiť vinšovať po lazoch - kopaniciach. A keď napadlo snehu ako kedysi, mohla to byť poriadna fuška brodiť sa závejmi z jedného vrška na druhý. Bolo by zaujímavé prekutať na južných svahoch Slovenského Rudohoria všetky lazy, osady, doliny i dediny, či tam mimo iného nepoznajú ešte tieto polazovačky:

Recitátor:

A ja malý juhás, polazujem u vás.
Ovce sa mi na doline
a ja chodím po dedine.
Kapselka mi trčí, pes mi do nej vrčí,
nasypte mi oreche,
nak sa mi napučí.
Pamodaj, dobrô rano!

U nás však polazovali aj dievčatá

Recitátorka:

A ja malá veverička,
pýtam si ja do košíčka:
kus koláča, kus mrváča,
vypustím vám z chyži vtáča.
A to vtáča čvirikalo,
Krista Pána privítalo.
A ja si ho vítam,
grajciarik si pýtam,
grajciarik mi dajte,
zdraví ostavajte.

Prvý hlas:

Ako sme postupne dorastali, prišla pre slovenské deti školská povinnosť v takzvanej zabavačnici, kde sme sa učili hovoriť po bulharsky ako príprava na riadnu školu. Dôležité bolo zvyknúť sa na odlišný prízvuk príbuzných slov: vóda - vodá

chlieb - chľab - chleb otec - otéc matka - majka
mlieko - mljako - mleko a pod.

a samozrejme zvládnuť aj nové odlišné slová. Postupne sme sa naučili aj bulharské riekanky a pekné básničky. Vypočujme si jednu z nich pod názvom:

Kokiče i minzuchar (Snežienka a šafran)

- Recitátori:
- A: Minzucharko-bratko imaš li si tatko?
B: Imach no počina, skoro taz godina.
Sečko sa zoveše, mnogo lošav beše.
A: Minzucharko-bratko, kato njamaš tatko,
imaš li si majka, za teb da se vajka?
B: Maštecha mi majka, za men se ne vajka,
nyto me obyča, Marta se nariča.
A: Minzucharko-bratko, kato njamaš tatko,
kato najmaš majka, za teb se vajka,
imaš li sestriče, tebe da običe?
B: Kokiče-momiče e moeto sestriče,
nyj živeem si dvama bez tate i mama.

Druhý hlas:

Potom prišla povinná dochádzka do bulharskej školy a návšteva i menšinovej slovenskej. A tu začali naše veľké "detské" starosti osvojiť si súčasne dva jazyky a vzdelávať sa v nich. Ale my sme mali to šťastie, že sme sa súčasne obohacovali poznávaním vecí okolo nás. Pritom sa plne uplatňovala poučka veľkého učiteľa národov Komenského: Koľko jazykov ovládaš, toľkokrát si človekom. So znalosťou dvoch jazykov sme vstupovali do života.

Ťažkosti boli sprvu s učebnicami. Postupne sa stav zlepšoval. Napríklad šlabikár s titulným obrázkom "Dva kohúty bratia" a neskôr kvalitná učebnica pre prváčikov "Maľovaná abeceda", ktorá mala na "A" takúto riekanku:

Adam v škole nesedel
abecedu nevedel.
Prišli k nemu líšky,
čítali mu z knižky.

Spomínate si, dnešní šesťdesiatnici?

Ale pekné básničky boli aj v bulharskom Bukvare. Poviem Vám jednu z nich:

Mama

Az običam mama	pesni mi e pjala,
s obič naj-goljama	i me e l'juljale.
tja me e rodila,	Na sveta ednička
tja me e karmila	tja e naj dobrička.

Prvý hlas:

Postupne sme sa zoznamovali so zvukovými podobami obidvoch jazykov, s gramatickými pravidlami, so stavbou viet a brúsili si reč na básňach, piesňach i vážnejších textoch v próze.

Začali sme chápať, že obidva naše jazyky ako slovanské majú mnoho spoločného. Napríklad ak doobeda sme na bulharskom vyučovaní preberali báseň "Prvi snjag", možno v ten istý deň poobede (streda alebo sobota) sme mohli recitovať na slovenskom vyučovaní "Prvý sneh". A nálada bola o to lepšia, ak naozaj chumelilo. Zaspomínajme si najprv po bulharsky:

Recitátor:

Pada sneg, bjal i mek
vali, vali na parcali
Ot neboto de seloto
peperudi ot snežinky
beli, ludy i maninki
si igrajat na družinki
i se goňat i se gubjat
v nebosklona.

I pokrivka, bjala meka
topla leka več zemjata
si namjata
I pod neja semenata
posejany s vjara blaga
šte zimuvat i sanuvat
topla vlaga, slančev zrak,
siňo nebe - prolet pak.

A teraz po slovensky:

Recitátor:

Čo sa to dolu belie,
čože je to za páperie?
Na dolinách, na horách...
jaj, veď je to prvý sňah!
Zhíkli chlapci od radosti,
budeže to veselosti!
Plná je ho ulica
budeže to sanica!

Druhý hlas:

Od začiatku nášho chápania sme mali vlastne dve vlasti: jednu bulharskú, kde sme sa narodili, a druhú slovenskú, po ktorej sme túžili. Lásku k jednej i druhej zemi sme vyspievali aj v piesňach bulharských i slovenských. Vedľa známej bulharskej "Kade e Balgaria" od Ivana Vazova je tu krásna slovenská "Hej pod Kriváňom, tam je krásny svet..."

Zaspievajme si ich aj my, najprv tú slovenskú:

Hej pod Kriváňom, tam je krásny svet,
tam rastú chlapci bystrí ako kvet,
Nebo tam len jasno svieti,
tam má každý vesel býti!
Pod Kriváňom, pod Kriváňom, pod Kriváňom
tam rastú bujní, smelí valasi,
v lesnatých horách na svém salaši.
Majú masla, syra dosti
i žinčice do sýtosti.
Pod Kriváňom...

a teraz tú bulharskú:

Balgarijo draga, mila,
zemja palna s dobrymi,
zemja, što si me rodila,
moja poklon prijemy.

Prvý hlas:

Lásku k vlasti sme získavali aj z diel básnikov, ktoré sme sa naučili recitovať v obidvoch jazykoch. Obdiv k Bulharsku veľmi pekne vyjadruje báseň od P.R. Slavejkova Tatkovina:

Recitátor:

P.R. Slavejkov: Tatkovina

Chubava si tatkovino,
ime sladko, zemja raj,
sardce mlado i nevinnoza teb treпка i igraј.

Mili mi sa planinite
i na sever i na jug
dragi mi sa ravninite
nabrazdeni s našij plug.

Krásu a skrytú túžbu po ďalekej vlasti, ktorú sme ešte nepoznali, nám predstavala báseň, ktorú poznáme tiež ako pieseň:

Aká si mi krásna

Aká si mi krásna, ty rodná zem moja,
krásne sú i hory, kol teba čo stoja,
krásne je i nebo nad tými horami,
žehnám ťa, vítam ťa s vďačnými slzami.

Druhý hlas:

V posledných rokoch školskej dochádzky na škole, ktorej sa v Bulharsku hovorili "Progymnazija", sme boli k vlastenectvu vychovávaní i príkladmi z dejín. Takými obľúbenými hrdinami boli chajdúci v Bulharsku a zbojníci na Slovensku. Vypočujme si úryvky z básní oslavujúcich najvyššiu obeť, ktorú niektorí z nich priniesli na oltár vlasti. V bulharsku je to známa báseň od Christo Boteva: Chadži Dimitar.

Recitátor:

Živ e toj živ e! Tam na Balkana,
potanal v karvi, leži i paška
junak s dlboka na gardi rana,
junak vav mladost i sila mažka.

Na edna strana zachvarlil puška,
na druga sabja na dve strošena,
oči tamnejat glava se ljuška,
usta proklinat cjala vselena.

Leži junakat a na nebeto
slanceto sprjano sarditi peče,
žetvarka pee nejde v poletu,
a kravta ošte po silno teče!

Žatva e sega! Pejte robini
tez tažni pesni. Grej i ti slance
v taz robska zemja! Šte da zagine
i toja junak... No mlakni sardce!

Toz, kojto padne v boj za svoboda,
toj ne umira, nego žalejat
zemja i nebe, zvjar i priroda
i pevci pesni za nego pejat.

A kto by nepoznal známu báseň od J. Bottu Smrť Jánošíkova. Aj my sme ju s láskou recitovali v našej slovenskej škole. Prosím malý úryvok:

Recitátor:

Ján Botto: Smrť Jánošíkova

Horí ohník horí, na Kráľovej holi,
ktože ho nakládol? Dvanásti sokoli.
Dvanásti sokoli, sokolovia bieli,
akých ľudské oči viacej nevideli.
Dvanásti sokoli, sokolovia Tatier,
akoby ich bola mala jedna mater;
jedna mater mala, v mlieku kúpavala,
zlatým povojníčkom bola povíjala.

Keď idú po hore ako ranné zore,
keď idú po lese, celý sa trbliece.
A ten ich kapitán, to je jeden veľký pán,
perečko belavé, červený dolomán.

Prvý hlas:

Zmeňme však trochu tému. Spev nás sprevádzal po celý náš mladý život. Spievali sme v škole i mimo nej krásne ľudové piesne v jednom i druhom jazyku. Aj v nich sme porovnávali príbuznosť obidvoch národov. Napríklad:

Ja kaži mi oblače - le bjalo...
Zaleť sokol biely vták...

Planino Pirin planino...
Hej, hore háj, dolu háj...

Černej goro, černej sestro...
Ej hory, hory, hory čierne...

Stari djado, ovce pase...
Ja som bača veľmi starý...

Eleno mome, Eleno...
A dze idzeš Helenko, Helenko...

Zaspievajme si teraz aspoň dve z nich. Najprv bulharskú:

Ja kaži mi oblače le bjalo,
ot kde ideš, kde si mi letjalo.
Ne vidjali baštini mi dvori,
i nečuli, majka da govori.

A teraz slovenskú:

Zaleť sokol biely vták,
ku môjmu milému,
pozdravuj ho nastokrát,
pozdravuj ho nastokrát,
povedz tíško jemu.

Aby prišiel večer k nám,
že ho pekne prosím.
Že ho veľmi rada mám,
že ho veľmi rada mám,
že ho v srdci nosím.

Druhý hlas:

Radi spomíname aj na revolučné básne, ktoré pomáhali formovať naše

vlastenectvo. Uvedieme si v skrátenej forme dve z nich, pretože tie pozdejšie zohrali významné úlohy v dejinách obidvoch národov.

V Bulharsku to bola báseň od Ch. Boteva Na proštavane, v ktorej sa sám autor lúči so svojou matkou.

Recitátor:

Christo Botev: Na proštavane

Ne plači majko, ne taži,
čestanach azi chajdutin,
chajdutin majko, buntovník
ta tebe kleta ostavich
za parvo čedo da žališ.

No kalni majko proklinaj,
tas turska černa prokuda
deto nas mladi propadi,
po тази теška чуžбина.
Da chodim, dase skitame
nemili, kleti, ne dragi.

Az znaja majko mil sam ti
če može mlad da zagina,
ach, utre kato promina
pre sticha bjel Dunava.

No, kaži kakvo da pravja
kat si me majko rodila
sas sardce mažko junaško
ta sardce majko, ne trae
da gleda turčin če besnej
nad baštino mi ognište.

A nakoniec záver zo slávnej básne od S. Chalupku Mor ho. Tu je ukážka, ktorú zarecituje účastník SNP, v ktorom aj tento úryvok zohral v Slobodnom rozhlase z Banskej Bystrice významnú úlohu:

Recitátor:

Samo Chalupka: Mor ho!

No zahyň studom večným, zahyň podlá duša,
čo o slobodu dobrý ľud mój sa pokúša.
Lež večná, meno toho nech ovenčí sláva,
kto seba v obeť svätú za svoj národ dáva.

A ty mor ho! - hoj, mor ho, detvo mójho rodu,
kto kradmou rukou siahne na tvoju slobodu.
A čo i tam dušu dáš v tom boji divokom,
mor ty len, a voľ nebyť, ako byť otrokom!

Prvý hlas:

A tak sme vyrastali vedľa bulharského povedomia ako Slováci a sme hrdí na to, že sme nimi zostali. Dnes s láskou spomíname na našich učiteľov a kazateľov v slovenskej škole, že hlavne ich zásluhou sme si uchovali slovenské národné cítenie.

Druhý hlas:

Takto si teda spomíname na naše detstvo, mládežnícke šantenie i starosti dospelých. Na krajinu, ktorá nás na čas prichýlila, živila, trochu aj formovala náš vzťah k prírode a k ľuďom. Korene už máme zapustené pevne tu doma, avšak občas myseľ zaletí aj do diaľky našich detských dní.

Ďakujeme všetkým za účasť pri spomienkach a spoločnom speve našich prekrásnych pesničiek.

Účinkovali: Erka Čaučíková rod. Puškárová
Juraj Ďuriš
Maťo Kabzán (hlavne ako harmonikár)
Ján Mikuláš
Ondrej Mikuláš
Martin Mikuláš

Spievali: všetci prítomní

Bratislava, 23. októbra 1993

Z MOJICH ROZPOMIENOK

Anna Ferková, rod. Kováčová

Tri mesiace "vo svete" prešli ani som sa nenazdala a už prichodilo mi vrátiť sa zas do môjho "starého sveta". Už po príchode do rodnej dediny sa mi zdalo, že všetko akoby bolo len pre mňa. Všetko ma vítalo s poctou, s poctou najvyššou, akej sa mi vtedy len mohlo dostať. Deti z našej ulice mi utekali naproti, usmiate, šťastné, že sa zas budeme spolu hrať tie naše známe hry. Nezabudol na mňa ani môj starý štvornohý priateľ Bubo. Lenivo vstal a pohybom svojho ťažkého chvosta mi tiež išiel naproti, len čo som otvorila vrátka nášho dvora. Celá naradostená, že na mňa nezabudol, som sa zohla, objala som ho okolo hrdla a podala som mu kocku cukru, čo mi ešte ostala vo vačku. Vďačne mi oblízal obidve ruky, tešil sa, ale aj mne bolo dobre, že som mu urobila toľkú radosť.

Všedný deň, deň ako iné v týždni, a predsa inakší. Zdalo sa mi, že je deň sviatočný. Aj lastovičky akoby sa tešili, že som zas doma. Leteli nízko nad zemou, švitorili, vracali sa opäť a opäť a mne sa zdalo, že to všetko preto, lebo sa tešili so mnou, že som prekročila prah rodičovského domu. Tento vzácny pocit zmnožovali aj nakvitnuté astry v záhrade. Radosťou šelestila aj stará hruška, čo rástla predo dvermi. Aj ona akoby cítila, že sa domov vracia niekto, niekto, kto sem patrí a je šťastný. A tá moja dobre známa hruška, čo sladké plody dávala. Jeden, hádam najkrajší mi spustila len čo som sa k nej priblížila.

Nedeľa, áno nedeľa bola na druhý deň, deň sviatočný po dlhšom čase opäť strávený doma, medzi svojimi. A po nedeli bol pondelok, a v pondelok sme už išli do školy. Prázdniny sa končili, začínala sa škola, nové radosti, nové starosti a inakšie zážitky ako cez dlhé prázdniny. Dni v škole sa míňali tak rýchlo, že som ich nestačila ani rátať. A hľa, ani som nezbadala, a roky školopovinné sa skončili.

Práve mi prešlo trinásť rokov. Z dedinského nerozhľadeného teliatka som sa začala navidomoči meniť na dievča, ktoré začína chápať a rozoznávať dobré od zlého, pekné od škaredého, v dievča, ktoré už vie, čo sa patrí a sluší, a čo nie. Ako dni utekali, inak som sa začala dívať na život okolo mňa, na ľudí, ktorí sa v ňom pohybovali, učila som sa ich chápať, tých dobrých aj tých menej dobrých. Veľmi skoro som spoznala, že život je jeden tvrdý bič, ktorý šľahá každého, kto sa mu čo i len trochu podvolí.

Mamka si už dávno boli zvykli na všetky tie starosti, neresti a hanebnosti, ktoré ju obklopovali. Ja som už vedela, že niektorí ľudia žijú inak než my. Začala som ju prehovárať, že pôjdem do mesta slúžiť. Vedela som, že služba v meste už bude inakšia ako počas tých troch mesiacov, čo som odslúžila tu v dedine.

Mesto som už ako-tak poznala, aspoň tak zvonku. Myslím na Plevnu, mesto vzdialené sedemnásť kilometrov od mojej rodnej Hornej Mitropoliji. Neraz ma mamka zobúdzať už o štvrtej ráno: "Vstávaj, už ideme!" Vtedy som do školy nešla. Vzali sme každá košík a batoh, ktorý sme už deň predtým pripravili.

Čo v ňom bolo? Nuž, čo - vajíčka, tvaroh, niekedy kurence, sem-tam aj kačica, zriedkavejšie aj pchaná hus.

Cesta do mesta, ktoré pre nás znamenalo už onakvejší svet, bola dosť obťažná. Niekedy sa k nám pridala nejaká ženička, známa z dediny, aby nám bolo veselšie, lebo do spevu nám veľmi nebolo - nohy nás boleli, batohy a košíky oťažievali, ale neostávalo nám nič inšie len začať zuby a kráčať za cieľom - čim skôr prísť na trh a rýchlo a dobre popredať. Počas tej dlhej a ťažkej cesty som veru od srdca nadávala na všetkých pánov. Občas aj nahlas, ale starostlivá a dobrotivá mamka ma len utešovali a povzbudzovali: "Čo máme robiť, diovka moja, veď potrebujeme peniaze."

Môžbyť, že sa vám zdá, že priveľmi opisujem svoje pocity z týchto ciest do nášho "veľkého mesta". Možno je to aj tým, že dieťaťu sa tieto tvrdé spomienky vryjú do pamäti navždy. Ťažko mi veru bolo, nevnímala som vlčie maky pri ceste, polné kvety obďaleč. Malým vyslobodením bolo umývanie nôh vo Vite, chvíľka oddychu pri ňom, a potom zas bolo načim zrýchliť krok, aby už na sviatani sme boli na pláci (na trhu). Tak, aby sme čo najskôr predali, samozrejme dobre, a potom pochodili po obchodoch, pokúpili, čo bolo treba a potom nám zas prichodilo vracat' sa tou istou cestou domov. Cesta domov už bola o poznanie lepšia, batoh bol skoro prázdny a košíky, oveľa, oveľa ľahšie. Pri Vite sme si oddýchli, poumývali sa, ba aj okúpali a ponáhľali sme sa domov. Keď sme vchádzali do dediny, rozsvetcovali sa prvé oblaky. Deň ťažký k noci sa schýlil.

Na dlhšie som sa do Plevna vrátila po skončení školského roka. Celé prázdniny som slúžila, brala som to ako samozrejmosť. Prázdniny v službe prešli ako voda vo Vite a mňa čakal nový školský rok, rok, v ktorom som mala ukončiť svoje základné vzdelanie.

"Prázdninový" pobyt v Plevne sa mi vryl tiež hlboko do pamäti. Domy vysoké, na mnohých balkóny, na uliciach svojrázne vodovody - češmy. V tých časoch málokto mal v dome zavedenú vodu. Každý deň bolo načim ísť niekoľkokrát po vodu na češmu. Nebol to bohvieaký pohľad: v jednej ruke krčah, v druhej vedro, a musela som ich poriadne dvíhať, aby som neodrazila dno. Život v meste sa mi nepáčil. Mestský park som už dobre poznala, aj múzeum venované protitureckému odboju. S dieťaťom mojich pánov som chodila na prechádzky, takže som mala dosť času poprezerat' si mesto. Do kina, do divadla ma pani nepustili.

Najviac som sa tešila na piatok - vtedy býval trh (pazár). To som si už dopredu od panej vymodlikala, aby ma v ten deň pustili. Niekedy som tam našla mamku, občas aj niekoho z príbuzných či známych z rodnej viesky. Vždy som sa veľmi tešila na tie "moje piatky".

Raz, dodnes si to veľmi živo pamätám, som tak išla po ulici, len tak, bez záujmu, nič som nemala na programe. Ako som sa tak pozerala do výkladu, zrazu ma niekto chytil za ruku. "Ahoj, drobec" - tak ma volali v škole, lebo som bola vari najmenšia v našej triede. Prudko som otočila hlavu a zbadala som Jana, spolužiaka z triedy. Posledný rok sedel za mnou a kde len mohol, robil nám škraty. Zavše nám uviazal mašle, čo sme nosili vo vrkoči,

inokedy nám ruky uviazal o lavicu, no a potom, potom sa z toho s kamarátmi smiali.

"Čo tu robíš?" ja mu nato. "Prišiel som pozrieť našu Maru, že kedy príde domov" odpovedal mi pohotovo. Obzeral si ma od hlavy po päty a po chvíli sa to z neho vykotúlalo: "Ozaj, a vieš, že si v tom vároši opeknela?" Nebudem zapierať - zalichotilo mi to ako každému dievčaťu, ale nedala som mu to nijako najavo. Prehodili sme ešte pár slov a keď sa už zberal, opýtala som sa ho, čo je nové v dedine. Vždy býval skúpy na slovo a tak aj teraz len niekoľkými slovami mi priblížil, ako sa hrajú na pažiti. Z ničoho nič z neho vyhrklo: "Vieš čo, drobec, prídi v nedeľu domov. Aj tak je to posledná nedeľa v týchto prázdninách. Potom sa už začne tá prekliata škola", tie posledné povedal tak, že nikto nemohol pochybovať o jeho "citovom vzťahu" ku škole. Potom sme prehodili ešte niekoľko slov a každý pošiel svojou stranou. Do bytu pánov, kde som vtedy slúžila, som sa vrátila šťastná, lebo veď som stretla niekoho, kto mi pripomenul mojich vrstovníkov, dedinu, domov.

Tak veľmi som zatúžila byť opäť doma, že som začala kuť železo hneď zahorúca "Budem musieť ísť domov skôr," prekvapila som pani nasledujúce ráno. "Stretla som známych od nás, práve včera ma hľadali. Mám prísť domov, tak mi mamka odkázali," dôrazne som jej vyslovila svoju žiadosť. Prekvapená a zaskočená svojou žiadosťou mi povedala: "Ale to predsa nejde, samu ťa pustiť nemôžem!" "Mamka sa chorá", trvala som na svojom. Naveľa-zaveľa pani privolila a v sobotu, deň, keď som sa mala pobrať domov, som vstala skôr ako inokedy. Šporák som vyčistila, vody nanosila, poriadok porobila, ba aj kvety v záhrade som stihla popolievať, len aby pani bola spokojná a nebudaj si nerozmyslela a nezdržala ma. Svoj batôžtek som mala už dávno zviazaný, pripravený na cestu. A potom som už len obchádzala dvere, kde pán a pani spali. Odľahlo mi, keď sa pani, ešte rozospatá, objavila vo dverách, popozerala sa, prekvapená bola, že som už všetko porobila a neostávalo jej nič inšé, len ma vyplatiť. "Tu máš peniaze a spomínaj na nás v dobrom," povedala mi, keď sme sa lúčili. Hádám vám nemusím ani hovoriť, ako rýchlo som bola na trhu a hľadala známych z dediny. Natrafila som na susedov a poprosila som ich, či by ma nezviezli do dediny s tým, že im zaplatím. Vasil, to akože sused, nebol veľmi vládny a ešte aj na peniaze bol lakomý. Nakoniec ma predsa len na voz vzal a ja celá natešená som očakávala, čo je nového doma.

A doma, doma práve večerali a všetci boli prekvapení, keď ma zbadali s batôžkom vo dverách. "Čo sa stalo, že si prišla skôr?" - ako prvá sa

Anka Kováčová ako 14 ročná

spamätali mamka. Neprichodilo mi, len sa priznať, ako som sa pýtala od panej, spomenula som aj to, ako som panej hovorila o jej chorobe, o tom, ako ma veľmi potrebuje. Mamka boli rada, že som doma a aj to malé klamstvo mi prepáčili. Výčitky adresovali skôr panej, že ma pustili samu na cestu. A skôr pre seba riekli: "Čert nech ich berie, netrápia sa tí o cudzie dieťa." Prisadla som si, a môžem vám povedať, takú chutnú večeru som už celé týždne nemala.

Ale druhý deň už bola nedeľa, deň sviatočný, deň ako stvorený pre radosť, veselosť a spokojnosť. Prežila som tú nedeľu radostne, s kamarátkami tam na pažiti, podozvedela som sa od nich, čo nového, čo dôležité sa udialo, kým som bola v tom "veľkom a cudzom svete".

A po nedeli prišiel pondelok a už sa začal nový školský rok, ktorý mal byť pre mňa posledný, a potom som sa mala so školou nadobro rozlúčiť.

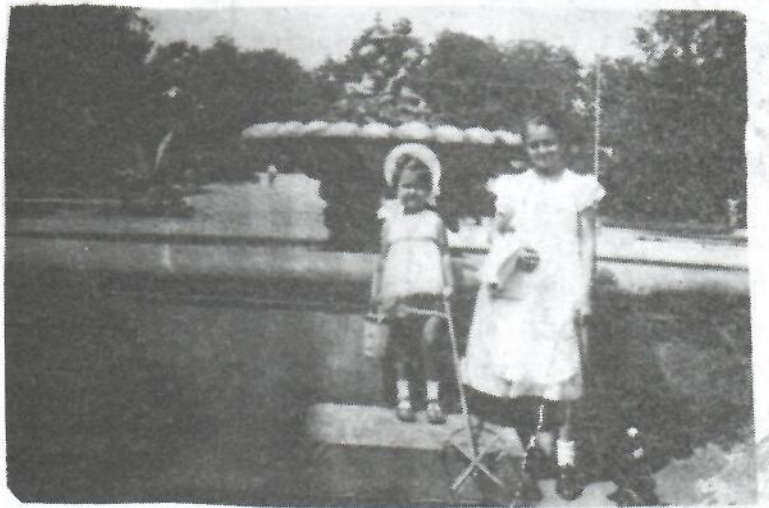
V tom poslednom školskom roku sa nič mimoriadne neudialo. Prešiel ako všetky pred ním. Ale vo mne a so mnou sa predsa len čosi dialo. Práve v tom poslednom školskom roku som cítila, a to dosť mocne, že už nie som decko - - čo som sa už dávnejšie nechcela priznať. Cítila som, že dospievam, no vedela som, že dospelá ešte nie som.

A práve toho sa týka aj spomienka, spomienka veľmi živá, ktorá sa mi mihá pre očami akoby to bolo včera. Je nedeľa večer, vysvedčenie, to posledné, som kdesi založila, akoby som si chcela nahovoriť, že mi ho už nebude treba. Bola nedeľa podvečer. Obliekla som si najkrajšie šaty, čo som mala, a hybaj medzi dievčatá, moje vrstovníčky a kamarátky. A tak časť mládeže sa prechádzala uprostred dediny, kde bolo korzo (dviženije). Prechádzali sme popred Vankovu cukráreň. Hrdo som sa prechodila a ani som v tú stranu nepozre- la. Po chvíli sa k nám pripojili Mišo s Paľom. Párkrát sme sa prešli. Po chvíli sa jeden z nich osmelil: "Dievčence, poďme na zábavu, tak je tam pekne, hrá dychovka." Beta ma šťuchla do boku a už sme si rozumeli. V duchu som si povedala: - Prečo by sme nešli, veď sme mladí, svet je náš". Chcelo sa mi smiať, spievať a tancovať, tancovať... Veď o pár dní mi prichodí zas sa po- brať do mesta slúžiť, tam v tom veľkom a cudzom svete, kde budem počúvať len samé rozkazy.

Až von bolo počuť hudbu, veselú vravu, smiech i spev. Už vo dverách mi Jano podal ruku a už som sa vznášala vo víre valčíka. V tanci mi stihol opäť povedať pár lichôtok, práve tak ako pred rokom v meste, vtedy pred výkladom. "Len či to myslíš naozaj!" húpala som ticho, aby to ani nezbadal. Čas v zábave rýchlo ubehol a začala som sa poberať domov. Veď mamka ani nevedia, kde som, a vždy mi prizvukovali, aby som sa večer vždy načas pribra- la. Jano ma aj odrádzal, dobiedzal, aby som ešte ostala. Ponúkol sa, že ma odprevadí domov, no ja som mu voľačo aj odvrkla, ani sa už nepamätám, čo to bolo. "Fíha, ako ti nariasol jazýčok!" - híkol prekvapený a pokračoval: "To si taká pyšná, že sa zberáš do Sofiji?"

Ani neviem prečo, no prehodila som niekoľko slov asi v tom zmysle, že ja mestu nepatrím a ak aj tam pôjdem, ja sa vrátim a ak tam raz ostanem, tak len s takým, ako som ja sama. A naostatok som mu odvrkla: "A k takým, ako

si ty, by som nechcela patriť ani tu v dedine". Jano, to musím priznať, nebol škaredý chlapec. Pekne tancoval, a veru už dávno pozeral za mnou. Patril k tým majetnejším, a preto si myslel, že je o "hlavu väčší". Nemala som ho rada pre jeho chvastúnstvo. "Počuj dievča!" - pokračoval nahnevany - "kto ti len ten rozum dáva? Počúvaj, daj si pozor, lebo prišla taká doba, že začali robiť poriadky s takými, čo veľa vedia". "Ty si daj pozor!" - nedala som sa - "aby voľakto s tebou neurobil poriadok". Urazený odkráčal. O chvíľu ma dobehol Martin, Janov kamarát a začal mi dohovárať, prečo som Jana urazila. Nedalo mi a aj jemu som povedala: "Nechcela som ho uraziť, len som mu povedala, čo si myslím." Keď pobadal, že neustúpim, pobral sa za Janom. Domov som prišla namrzená; všetko mi stálo v ceste, nikde som nevedela obseďieť, najradšej by som sa bola na voľakom vyvršila. Ľahla som si do postele, no dlho som nevedela oka zažmúriť.

Autorka ako slúžka v Sofii /9.IX.1938 /

Dni rýchlo ubiehali a zima sa pomaly, ale isto začala ohlasovať. Prišli prvé mrazy. Aj vetry boli častejšie a studenšie, tmavé mraky sa po oblohe naháňali a o pár dní kraj prikryla biela perina. Aj na ľudoch bolo cítiť únavu, plody jesene už mali pozberané, sem-tam ešte dokončievali posledné práce. Bol už najvyšší čas - dni sa krátili a prichádzali dlhé večery. Hlavne tie dlhé večery som mala rada. Bolo dosť času, ľudia sa schádzali, rozprávali, premieľali novinky z dediny i z veľkého sveta. Každú chvíľu boli v niektorom dome či už páračky, alebo priadky, alebo len tak sa susedia, príbuzní či známi zišli a dlho do noci sa rozprávali pri žmurkajúcej petrolejke. Aj chlapi mali čo do rúk vziať. Z vrbového prútia pletli košiare, košíky a z ciroku robili metly.

Ženy sa krútili aj okolo konopí, vlny. Raz pred večerom - pamätám sa akoby to bolo včera - prišiel malý Paľko, červený, celý premrznutý. "Dobrá deň!" pozdravil, šúchajúc si premrznutý nos. "Naši vás kázali pekne pozdravovať a pozvať, aby ste prišli večer k nám na páračky." "Tak doma pekne pozdravuj," pohotovo som mu odpovedala, "a povedz, že prídeme."

Dlho netrvalo a už sa začali u Marišiných schádzať prvé driapačky. O chvíľu už bola plná izba. Každá z dievok sa usádzala okolo stola tak, aby zamerkovala miesto aj pre toho svojho. Matere sedeli okolo pece, vždy si mali čo povedať, zavše sa nahli jedna k druhej, čo-to si povedali, občas sa zasmiali a ak inak nie, tak aspoň obočie zodvihli. Dievky boli takto pod drobnohľadom. Tie museli sa zvrtať, rukami dobre narábať, aj strojene sa držať, lebo ktovie ktorá z tých pri peci bude ich svokrou. Dlhé bývali "páračke", aj reči boli, aj klebety, a ku koncu prišla reč aj na mátohy, vedmy a cárov. My mladé za stolom sme robili, smiali sme sa a hlavne spievali, spievali... Ako napríklad túto (mnohí ju určite poznáte):

Prídi milý prídi
neviem sa ťa dočkať
moje biele líčko
nemá kto pobožkať.

Večer sa nemohol skončiť bez toho, aby sa neobjavili mládenci. Hneď od dverí začali modlikať, tetku prosiť, to ako gazdinú, aby im dovolili s dievkami sa zahrať. "Dobre, dobre chlapci, počte ďalej, len nekýchajte, aby ste mi napárané perie nerozsfúkali", končievali pozvania dobroprajnej tetky. Bolože to veselosti, lebo chlapci vždy niečo vyviedli, či umrznutého vrabca doniesli, alebo úmyselne kýchli. Bolože to smiechu!

Každá gazdiná sa na páračky chcela aj trošku pred cudzími ukázať. Páračky, dievčatá i staršie, bolo načim pohostiť. Občas napiekli "makovníke, lekvárové kifle", chutila aj varená kukurica posypaná makom a cukrom. No čo vám mám hovoriť - samé dobroty.

O pár dní zas Erka volala na priadky. Mali veľa konopí a potrebovali tkať. Ráno sme si pobrali kolovrátky, praslice a hrnuli sme sa do Hruškov. Erkina mamka sa krútila okolo šporáka, my sme zatiaľ veselo namotávali na vretená a pretekali sa, ktorá viac napradie. Tetka do každej kúdele zamotali, či už jabíčko, cukrík, no najviac sme sa tešili, keď sme našli papierik s chlapčenským menom. Navrávali sme si, že ten, koho meno sme na papieriku našli napísané, ten na nás myslí.

Takto nám prechodili dlhé zimné večery. Večery, na ktoré sa nezabúda, aj keď vonku mrzlo, len tak prašťalo. Blížil sa Nový rok a ja spolu s ostatnými som mala hrať divadlo. Nacvičovala nás, či lepšie trápila sa s nami naša pani učiteľka. Mali sme hrať pekný kus - Sirotu Podhradských. Každý druhý večer sme chodili na skúšky. Cestou domov ma sprevádzal Jano (už dávno som zabudla, že som mu vynadala). Často obracal slovo aj k tomu, či naozaj pôjdem slúžiť. "Pôjdem," zakaždým som mu odpovedala. "Ja viem, že ty tam na mňa zabudneš," často sa k tomu vracal. Ani ja som sa nedala: "Ja dokým sa vrátim, sa možno oženíš." "Veď tu ostávajú mnohé dievčence," dodala som čakajúc, ako zareaguje. Sprísnil pohľad a obrátil sa ku mne: "Ale ty si už mohla pochopiť, že mne sa iná nepáči a toto ja nevravím len tak do vetra." "Budem ťa čakať hoci aj desať rokov," zdôraznil, akoby tým chcel povedať, že pre neho je táto vec jasná - a hotovo. Odhováral ma, prosíkal, aby som

išla aspoň trochu neskôr. No trvala som na svojom. "Som rada, že ma mamka pustia. V Sofiji je iný život, tam sa mi otvorila oči. To spoznám, čo ešte nepoznám. Veľmi rada objavujem vždy niečo nové."

A aby som nezabudla na to divadlo. Nuž musím sa pochváliť. Boli sme dobrí, ľudia nám tliekali, vrstovníci blahoželali a aj pani učiteľka sa tešili s nami. A po predstavení bol bál (musím tú nádhernú zábavu tak nazvať). V ten večer som mala najväčší úspech za celé obdobie môjho dievčstva. Chlapci sa zhovorili, že ma Janovi nedajú do tanca a ja som išla z rúk do rúk. Ešte ani hudba poriadne nezačala hrať a už tu bol niektorý z nich a vyzval ma do tanca. I prišla polnoc a s ňou dámska volenka. Uzmýslala som si, že urobím všetkým žart. Na druhom konci miestnosti stál celý večer driečny šuhaj. Vedela som, že nevie tancovať. I vyzvala som ho do tanca a on celý červený, hanblivý a nesvoj sa mi podvolil a išiel. Ani dobre neviem, čo som mu v tanci navravela. Hotový bol aj domov ma odprevadiť. Súhlasila som, no jeho hanblivosť trvala aj cestou domov. Pri bránke mi podal ruku, rozlúčili sme sa a ja som si v duchu (trocha nahnevane) pomyslela: "Škoda tebe, chlapče, noc tráviť medzi ľuďmi, mohol si sa radšej doma vyspať."

Radostné dni prešli a ani som sa nenazdala, prichodilo sa mi zberať preč z dediny a ísť za novým, neznámym svetom. Už sme sa dohovárali s ďalšími dievčatami, ktoré už dávnejšie v Sofiji slúžili a prezvedali sme, čo ako je v tom veľkom meste. Ja som úfala, že prvé krôčky v meste mi pomôže spraviť môj starší brat, ktorý v Sofiji žil, oženil sa a založil si rodinu. Len toľko som vedela, že býva niekde v okrajovej štvrti.

Ani som sa nenazdala a prišiel deň lúčenia. K najbližšej železničnej stanici bolo osem kilometrov. Na stanicu mal nás odviezť Ankin otec na saniach. Rozlúčila som sa s našimi, mamka plakali, aj ja som mala slzu na krajíčku, no držala som sa. A už sa sane pohli a o chvíľu sme sa obzreli na rodnú dedinu, kt rú sme opúšťali nevedno na ako dlho. Báťa Jano nás nabádali, aby sme začali spievať a tak zahnali smutné myšlienky. Nebolo nás načim zavela nanukovať. Začali sme spočiatku potichu, neskôr hlasnejšie, tak ako sa patrí:

Ešte raz sa obzerám
ku tým našim záhradám
mám tam jedno potešenie
ešte raz naň zavolám

Neviem ako áno, ako nie, ale pri týchto slovách ma v hrdle zovrelo a začala som plakať. Nezdržali sa ani kamarátky a svorne sme veru riadny kus cesty preplakali. Bodaj by sme neplakali. Veď každá z nás to potešenie zanechala v dedine. Ostali tam láskavá mať, starostlivý otec, bratia, sestry, vrstovníci a navyše každá z nás už v kútiku duše niesla aj svoje veľké tajomstvo a nádej. Ťažko mi bolo, lebo ostal tam aj Jano a ešte jeden hanblivý, ale vynikal medzi ostatnými. S takýmito myšlienkami sme prišli na stanicu, dočkali vlak, rozlúčili sme sa s báťa Janom a boli sme vo vlaku, ktorý nás mal odviezť do veľkého sveta, do neznáma.

Čakala nás päťhodinová cesta, osmnástkrát sme boli v tuneli, prechádzali cez strminy Balkánu, cez priesmyky. Nás, zvyknutých na rovinu, uchvacovali vysokánske bralá, úzkosťou lomcovali úzke priesmyky a hlboké rokliny. Aj rieka Iskar sa nás držala skoro celou cestou. Obdivovala som okolie, vnímala som svet okolo, no videla som len ten môj krásny svet, z ktorého som bola pred niekoľkými hodinami vytrhnutá a hodená napospas veľkému a cudziemu svetu.

Zľava: Katka Kováčová, Juraj Kováč , Marijka jeho manželka ,
Sediace: Anka Kováčová , Anka Botíková

Zvečerievalo sa, keď sme prišli do Sojiji. Mesto, to kúzelne rozsvietené mesto mi pripadalo tak neskutočne, tak rozprávково, že som nevedela na čo sa skôr dívať. Na hemžiacich sa ľuďoch, či na svetelné a hýrivé reklamy, výklady veľkých i menších obchodov, či na široké bulváry plné pekne oblečených ľudí. Tramvaje hrkotali, autá prefrčali len kedy-tedy. Nasadli sme na električku číslo jeden, (dodnes si tú cestu pamätám, a to do najmenších podrobností), potom sme prestúpili na číslo štyri a tá nás už odviezla do Orlandoviec - cieľa nášho putovania. Tam sme chvíľu hľadali dom, v ktorom býval môj brat. Po chvíli sme dom našli, zvitáli sme sa s bratom, a vypytovaniu nebolo konca kraja.

Kamarátky odišli na druhý deň a ja som si niekoľko dní hľadala prácu. Nakoniec som ju našla. Pomaly som si zvykala. Byt bol veľký s mnohými izbami, veľkou kuchyňou a navyše sa mi ušla prísna, až kapriciózna gazdiná. Bola som otrokom v tom byte. Celý deň som sa nezastavila, a tak vykúpením bol večer, keď som sa utiahla do svojej podkrovnej izbičky a na smrť unavená som zaspávala v tom veľkopanskom dome. Izbička bola tak skromne až biedne zariadená, že som si pripadala ako vo väzenskej cele. No napriek tomu to bolo jediné miesto v dome, kde som mohla byť občas sama so svojimi myšlienkami, so spomienkami na rodnú dedinu, na svojich, na ... Domov som písala každý týždeň. Samozrejme, o tom, ako sa mám dobre, aj som klamala, len aby sa mamka

netrápili.

Pomaly som si zvykala na všetko, na tvrdú robotu, na veľké rozmery domácej, na nekonečné lopotenie. Keď sa dalo, chodila som aj do mesta. Každých štrnásť dní som mala dovolené ísť k svojim. Často som chodila k bratovi, u ktorého som často zastihla aj jeho kamarátov. Karty hrali len tak naoko. Medzitým sa poľušky rozprávali, mala som dojem, akoby kuli nejakej tajnej plánu.

Zľava: Mária Tancíková, Mária Grófová, Erka Tancíková, Zuzka Ľavrovičová, Anka Kováčová, Juraj Kováč

Po čase som si uvedomila, čo sa to okolo mňa deje. Zo všetkých strán sa ozývali nemecké piesne. Hovorilo sa o spojení s Nemeckom. Schyľovalo sa k druhej svetovej vojne. Zo všetkých strán sa ozývala Lili Marlen.

Od brata som sa dozvedela, že v okrajových štvrtiach sa v mnohých rodinách schádzajú takí "kartári" ako uňho a radia sa, čo robiť, ako tú nenávidenú Lili Marlen vyhnúť z krajiny. Mnohí, aj celkom jednoduchí ľudia sa začali častejšie obzerať na Východ, odkiaľ čakali, že prídu nové lepšie časy. Lenže prichodilo nám ešte dlho čakať a veľa vydržať. Začali sa prenasledovania, rozmyšľať nahlas sa nevyplácalo.

Listy z domu len potvrdzovali to, čo sme tu už dávnejšie cítili. Mnohí chlapi museli narukovať, úrady rekvirovali obilie určené na siatie a životie.

Pani, u ktorej som slúžila, mi už plne dôverovala, veď som už u nich slúžila viac ako dva roky. Raz som chystala veľkú hostinu. Pani sa chystala privítať veľkých pánov z Nemecka. Prišli, prišiel aj policajný prefekt, ktorý ich doviedol. Musím ešte dodať, že môj pán bol Čech, žijúci v Sofiji a pani pochádzala z Viedne. Takže som mala možnosť vidieť takýchto veľkých pánov, aj ich obsluhovať. Po večeri sa veľmi dobre bavili a tu náš mladý pán, devätnásťročný Hary, vytiahol z vrečka notes a sebavedome vyhlásil: "Tak páni, úlohu som splnil. Všetkých, čo ste chceli, som zistil." V notese boli

mená Petko Trajkov, Nedelčo a ďalšie mená. "Tí budú naši," pokračoval mladý pán, "nesmieme ich nechať na slobode." Obsluhovala som panstvo najlepšie, ako som vedela a v hlave kula plány ako zachrániť tých, o ktorých bola reč. Spoločnosť, dobre pripitá, odobrala sa do salónika na kávu. Notes som zbadala na klavíri. Rýchlo som ho prelistovala a na kúštik papiera som napísala iniciálky mien. Podarilo sa mi vyjsť z bytu a utekala som na prízemie, kde býval jeden z "kartárov", ktorí sa schádzali u brata. Moje poznámky zobral a ešte mi poradil, na čo sa mám vyhovoriť pred paňou, keby zbadala, že som z domu vyšla. Našťastie všetko dobre dopadlo. Hostia sa bavili, spievali, do nemoty sa opíjali. Pobrала som sa do svojej izbičky, no zaspáť som nemohla.

Druhý deň bol ako každý iný, len roboty bolo viac. Mladý pán išiel do školy. No domov neprišiel celý týždeň. Domáci si mysleli, že sa niekde zabáva. Po týždni ho našli v priekope mŕtveho. Bolože to žiaľu. A ja som ani nevedela, či ho ľutovať, alebo nie. Aj takéto dni mi prichodilo prežiť v tom veľkom cudzom svete, v meste, na ktoré som sa tak veľmi tešila.

MLADOSŤ MOJA, MLADOSŤ...

Ján Mikuláš

Radostný fakt, že slovenské menšinové školy v Bulharsku sa v dvadsiatych rokoch po prvej svetovej vojne začali utešene rozvíjať, bol podmienený veľkým úsilím, nadšením a značnými hmotnými nákladmi, na ktoré prispeli sami krajanovia i dary z Československa. No všetko toto snaženie sa nemohlo zaoberať bez dobrých primerane vzdelaných učiteľov, ktorí by vzbudili vo svojich žiakoch lásku k rodnému jazyku, túžbu po vzdelaní a hrdosť k vlastnému národu.

Takýchto vlastných učiteľov bulharskí Slováci na začiatku nemali, preto je len prirodzené, že si ich vyžiadali z bývalého Československa. Takto však problém nebol natrvalo vyriešený. A tak sa vynárala otázka vychovať si učiteľov z vlastných radov (pravdaže na učiteľských prípravkách na Slovensku, ináč to ani nebolo možné), ktorí by najlepšie rozumeli duši svojich rodných. Táto myšlienka sa začala realizovať, keď na učiteľské štúdium odchádza v roku 1924 gornomitropoľský rodák Tomáš Topoľský, ktorý potom po skončení štúdia úspešne pôsobil až do svojho odvolania v roku 1940 medzi vlastnými rodákmi. Približne v tom istom čase absolvovala učiteľské štúdium na Slovensku aj sofijská rodáčka Mária Kučerová-Topoľská, obľúbená učiteľka v Gornej Mitropoliji.

Takpovediac druhú vlnu budúcich vlastných učiteľov tvorili absolventi slovenskej meštianskej školy v Gornej Mitropoliji: Zuzana Ďuricová, Martin Petrák a Ján Mikuláš. Jedným z nich som bol aj ja. A na štúdium som sa dostal ako prvý zásluhou svojho podemského učiteľa Václava Müllera, ktorý mi vybavil štipendium na Ministerstve školstva ČSR v Prahe.

Aby som bol spravodlivý, už počas môjho posledného školského roku

v Gornej Mitropoliji veľké úsilie vyvinul aj učiteľ Ján Michalko, ktorý ma chcel dostať na gymnaziálne štúdium na Slovensko. Nestalo sa tak. Príčina: nedostal som štipendium na tento smer štúdia.

Pravda, než som sa dostal do tohto uzlového bodu môjho života, detstvo som prežil v Podeme, kde som sa aj narodil. Na toto detstvo, ako väčšina ľudí, mám pekné spomienky. Naša rodina žila v tom čase ako ostatné priemerné slovenské rodiny v každodenných starostiach vcelku šťastne. Z týchto čias sa mi vrylo do pamäti veľa spomienok. Niektoré vyberám: Prišiel deň, keď ma rodičia prvýkrát odviekli strážiť melónové pole ("bostan") a nechali ma tam samotného. Aj dnes ešte pred sebou vidím slamenú kolibu, sytozelenú vňať melónových stebiel už s budúcimi guľatými plodmi - a všetko toto dookola lemované pásom širokých stebiel, za ktorými sa z jednej i druhej strany rozprestierali široké lány ešte čerstvej kukurice. V tomto zvláštnom uzavretom svete bolo nápadné ticho, ešte aj tie muchy (jediné moje spoločníčky) akosi clivo bzučali. Alebo bolo clivo mne, lebo aj v detskom veku nechce byť človek sám, tým viac, ako dobre vieme, čo všetko sa dalo prežiť pri spoločnom strážení "bostanov", vinohradov a pasení koní a kráv.

Pásť kone bolo viac ako pasenie kráv. Na koňoch sa dalo jazdiť či nosiť, nemuselo sa chodiť pešo. V jeseni na kukuričniskách a na niektorých ozimkách (ak neboli "zahájené") sa mohli kone pásť voľne a my pastevci sme mali veľa času a vlastnú zábavu. Pekné boli aj májové-júnové nedelňé dopoludnia, keď povinnosťou chlapcov bolo "ísť s koňmi". Na poludnie sme sa vracali k nedelňému obedu, na ktorý sme sa dvojnásobne tešili, lebo žalúdky sme mali zdravé a chuť do jedla ako vlci. Ten obed sa varil na trojnožke "pod kochom" (kozubom) a sem-tam do polievky zabľúdl aj uhlík z pahreby. Nič to, chutil nám aspoň tak, akoby sme jedli v prvotriednej reštaurácii.

Toto bezstarostné "zlaté" detstvo sa definitívne končilo prekročením prvej desiatky života. Chlapci začali postupne vytvárať väčšie-menšie skupiny, do čela sa prirodzeným spôsobom dostávali vodcovské typy. Dievčatá sa výraznejšie neprejavovali, ešte sa hrali s bábikami a venovali sa hrám na zelenej pažiti. O dva-tri roky chlapcov vo vývoji predbehli a začali sa postupne "dievčiť", keď chlapci boli ešte zelenáčmi. To sme vtedy len tak hmlisto chápali. Sexuálna výchova bola "tabu".

Pamätám sa na nedelňé poobedie v máji, keď sme sa vybrali do polí a opájali sa širokým priestorom zelených ešte nevyklasených ozimín. Tak osobitne voňali! Túto atmosféru som nikde inde nezažil. Na Slovensku som sa stretol skôr s vôňou ihličnatých lesov, čo má tiež osobitné čaro. Boli ste v podhorských lesoch?

Keďže na týchto našich voľných potulkách sme museli aj niečo "robiť", vyberali sme vtáčie hniezda. Vranie hniezda boli veľmi vysoko a ničiť ich sa vtedy považovalo za záslužnú prácu, keďže vrany boli najväčšími škodcami poľných kultúr. S tými drobnejšími vtáčikmi sme už také čisté svedomie nemali, to sme podvedome cítili. Len stračie hniezda nám odolávali, pretože boli dômyselne umiestnené v hustých pichľavých korunách poľných hrušiek. Tam sa nedalo bez pomoci sekierok preniknúť, a tie sme (našťastie) nemali. Takže

straky mohli naďalej nerušené plniť svoju úlohu pri udržiavaní rovnováhy v prírode.

V tomto období cez horúce mesiace sa chlapci chodili organizovane kúpať (v Podeme) na prírodné kúpalisko v miestnej rieke Vit. Dievčatá to šťastie nemali. Bolo by to proti bontónu a navyše v našich pomeroch boli vtedy dievčenské plavky nedostupné. To chlapčenské kúpanie sa spravidla odohrávalo zase len v nedeľu poobede, pretože podľa starých zvyklostí len tento čas mali deti a mládež vyhradený pre seba. Cez týždeň boli povinnosti okolo domu (ak už boli letné prázdniny) a na poli. Naši rodičia nemali vyhradený pracovný čas a bolo len prirodzené, že deti podľa svojich síl museli pomáhať, aby rodina mohla vyžiť.

Bolo priam sviatkom, ak sme sa cez letné horúčavy aj cez týždeň dostali k vode. Napríklad pri močení konopí alebo ako pomocníci pri praní bielizne a šiat, ktoré naše mamy v Podeme tak rady v rieke právali. Ináč veľmi nerady púšťali tých menších bez osobného dozoru "na Vito" (rozumej: kúpanie). To "Vito" bolo pre chlapcov veľmi silným magnetom, a tak dovtedy domrzali, kým dobrá mama nekapitulovala a nedala súhlas. V jednom prípade si vraj takto v rozčúlení uľavila: "Ale keď sa zatopíš (utopíš), domov mi ho nechod!" Žiaľ, v jednom prípade sa synček domov živý nevrátil. Pokiaľ sa pamätám, bol to len jeden-jediný prída

Ako školák som nemal problémy s učením, išlo mi to dobre v slovenskom i bulharsko jazyku. Začínal som u učiteľky Matějovskej v Gornej Mitropoliji ako vtedy mnohí iní. To bolo želanie rodičov, najmä otca, lebo v Podeme vtedy ešte slovenské vyučovanie nebolo. Zostal mi v pamäti obraz bielych stien kostola, kde ako vieme, slovenská škola bola vtedy situovaná. Cez obloky prenikalo teplé jarné slniečko. Raz som ako odmenu dostal farebnú ceruzku. Bola taká lesklá a mala osobitnú vôňu! Ináč sme písali na bridlicové tmavé tabuľky griflíkom. Písal som pekne, ale tlačil tak, že po zotretí písaného kúskom morskej špongie zostali vyryté písmená a nedali sa odstrániť. To mi zostalo natrvalo, pretože dodnes pri písaní nadmieru tlačím, či píšem perom alebo ceruzou. Teraz viem, že tá tabuľka s griflíkom za to nemôže. Je to moja osobná vlastnosť.

Po roku som sa z Gornej Mitropoliji vrátil domov. Nepovedali mi prečo, ale ja som vycítil, že pre rodičov bol môj pobyt mimo domu v tom čase nákladný. Lenže myšlienka rodičov umožniť mi na vtedajšie pomery nadštandardné vzdelanie nezanikla, a tak som sa vrátil do druhej triedy slovenskej meštianskej školy tamže. Vlastne podľa dnešných kritérií nebola to škola čisto slovenská, ale bilingválna. Ukazuje sa, že tento typ školy je optimálny pre všetky súčasné menšiny aj v súčasnosti.

Medzitým došlo v našej rodine k veľkej zmene. V roku 1928 odišiel otec do Argentíny za prácou a tam aj tragicky zahynul. Starosť o naše bytie pripadla matke, ktorá to s nadľudským úsilím, za pomoci starej mamy zvládla. Nebolo to pre ňu ani jednoduché ani ľahké, ale neodvážila sa ísť do Argentíny s piatimi deťmi, ako si to prial otec. Toto je rozporuplné obdobie môjho života. Na jednej strane veľa trpkostí, na druhej vzdialené svetielko nádeje, že raz sa dopracujem lepšieho zajtrajška.

A tak krátko pred ukončením pätnásteho roku svojho života sedím v rýchliku smer Belehrad--Bratislava, ktorý ma vezie na prijímacie skúšky do učiteľského ústavu v Turčianskych Tepliciach. Ukončený 15. rok života bola jedna z podmienok prijatia na učiteľské štúdium, pretože v 3. ročníku sa začínalo vlastné odborné vzdelávanie a predučiteľská prax. A kandidáti učiteľstva (taký titul nám vtedy patrilo) museli pred žiakmi cvičnej školy budiť dojem už dospelých ľudí, lebo títo žiaci mali organizáciu vyučovacieho času akoby v krvi. Ak sme pri prvých výstupoch šliapli niekedy vedľa, hneď to poznali. Nuž ale ani učiteľ nespadol učený z neba.

Lenže ešte som neurobil prijímacie skúšky. V Bratislave som si urobil dobré očko pred slovenskou odbočkou Československej národnej rady (mal som odporúčajúci list) a to celkom obyčajným spôsobom: na zahraničného Slováka celkom slušnou materčinou. O tom som však už hovoril podrobnejšie inde. Nuž a na druhý deň som už sedel na prijímacej skúške. Sám. Pretože som nie vlastnou vinou prišiel o deň neskôr, čo mi tolerovali. Aj vtedy dbali o svojich v zahraničí. Možnože ich viedli iné pohnútky ako dnešných nabubrelých vlastencov.

Prijímacie skúšky som robil pekne po poriadku ako všetci ostatní. Dôraz sa kládol na znalosť materinského jazyka. Toľko som stačil. Na ústnej skúške bola hlavne gramatika a pravopis. Odpovedal som dobre. Možnože mi skúšajúci podvedome aj trošku nadržel, už vtedy sa zrejme zaujímal o zahraničných Slovákov. Cez vojnu pracoval v národopisnom oddelení Matice slovenskej a po vojne ho poznáme ako spoluautora publikácie Juhoslovanskí Slováci. Bol to dr. Bednárík. Nakoniec mi v dobrej nálade dal otázku, či poznám pieseň Ja som bača veľmi starý... Odrecitoval som prvú strofu. Bol nakoniec spokojný. A či vraj viem, aké "i" sa píše na košiari? A to nemal! Stratil som istotu a pokazil si dobrý dojem. Na košiari, na tanieri, to boli pre mňa vtedy ešte tvrdé oriešky.

Aký košiar? Ten doma, ten široký okrúhly par (doma zarobený kvások) alebo ten bačov na salaši? To nebolo rozhodujúce, ale to "i" na konci. Mäkké a či tvrdé? Skúšal som v núdzi pomôcť si aj vybraným slovom po "r". Lenže medzi nimi košiar nebol a ani nemohol byť. To som už vtedy vedel, že pravidlo vo vybraných slovách sa týka "y" v koreni slova, lenže topiaci sa aj slamky chytá. Ja som sa síce neutopil, ale odpovedal som nesprávne: tvrdé "y".

Z výrazu tváre skúšajúceho som v okamžiku pobadal, že odpoveď je chybná, lenže ako starí Bulhari vravievali, vypovedané slovo - hodený kameň! Čo je však horšie, mal som zdôvodniť, prečo... Začal som (teraz mi ľahko posudzovať) improvizovať, na čom sa skúšajúci zabával. Asi si to nechal len pre seba, nikomu to nepovedal. Podržel ma.

Skúšku som urobil. Veď som všetko vedel, len jedno nie! Tak si asi na duši uľavujú všetci skúšaní na svete. Keď sa s odstupom času porovnávam so spolužiakmi v mojom ročníku na učiteľskom ústave, patrilo som medzi najmladších a postupne som sa vypracoval medzi tých lepších a najlepších. Hovorenou rečou som sa im od začiatku (s drobnými úchybkami) vyrovnal, horšie to bolo v prvom ročníku s pravopisom. Darma je: slovenský pravopis sa treba nielen

naučiť, ale aj nacvičiť a úplne zautomatizovať. Na učiteľskom ústave bol jazyk slovenský (vtedy československý v znení slovenskom) predmetom číslo jedna. Keď ste "náhodou" v mesačnej školskej úlohe urobili hrúbku, to sa s vami slovenčinár (slovenčinárka) zvysoka rozprával. A čo všetko si musel nádejný kandidát učiteľstva na dôvažok vypočuť... A dodnes ľutujem, že nás tá najprísnejšia slovenčinárka neučila štyri roky ale len jeden.

Ja som raz urobil na začiatku štúdia hrúbky dve! To mi triedny profesor pri hodnotení dohovárať: napíše slušnú úlohu, ale musí tam urobiť až dve hrúbky! Čo som mal odpovedať, že takéto prípady ja už ovládam, ale že mi to "i" niekedy jednoducho utečie. Mlčal som. Až v treťom ročníku som sa dožil, že aj moja školská úloha bola prečítaná pred triedou ako vzorná - bez jednej chybičky a s originálnym poňatím témy.

Po vecnej stránke mali moji domáci spolužiaci takisto lepšiu prípravu ako ja. Boli to väčšinou absolventi meštianskej školy, ale aj prestúpivší zo 4. triedy gymnázia - ba aj starší a našli sa medzi nimi aj vyslúžení vojaci. Čo ako si vážim našu bývalú slovenskú meštiansku školu v Gornej Mitropoliji (veď som do nej nielen chodil, ale v obnovenej jeden rok po vojne aj učil!), nemohla sa rovnať školám v starej vlasti. Počet žiakov, organizácia, vybavenie, obsadenie učiteľmi bolo na vyššej úrovni. Veď, ináč to ani nemohlo byť!

Čo sa týka materiálneho zabezpečenia, počas štúdií bol som na tom ako všetci ostatní krajanovia, čo sme študovali na Slovensku. Ubytovanie a stravu počas školského roka nám zabezpečovalo štipendium a to ostatné... radšej pomlčím. To sme akoby platili daň za to, že raz sa dostaneme k lepšiemu chlebu. Lenže dokiaľ k tomu došlo, svoje sme si vytrpeli. A potom prišli postupne nové starosti. Až sa naša dobrá mama čudovali, že aj keď sme už dobre zabezpečení, naďalej máme svoje problémy.

Študentský život na tej mojej vyššie spomínanej škole bol veselý, ale vcelku triezvy, bez väčších výstrelkov. Kandidáti učiteľstva sa grupovali väčšinou z dedín, kde ani vtedy nebol nadbytok peňazí. Stále sa nám zdôrazňovalo, že my sme budúci vychovávateľia národa. Na čistotu jazyka sa dbalo aj medzi samými študentmi. Aj prostredie nás k tomu nabádalo. Turčania sú hrdí na svoje historické i súčasné postavenie v slovenskom národe. Slovo šľachta nemôžem použiť, tá bola dávno podľa Vajanského suchou ratoľstou na tele národa, ale zemianske a národné tradície bolo badať na každom kroku - najmä v neďalekom Turčianskom Martine. Je len prirodzené, že toto všetko som do seba vsával a svoju reč som si tu vybrúsil.

Po maturite počas troch školských rokov som učiteľoval na východnom Slovensku pri Košiciach a tu som si za pomerne krátky čas osvojil miestne nárečie. Patrilo to akosi k bontónu. Aj učiteľia (nielen domáceho pôvodu) mimo vyučovania bežne medzi sebou hovorili nárečím, tak sa to aj na mňa nalepilo. Veď aj jedna seabedoma nena (staršia žena) mi pri rozhovore dobromyselne zdôraznila: "Pán učiteľ, ta to ňe inteligent, co še nenaučí hutoric po našemu." Lenže som poznal v tom prostredí jedného inteligenta, rodáka z Turca, čo hovoril a spieval (v kostole) krásnou slovenčinou, a ten sa veru hutoric

nikdy nenaučil. Ja sa dodnes ani v Turci ale ani košickom regióne po rečovej stránke nestratím, ale predsa, tá turčianska slovenčina mi navždy učarovala. Keď som bol po rokoch v Bratislave na zápočtovej skúške z jazykového minima, skúšajúci len tak mimochodom poznamenal, odkiaľ pochádzam. Zahraničný Slovák! A kde som vraj maturoval. V Turčianskych Tepliciach! "Ach tak, teraz mi je to už jasné. Môžete spokojne učiť na strednej škole." Pretože Turčania vraj niekedy nadmieru mäkkia, niektorí si ich za to doberajú: "Ľaľa, ako sa to teľa váľa rovno do kanála."

Preto si možno na starosť neviem privyknuť na miestne nárečie v Modre, kde teraz bývam, lebo sa tu hovorí tvrdo. Nechcem tým povedať, že sa nehovorí aj spisovnou slovenčinou, ale to sú prístahovalci a školovaní. Viete, to "nééé!" znie oproti spisovnému nie alebo mäkkému gemerskému "nitak" ostro, akoby bičom plieskal. Tak isto netvrdím, že folklór tu nemá osobitné čaro. A tie "písničky" - trebárs aj táto - Javorina, chuapci, javorina...!

V roku 1940 som dostal ponuku od Ministerstva školstva v Bratislave, aby som išiel za učiteľa do svojho rodiska v Bulharsku. Úprimne povedané, padlo mi to veľmi vhod z osobných i rodinných dôvodov. Tak sa začala nová kapitola v mojom živote už dospelého človeka, ale ešte s malými životnými skúsenosťami. Tie som ešte dlho musel zbierať dobré i zlé, lebo taký je život.

Nech mi láskavý čitateľ nezazlieva, že okrem svojho rodiska som sa často vracal do Turca, točil okolo školy. Veď ja som 42 rokov (obrazne povedané) stál za školskou katedrou a základné učiteľské vzdelanie som získal v Turci. A bol som vtedy ešte mladý, hoci mi časom bývalo aj aj veľmi krušno....!

PUTOVANIE RODU ČERVENÁKOVCOV

Ján, Štefan Červenák

Kladíme si za povinnosť pre terajšie a ďalšie pokolenie v stručnosti opísať putovanie nášho rodu, ktorý bol a je jedným z najväčších rodov medzi našimi krajanmi. Začiatky rozhodnutia o putovaní sa zrodili v srdci nášho krásneho Slovenska, a to na strednom Slovensku, pravdepodobne z Turca. Viem si dobre predstaviť, aké to muselo (miselo) byť ťažké rozhodnutie, odísť od slovenskej matky a rodnej zemi. Štát a zriadenie, v ktorom žili, "Horné Uhorsko", bolo voči nim kruté, a tak ich hlad, bieda, národnostný útlak a náboženské prenasledovanie, pretože boli evanjelici, donútilo rozhodnúť sa (rozhodnúť sa bolo načim) opustiť rodnú zem a mať. Bolože to bedákania, plaču a kriku, pretože nevedeli, ako ich prijme ich ďalšia, ale cudzia mať.

Koncom 18. a začiatkom 19. storočia sa začala prvá púť rodu Červenákovcov - prarodičov cez "Uhorsko" (terajšie Maďarsko). Časť Slovákov ostala v Maďarsku, druhá časť v Rumunsku, a naši predkovia sa rozhodli, že zakotvia v Srbsku (Juhoslávii) a to v banátskej oblasti Kovačica. Tu sa usadili, začali pracovať, postavili si obydlie (chyže), pretože cudzia mať srbská bola na nich láskavejšia, i jazyk dosť rýchlo pochytili, pretože bol podobný - slovenský. Pomaly sa začali množiť a rozrastať, nakoľko náš rod je dosť

temperamentný a každý člen, ktorý sa oženil, mal veľa (drahne) detí. Chýr o lepšom živote sa tak rýchlo rozniesol, že za 5-10 rokov prílev prisťahovalcov zo Slovenska do tejto oblasti v Srbsku, ale aj do druhých, a to v Maďarsku a Rumunsku, sa tak rozrástol, že začalo to vplývať na ďalšie prežitie (a žiť bolo načas). Pradedo Červenák mal troch synov, a to: Jána, Martina a Adama.

Keď synovia dorástli, začali sa ženiť a rozrastať, prarodičia zistili, že role, ktoré majú, nemôžu všetkých uživiť, a preto museli sa znovu rozhodnúť o svojej budúcnosti. Keďže prišiel (prišou) chýr o priaznivých podmienkach kolonizácie v Bulharsku (v Bugárskej) a po vrátení vyslancov, ktorí boli overiť, či je to pravda (či je baš pravda), že tam dávajú zadarmo zem 10 dekárov (100 árov), bolo treba ihneď sa rozhodnúť. A tak po druhý raz zasadla rada Červenákovcov a rozhodla, že prarodičia ostanú v Kovačici a synovia Ján s rodinou, Martin a Adam, slobodní mládenci (čeľaníci) pôjdu do Bulharska (tajdu do Bugárskej) v roku 1897. Koncom 19. storočia a začiatkom 20. storočia (1885-1905) začalo veľké presídľovanie Slovákov z Maďarska, Juho-slávie a Rumunska, najviac ich prišlo z Juho-slávie, a to z Padiny, Kovačici, Starej Pazovej a iných dedín.

Prvú vetvu tvoril najstarší syn Ján, ktorý mal 2 deti, a to: Pavol, ktorý mal 10 detí (5ch + 5d) a Ján mal tiež 10 detí (1ch + 9d). Ján mal obchodného ducha, a preto obchodoval a zásoboval našich krajanov roľníckou mechanizáciou ako boli pluhy, náradie, sejačky, mláťačky, lokomobily na poháňanie mláťačiek a iné z Juho-slávie a Rakúska, a preto sa mu dobre darilo. Keďže mali už starého otca, Ján sa rozhodol, že sa vráti do Kovačici otca doopatrovať. Deti Pavol a Ján ostali v Bulharsku. Z tejto rozvetvenej vetvy žijú v Juho-slávii, v Bulharsku, na Slovensku a na Morave.

Druhú vetvu tvoril syn Martin, bol ženatý, ale deti nemali. Potom si neskôr osvojili bratovu dcérku Aničku, ktorú vychovali. Aj Martinovi sa postupne začalo dariť a nadobudol väčšie množstvo zeme. Martin so ženou zomreli v Hornej Mitropoliji a osvojená dcérka Anna sa vydala do Sófii za študovného Bulhára, s ktorým mala syna Lča, a žijú v Bulharsku.

Tretiu vetvu tvoril Adam (náš dedo), ktorý sa narodil v Kovačici v roku 1885. Do Bulharska prišiel v roku 1897. V Hornej Mitropoliji sa oženil s Annou rod. Mikulášovou nar. v r. 1891 v Padine (Juho-slávii). Do Bulharska prišla v roku 1898. Spolu mali 8 detí, a to:

- Adam (náš otec), Mária, Anna, Ján, Martin, Juraj, Pavol a Ondrej. Začiatky nášho deda Adama a babky Anny boli ťažké, pretože mali detí ako smetí a museli sa veru dobre obracať, aby ich uživilí a vychovali. Najprv si postavili dom (chyžku), ktorú postupne, ako sa deti rozrastali a rástli, museli pristavovať a dom rástol do dĺžky. Postupne sa im začalo dariť, pretože dedo bol (keľavný) pracovitý, húževnatý a hospodárny a mal obchodného ducha. Keď si našetrili peniažky začali si kupovať role a postupne si kúpili kone, koč, pluhy, sejačku, brány, rôzne roľnícke náradie a zariadenia, ktoré im pomohlo vylepšovať ich živobytie. Ďalej sa im podarilo postaviť chlievy pre hydinu a prasce, maštal pre kone, kravu, voly a košiar pre ovce. Mali veľkú záhradu, v ktorej si dopestovali potrebnú zeleninu a rôzne druhy

ovocných stromov. Postupom času dobrým hospodárením sa stali sebestační, ba niektoré produkty začali predávať na trhu, ako vajcia, maslo, hydinu, obilie, kukuricu a ovocie. Z ušetrených peňazí si kúpili ďalšie role, ba dokonca si kúpili lokomobilu (veľký štrkel) na poháňanie mláťačky a začali podnikat', tým že ju prenajímali.

Ján Červenák s manželkou a vnúčatami

Dedo Adam sa tým zaradil (stau sa) medzi dobrých gazdov Hornej Mitropoliji. Ako deti rástli, museli pomáhať pri všetkých robotách a stali sa lacnými pracovnými silami, napr. náš otec ako 11-ročný už musel orať na poli a ostatní, ktorí dorastali, tiež museli ovládať všetky roľnícke práce. Dedo Adam svojou tvrdou prácou, húževnatosťou, hospodárnosťou a za pomoci svojich 8 detí nadobudol 250 dekárov pôdy. Postupne ako deti rástli, začali sa ženiť a vydávať, a to:

- Adam sa oženil so Žófiou rod. Šprochovou a mali 7 detí: Adama, Jána, Mateja,

Milana, Ondra, Žófiu a Štefana.

- Mária sa vydala za Martina Srnku a mali spolu 3 deti: Máriu, Zuzku a Martina, ktorí žijú v Bulharsku.
- Annu ako malú si osvojil strýko Martin, ktorý ju vychoval.
- Ján sa oženil so Zuzanou rod. Puškárovou a mali 5 detí: Anna, Ján, Pavol, Michal a Milan a žijú na Slovensku.
- Martin sa oženil s Máriou rod. Mikulášovou a mali 3 deti: Zuzana žije v Juhooslávii, Martin, Milada žijú na Slovensku v Bratislave.
- Juraj sa oženil s Bulharkou Verou a mali 3 deti: Veru, Annu a Asenča, všetci žijú v Bulharsku.
- Pavol sa oženil s Máriou rod. Gubíkovou a mali 3 deti: Annu, Zuzanu a Paľa, žijú na Slovensku v Bratislave.
- Ondrej sa oženil s Máriou a majú syna Juraja, žijú na Slovensku v Kočovciach.

Náš otec Adam zomrel v roku 1964 a mamka zomrela v roku 1950 v Bulharsku.

Ďalej už budem písať o našich rodičoch Adamovi a Žofii.

Adam sa narodil 11. 3. 1913 v Gornej Mitropoliji a jeho rodičia pochádzajú z Juhooslávie - Kovačica a Padina. Žofia sa narodila 9. 4. 1919 v Gornej Mitropoliji a jej rodičia pochádzajú z Rumunska-Nadlaku. V roku 1936 sa rozhodli, že sa vezmú a spolu si založia rodinu. Otec urastený mládenec pochádzal z početnej a bohatej rodiny a vychovávaný bol od malička v prísnych podmienkach, čo sa prejavilo aj v ďalšom jeho živote. Do školy ďalej nemohol ísť, pretože bolo treba zveľaďovať majetok.

Mama bola krásna sťa ruža, ako mi hovorili naše krajanky, a pochádzala tiež z početnej, ale chudobnej rodiny. Bola všestranne nadaná a veľmi inteligentná. Od malička sa v škole veľmi dobre učila, pekne kreslila, spievala, ba dokonca si sama skladala pesničky a básničky, hrala v ochotníckom divadle, tkala a pekne vyšivala. Za jej námahu bola aj odmenená tým, že 5 najlepších žiakov z Bulharska bolo na výlete v Československu v r. 1933. Prvý raz videla vlastnými očami Slovensko, odkiaľ pochádzali starí rodičia a v jej srdci to zanechalo túžbu opäť sa vrátiť do vlasti svojich predkov, čo sa jej aj neskôr splnilo. Keďže pochádzala z chudobnej rodiny, rodičia ju nemohli dať ďalej študovať. Namiesto školy musela ísť slúžiť do Sofii do židovskej rodiny, aby si mohla zarobiť na výbavu. Pri vydaji jej výbava bola taká, ako u bohatých dievčat, ba možno ešte krajšia.

Mladomanželia začali spolu gazdovať u Červenákovcov. Spoločné gazdovanie im vydržalo 6 rokov, pretože bolo veľmi ťažké. Naša mama ako mladá nevesta musela ťažko pracovať a starať sa o domácnosť pre 11 osôb, a to: variť, prať, piecť chlieb na celý týždeň (asi 10-12 ks) a iné práce v záhrade a pri hydine, pretože babka bola chorá a pripútaná na posteľ. Otec tvrdo pracoval od skorého rána do neskorého večera na poli. Postupne sa im narodili 2 deti (Daňo a Jano), preto túžili samostatne gazdovať a mať svoj vlastný dom.

Začiatky boli veľmi ťažké, pretože dedo Adam nechcel deliť majetok, ale aj napriek tomu naši rodičia odišli do podnájomu, kde museli začínať od začiatku. Neskôr, keď sa zmohli a našetrili si peniaze, kúpili si dom od Ferkov

a konečne mohli gazdovať na svojom. Napokon aj dedo Adam sa rozhodol, že majetok rozdelí svojim deťom, a to po 27 dekárov (270 árov) zeme. Postupne sa im začalo dariť, pretože obidvaja rodičia boli veľmi pracovití. Otec veľmi ťažko pracoval, chodil vykladať vagóny, robil na lise (na prese) tehly a potom ich pálili, pracoval pri mláčačkách, kosil obilie, a robil rôzne práce na poli. Za takto zarobené peniaze si mohli prikupovať postupne zem, až boli sebestační. Spolu postupne nadobudli 45 dekárov zeme, 1000 m² vinohradu (vinice), koč, pluhy, kra-
vy, ovce a hydinu, čím sa tiež zaradili ako jeho predkovia medzi dobrých gazdov. Ako deti dorastali a bolo ich sedem, tiež museli pomáhať na poli a doma podľa svojich síl a veku pod prísny dohľadom otca. Z nadobudnutého majetku sa dlho netešili, pretože po druhej svetovej vojne sa začalo znárodňovanie a zakladanie družstiev. Otcovi sa podarilo vzdorovať až do roku 1952, keď ho násilným spôsobom donútili vstúpiť do družstva, kde aj potom do roku 1959 pracoval ako vedúci skupiny. Rodičia sa museli postarať aj o starých rodičov Šprochovcov, pretože v Bulharsku mali iba jednu dcéru, a to mamu. Mama a babka začali premýšľať, ako naplniť ich sen odísť na Slovensko. Veľkú úlohu tu zohrala naša mama, keď vybavila dvom najstarším synom Daňovi a Janovi v r. 1957 vystaňovanie

Žofia Červenáková rod.
Šprochová

Adam Červenák

na Slovensko za lepšou budúcnosťou, a tým sa postupne začal ich sen plniť. Náš otec nechcel ísť do Československa, pretože slovenské rodiny posielali do Čiech, do pohraničných domov po Nemcoch, a otec povedal, že ak nemáme ísť na Slovensko, radšej zostane v Bulharsku. Daňo a Jano tiež pripravovali pôdu na náš návrat aj s ďalšou rodinou, aby sme mohli ostať s nimi na Slovensku. A tak v septembri roku 1959 sa konečne splnil sen mamin a babky (mamovky) Šprochovej, že sme sa všetci presťahovali na vytúžené Slovensko, za čo sme im všetci povďační a ďakujeme Pánu Bohu, že im dal silu a vytrvalosť pri prekážkach, ktoré museli zdoľať.

Po príchode na Slovensko našich rodičov čakali veľké ťažkosti, starosti a problémy, ktoré museli riešiť. Za robotou a bývaním boli nútení ísť na štátny majetok Mníšske pri Trnave asi 5 km. Keďže naši rodičia boli veľmi pracovití a hospodárni, podarilo sa im za 3 až 5 rokov, a to pri mnohých deťoch a opatrovaní starých rodičov (Šprochovcov) kúpiť rozostavaný dom v Bratislave. V roku 1960 zomrela babka Šprochová ako 80-ročná a dedo

Šproch zomrel v roku 1962 ako 86-ročný. O starých rodičov sa naši starali viac ako 10 rokov. Po dokončení pekného a veľkého domu sme sa v apríli roku 1968 presťahovali do Bratislavy, kde sme sa všetci radovali, že môžeme žiť a bývať spolu v Bratislave, ako sme o tom dávno snívali.

Keď všetky deti postupne vyleteli z rodinného hniezda, poženili sa a rodičia boli na dôchodku, bolo sa treba znovu rozhodnúť. Zasadla rodinná rada a rozhodla, že dom sa predá, rodičia pôjdu do 3-izbového činžiaku a peniaze z domu sa rozdelia každému rovnako, aby si každý pomohol a mal pamiatku na svojich rodičov. V roku 1975 sa rodičia presťahovali do paneláku, kde žili až do smrti. Spolu vychovali 7 detí, a to:

- Adam (Daňo), nar. 18. 11. 1938 v Gornej Mitropoliji, ženatý s Monikou, majú 2 deti Adama a Ivetu, žijú v Bratislave,
- Ján, nar. 10. 3. 1940 v Gornej Mitropoliji, ženatý s Jarkou, majú 3 deti Hanku, Pavla a Martu, žijú v Pardubiciach,
- Milan, nar. 29. 2. 1944 v Gornej Mitropoliji, ženatý s Darinou (zomrela), mali 4 deti: Milan, Monika, Valika, Miško, žijú v Bratislave,
- Ondrej, nar. 3. 8. 1947 v Gornej Mitropoliji, ženatý s Irenou a mali 2 deti Ondreja a Štefana, žijú v Prahe (Ondrej zomrel r. 1976 v Bratislave)
- Matej, nar. 10. 12. 1949 v Gornej Mitropoliji, zomrel r. 1970 v Bratislave,
- Žofia, nar. 10. 12. 1949 v Gornej Mitropoliji, vydatá za Ladislava Tomčíka, majú 3 deti Patrika, Ladislava a Žofku, žijú v Bratislave,
- Štefan, nar. 5. 3. 1952 v Gornej Mitropoliji, ženatý s Martou, majú 2 deti Maroša a Silviu, žijú v Bratislave.

Naši rodičia žili spolu 48 rokov. Mama zomrela roku 1984 a otec roku 1988.

Putovanie veľkého rodu Červenákovcov od pradedá, deda, otca, synov a vnukov sa skončilo a dúfajme, že najmladšia generácia to nebude musieť opakovať.

Na záver by som chcel povedať, že na našich predkov môžeme byť všetci hrdí, pretože boli usilovní a pracovití, mali v sebe obchodného ducha, boli tvrdí a húževnatí, aj dosť prísni na druhých, ako aj na seba, a boli roduverní Slováci. Zanechali vždy pre nové generácie hodnoty, ktoré tvrdo, ale poctivo nadobudli a verili v Pána Boha, ktorý im pomáhal po celý život.

NA NÁVŠTEVE PO ROKOCH

Matej Kabzáni

Myšlienkou organizovania spoločného zájazdu do Bulharska sa zapodieval výbor Spolku Slovákov z Bulharska už viackrát, žiaľ, pre nezáujem krajanov sa doposiaľ neuskutočnil.

Skupine nadšených krajanov z Trnavy pod vedením manželov Anky a Jožka Klátikovcov sa predsa, aj keď za skromného počtu 32 účastníkov, podarilo zájazd realizovať. Horúčkovité prípravy každého z účastníkov sa začali a 12. jún 1995 prišiel v očakávaní, ako to všetko dopadne. A hneď v úvode možno povedať, že akékoľvek pochybnosti boli zbytočné.

Cesta autobusom prebiehala pokojne, za striedania daždivého a slnečného počasia. Niekoľko činností sa pravidelne striedalo až do cieľa našej cesty - jedenie a pitie, spievanie za doprovodu harmoniky, mierna únava z predošlého a spanie. Tieto etapy s prerušením nekonečného vyprávania zážitkov, vtipov, humoru a pod. sa opakovali v pravidelných intervaloch až do príchodu do Sofie na druhý deň večer.

Vstup na rodnú zem sme privítali všetci s nadšením a radosťou, plní očakávania nových dojmov. A hneď ten prvý - milé privítanie na Slovenskom konzuláte a pozvánka na návštevu a prehliadku Sofie na druhý deň.

Naša cesta pokračovala za daždivého počasia do cieľa prvej zastávky na Rilský manastír. Po polnoci sme boli na mieste a po ubytovaní a pokojnom spánku sme sa prebudili do rozprávkovo krásnej krajiny. Viacerí z nás tento prekrásny kút Bulharska doposiaľ ešte nevideli. Tu sa spájala krása hôr s bohatou históriou bulharského národa. Prehliadka kláštora nás presvedčila, že Bulhari majú nenapodobiteľnú architektúru a veľmi bohaté literárne pamiatky vďaka zakladateľovi bulharského písomníctva mníchovi Ivanovi Rilskému. Zbytok dňa sme strávili prechádzkami po okolí, ale hlavne prípravou kultúrneho programu na stretnutie s krajanmi v Gornej Mitropoliji. Na terase malého horského hotela, obklopeného krásnymi horami Rily zaznela pekná slovenská pieseň. Chuť do spevu nám dodávala nielen chladená mastika a dobré pivo, ale aj okolosediaci Bulhari, ktorí obdivovali náš spev. A veru boli veľmi prekvapení, keď sme spustili Trgnal Koljo da se ženy, Eleno mome Eleno a ďalšie. Do neskorej noci pokračovalo toto krásne divadlo v lone prírody a na jasnej oblohe nám svietiaci mesiačik dával dobrú noc.

Na druhý deň nás privítala Sofia, ktorá nezapôsobila najlepším dojmom. Boli tu vidieť ešte následky revolúcie, ošarpané a vypálené budovy, plno vekslákov lákajúcich na výmenu valút za každým rohom. Videli sme aj najdrahšie WC v Európe, ako domáci hovoria žartom bývalému mauzóleu Juraja Dimitrova. Iste tento "žart" neslúži ku cti Bulharom. Srdečné a milé bolo privítanie a pohostenie na Slovenskom konzuláte v Sofii pánom Goliánom, riaditeľom Slovenského inštitútu pri Slovenskom veľvyslanectve v Bulharsku. V poobedňajších hodinách sme sa so Sofiou rozlúčili a náš autobus zamieril do vytúženého cieľa našej cesty - Pleven. Tu nás vrelo privítala pani Violeta Christovová, dcéra našej krajanky, a pre všetkých zabezpečila ubytovanie

v súkromí. Za túto obetavú organizátorskú prácu jej patrila naša úprimná vďaka a uznanie.

Unavení, ale šťastní sme strávili noc v pokojnom spánku v očakávaní druhého dňa, kedy navštívime svoje rodné dedinky.

Aj celá Gorna Mitropolija žila v očakávaní na stretnutie s nami. Konečne náš autobus pristavil o 15.00 pred budovou Mitropol'ského kmetstva. Stovky ľudí si padalo do náručí a vrelé objatia a bozky porosené slzami radosti nemali konca. Musíme však priznať, že na viacerých sme sa museli dlho rozpaľovať. Veď niet divu. Za 45 rokov sme sa trochu zmenili, pribudli vrásky, šediny aj kilá.

Bez veľkých oficiálnych zaznelo z reproduktorov bulharské choro a naši hostitelia nás vyzvali do tanca. Zahanbiť sme sa nedali a naše výkony boli odmenené patričným potleskom.

Po tejto neoficiálnej časti pristúpil k mikrofónu Gornomitropol'ský kmet Slavčo Boris Jotov, srdečne nás privítal a jeho slová nám dodávali hrdosť na našich dedov a otcov, čo všetko oni urobili pre technické a kultúrne povznesenie troch dedín v plevenskom okrese Gornej Mitropolije, Podemu a Brašljanice. Veď pojmy ako boli železný pluh, brána, kosačka, mláťačka Bulhari dovtedy nevedeli a nepoznali. Zaspomínal aj na dobrú slovenskú kuchyňu, réteše, halušky, koláče a domáci chlieb. 110 rokov je odvtedy, čo prví Slováci začali osídľovať bulharské územie, ale v dejinách tohoto regiónu zostanú zapísaní zlatými písmenami.

Po ňom pristúpila k mikrofónu Betka Čaučíková (Puškárová). Peknou bulharčinou sa prihovarila za všetkých účastníkov a jej úprimné slová dojali nás i našich hostiteľov k slzám. Z krátkeho príhovoru aspoň záver: "Bulharsko, ty naša rodná krajina, buď šťastné, buď hrdé, lebo si posiate kvetmi ako raj na zemi."

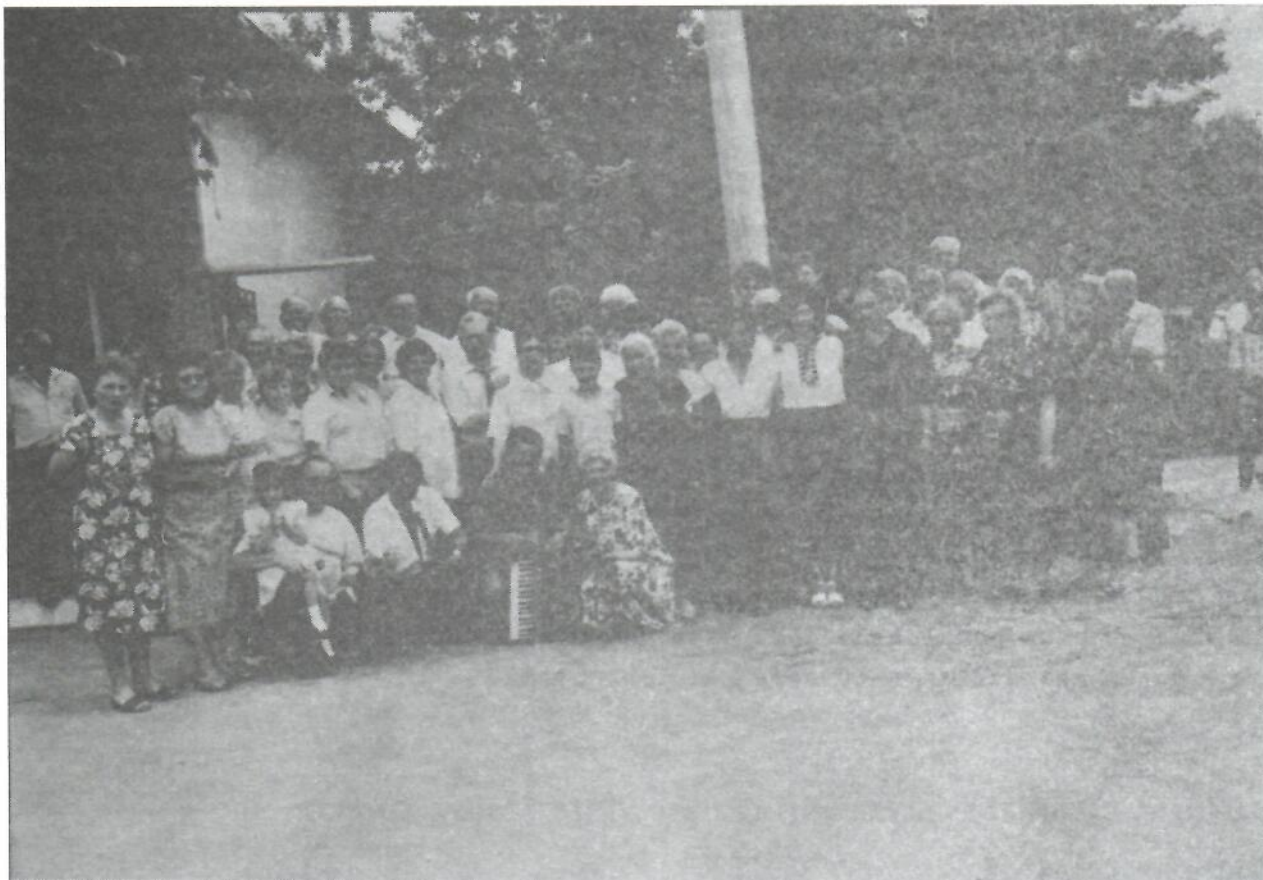
Na malé pohostenie nás pozval kmet do budovy miestneho úradu. Pozvánku na krátku návštevu sme dostali aj od mladého drevorezbára Georgiho Pavlova, syna Pavla Georgieva vyučeného za kolára u báči Mišu Ďuricu. Tento mladý umelec nám po privítaní chlebom a soľou a peknou ľudovou hudbou ukázal svoje umelecké dielo. Skutočne bolo čo obdivovať. Veď bulharská vláda vyhlásila jeho dom za pamätný so stálou výstavkou jeho diela. Medzi stovkami návštevníkov sme sa aj my zapísali do pamätnej knihy.

Čas nás však hnal, lebo o 17.00 hodine sa mala začať oficiálna časť stretnutia v bývalej slovenskej škole. Veľký školský dvor sotva stačil pojať stovky Mitropolčanov, ktorí nás prišli privítať.

V príhovore nášho veľvyslancu p. Jozefa Oravského odznegli slová chvály na vzájomné spolunažívanie dvoch bratských národov a vyslovil názor, že národy Európy by si mali z tohoto spolunažívania brať vzor. Milého privítania sa nám dostalo aj od riaditeľky materskej školy a malí škôlkári v pekných ľudových krojoch nás obdarili kyticami kvetov a ešte krajskou kyticou bulharských piesní.

Po tomto nasledoval "zlatý klinec programu" v podobe nášho vystúpenia. Pred slovenskou školou zazneli po 45 rokoch opäť slovenské piesne. Naši hostitelia ich prijali veľmi vďačne. Striedali sa piesne: A keď sa Janoško,

Dievča, dievča bazalička, Ja kaži mi oblačeje bjalo, Slovenské mamičky, Pustni mi leljo džanam Todorka a ďalšie. Záver bol imponantný. Betka Čaučíková zložila bulharský text na melódiu slovenskej piesne Rodná dedina a tú za doprovodu harmoniky a zboru zaspievala. Naše vystúpenie napriek krátkej príprave prevažne na ceste autobusom zanechalo hlboké dojmy, čomu nasvedčoval spontánny potlesk a často aj pridanie sa publika do spevu s nami.

Účastníci zájazdu spolu s mitropolčanmi

Vyvrcholením oslavy bolo slávnostné otvorenie stálej fotografickej výstavy "Slováci z Bulharska". Prestrihnutím pásky pánom veľvyslancom sa nás zmocňoval pocit úzkosti z očakávania prvých krokov do kolísky nášho vzdelávania. Veľká sála, ktorá bola telocvičňou, triedou, divadelnou miestnosťou, tanečným parketom a čo ja viem čím ešte, sa ovenčila historickými fotografiami, ktoré budú pripomínať budúcim generáciám, že tu žili na začiatku 20. storočia Slováci, ktorí sa zapísali nielen do histórie, ale aj do srdc bulharského ľudu. Tu spolu bratsky nažívali pol storočia v zhode a porozumení. V duchu sme boli hrdí, lebo aj my sme túto históriu tvorili.

Do neskorých večerných hodín pokračovala zábava na školskom dvore.

Bulharské choro striedal slovenský čardáš a všetko toto zalieval Jožko Klá- tik dobrým trnavským pivom. Čapovalo sa zo suda grátis a že chutilo dobre, na to netreba komentára. Hovorí sa, že každý začiatok má aj koniec. Takto bolo aj s nami. V neskorých večerných hodinách sme sa rozchádzali k svojim priateľom a blízkym. Dlho do noci sme mali na čo spomínať. Po náročnom pre- došlom dni nasledovali dni voľnejšie. Bolo času prejsť sa po uliciach, kde sme trávili detstvo, navštíviť školu, kde sme sa učili prvé písmenká, stret- núť sa so spolužiakmi, priateľmi, susedmi a zaspomínať si. Milí a úprimní ľudia nás všade privítali s typickou bulharskou gostopriemnosťou. Veď celá dedina žila v týchto dňoch malým sviatkom. Navštívili sme aj Podem a Brašlja- nicu, kde sme v krátkej prechádzke prešli dedinami, zastavili sa pri škole, kostole a u pár rodín, a pomaly už bolo treba pomýšľať na odchod domov. Po- sledný deň sme si prezerali Plevna a urobili nákupy. Veľkým dojmom zapôso- bila na nás prehliadka "Panorámy", v ktorej sú majstrovsky zobrazené histo- rické udalosti z oslobodenia Bulharska z 500-ročného tureckého jarma. Túto unikátnu panorámu by si nemal nechať ujsť ani jeden návštevník Plevna.

20. jún bol posledným dňom našej návštevy. Gorna Mitropolijska je opäť na nohách. Zišli sa priatelia a známi, aby sa s nami rozlúčili a popriali šťastnú cestu. Lúčenie, stisky rúk, objatia, bozky a slzy nemali konca. Neúprosny čas urobil bodku za všetkými dojatiami a autobus sa pohol smerom do Plevna, kde nás čakali Podemčania a Brašljančania. O 11.00 hodine sme zamávali aj tomuto peknému bulharskému mestu.

Zamávali vari naposledy? To sme skoro všetci hovorili na začiatku. Keď sa však autobus pohol a dojatia ešte nestačili vypĺchnuť, svorne sme si všet- ci v duchu povedali "Vrátíme sa ešte aspoň raz."

NAPLNILI SA OPRAVDU DÁVNE SNY A TÚŽBY NAŠICH DEDOV A OTCOV?

Ondrej Mikuláš

Pre odborný seminár "Z dejín a života Slovákov v Bulharsku", ktorý sa konal v Bratislave minulého roku, pripravil Juraj Ďuriš zaujímavú štúdiu o postupe presídlenia Slovákov z Bulharska do ich pôvodnej vlasti, o ich rozptýlení po celej republike a o ich súčasnej demografickej, vzdelanostnej a pracovnej štruktúre.

S láskavým dovolením autora uvádzam niektoré závery vyplývajúce z tejto štúdie:

- výzva prísť do Československa sa v zápätí po príchode stala pre mnohé rodiny veľkým a nemilým prekvapením, lebo sa ocitli v neslovenskom prostre- dí v Čechách, na Morave a na južnom Slovensku;
- po čase sa z týchto lokalít naši krajanovia rozprchli skoro "na sto sme- rov" po celej republike, prevažne na Slovensku;
- zatiaľ čo starší presídlenci mali základné vzdelanie, postupne u mlad- ších skupín prevláda už stredné vzdelanie, ktoré nadobudli po presídlení a 55 osôb dosiahlo vysokoškolské vzdelanie;

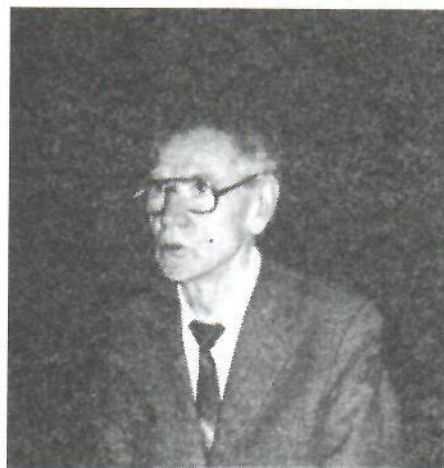
- podobne i z hľadiska pracovných činností zmenila sa štruktúra z prevládajúceho povolania roľník na technicky a humanitne orientované profesie, ba vyskytli sa už i podnikatelia.

V nadväznosti na tieto závery rád by som v spolupráci s Martinom Mikulášom pripravil podobnú štúdiu, ktorá by ukázala, že dávne sny a túžby našich dedov a otcov - vrátiť sa do pôvodnej vlasti a žiť v nej ako rovný s rovným s jej obyvateľstvom - sa naplnil do poslednej litery. Chceli by sme to dokázať na našich deťoch, ktoré sa narodili už tu a žijú a pracujú ako ich spoluobčania a už nikto na nich nepozná, že sú potomkami Slovákov z Bulharska.

V tejto štúdii však pôjde ešte o niečo viac - ukázať, že naši synovia a dcéry zdedili po svojich emigrantských predkoch ich schopnosti prekonávať mnohé ťažkosti a prekážky, ktoré im život prináša. A oni tieto schopnosti rozvinuli do novej podoby, a to - presadiť sa úspešne v živote v tom dobrom slova zmysle. Preto štúdia bude zameraná hlavne na nich, v čom úspešne pokračujú na ceste, ktorú sme započali v staronovej vlasti, na analýzu ich vzdelanostnej štruktúry a zaradenia do spoločnosti. Podľa predbežných podkladov je táto štruktúra výrazne lepšia, než je všeobecný priemer na Slovensku, a to je dobré.

Pre zložitosť v získavaní demografických podkladov obmedzíme sa na spracovanie výsledkov len u rodín, ktoré pôvodne pochádzajú z Podemu.

Podstatná časť podkladov bude získaná z priamych rozhovorov s pamätníkmi a znalcami súčasného života "Podemčanov". Tam, kde budú niektoré údaje nejasné, dovoľíme si obrátiť sa na vás s prosbou o doplnenie.

Ondrej Mikuláš

PRÍHOVOR VEĽVYSLANCA BULHARSKEJ REPUBLIKY NA SLOVENSKU NA STRETNUTÍ
SPOLKU SLOVÁKOV Z BULHARSKA V OKTÓBRI R. 1996

Vážení bulharskí Slováci a ich potomkovia!

Som šťastný, že ako prvý bulharský veľvyslanec v prvom nezávislom štáte Slovákov môžem byť prítomný na tomto stretnutí a privítať Vás.

Vaše spomienky na pobyt v Bulharsku sú také hlboké, že zanechali nevymazateľné stopy v oboch bratských krajinách. Vaša pracovitosť, jednota, vysoká morálka a vlastenectvo sú tým najlepším, čo ste odkázali svojej druhej vlasti Bulharsku. Za krátky čas svojho pobytu vybudovali prví slovenskí presídlenci svoje ochotnícke divadlo, školy, športové spolky a ich muži boli účastníkmi vojen ako bulharskí vojaci.

U nás i na Slovensku existuje dosť publikácií venovaných bulharským Slovákom z tohto obdobia. Zopakoval by som slová bulharského autora Iliju S. Bobčeva, ktorý hovorí: "Pekní, silní, pracovití, nadaní a čestní sú tí naši Slováci... Najveselší zo všetkých slovanských národov, akoby nebolí najviac vystavení úderom krutého osudu."

Teraz sú však Slováci slobodným národom a po prvýkrát v dejinách majú svoj vlastný štát, ktorý len za pár rokov dokázal utvrdiť a presadiť svoju autoritu. Ja i moji kolegovia z veľvyslanectva robíme všetko možné pre to, aby sa rozvíjalo naše tradičné priateľstvo, do koreňov ktorého sú zapletené nezmazateľné stopy prítomnosti Slovákov v Bulharsku.

Ešte raz Vás pozdravujem a želim Vám šťastie a veselú náladu. Ďakujem Vám, že tak svätosväte uchováвате lásku a hlbokú úctu k Vašej druhej vlasti Bulharsku. Tá je vždy pripravená privítať Vás ako hostí.

Veľvyslanec Bulharskej republiky na Slovensku
prof. Ivan Slavov

NAŠA VÝSTAVA V BULHARSKU

Ján Botík

Výstava SLOVÁCI V BULHARSKU, ktorá sa v priestoroch Slovenského národného múzea na Bratislavskom hrade stretla so živým záujmom verejnosti, no najmä našich krajanov, bola koncom roku 1994 sprístupnená aj v Bulharsku. Od polovice októbra ju mali možnosť vidieť návštevníci múzea Bulharsko a slovanský svet v Sofii, od polovice novembra zasa návštevníci Historického múzea v Plevene, v okolí ktorého žila najkompaktnejšia časť bulharských Slovákov.

Naša výstava sa do Bulharska dostala vďaka iniciatíve Veľvyslanectva Slovenskej republiky a Slovenského inštitútu v Sofii. Jej prezentácia v Bulharsku sa mohla uskutočniť aj vďaka sponzorom. Odbor kultúrnych stykov pri Ministerstve zahraničných vecí Slovenskej republiky a Združenie slovenskej vzájomnosti v Bratislave poskytli prostriedky na zakúpenie 200 kusov publikácie (Ján Botík, Slováci v Bulharsku), ktorá vyšla z príležitosti rovnomennej výstavy. Letecká spoločnosť HEMUS AIR prepravila štyri bedne (480 kg) materiálov k výstave z Bratislavy do Sofie a späť, na vlastné náklady, čiže bezplatne. Nadácia "Otvoreno obštestvo" v Sofii poskytla autorovi výstavy trojmesačné štipendium, ktoré mu okrem sprístupnenia výstavy umožnilo pokračovať v terénnom a archívnom výskume Slovákov v Bulharsku.

Aj v Bulharsku sa naša výstava stretla s mimoriadnym záujmom širokej, odbornej aj oficiálnej verejnosti. Výstavu v Sofii i v Plevene otvárali veľvyslanec Slovenskej republiky v Bulharsku pán Jozef Dravecký a riaditeľ Slovenského inštitútu pán Ľubomír Golian. Informovali o nej v rozhlase, televízii, vo viacerých celoštátnych a regionálnych časopisoch i v odbornej tlači.

Nezabudnuteľným zážitkom boli návštevníci výstavy. Či už Slováci alebo Bulhari, pochádzajúci z Mrtvice, Brašljanice a Gornej Mitropolije. Na otvorení výstavy v Sofii ma potešila prítomnosť terajších Sofijčanov, menovite Miša Mikuláša z Mrtvice, Mladena Červenáka z Gornej Mitropolije a Nade Angelovej-Bojadžievovej, vnučky nezabudnuteľnej babice Alžbety Királovej, ktorá pomohla väčšine slovenských Gornomitropolčanov pri príchode na tento svet.

Osobitne si cením, že našu výstavu navštívili aj dve, zakaždým vopred ohlásené, skupinky gornomitropolských Bulharov, ktorí sa po druhej svetovej vojne usadili v Sofii. Obidve skupiny organizovali súrodenci Petko a Rusana Bitunski, ktorí sú aj hlavnými iniciátormi postavenia pamätníka vojnovým obetiam v Gornej Mitropoliji. Pripájam menoslov Gornomitropolčanov, ktorí sa nám podpísali v Sofii do pamätnej knihy výstavy: Marinka Paraškevova Nikolova (Červenkija, bliznačeto), Georgi Marinov Kominkovski, Christo Borisov Popov, Parskeva Petkova Izbranska, Kuna Cankova Vutova, Penka Parvanova Ivanova, Cvetanka Georgieva Pačkova, Rusana Georgieva Bitunská, Petko Georgiev Bitunski, Christo Dimitrov Popov, Dimo Atanasov Bakardžiev, Ceca Petrova Popska, Petko Jotev Draganov, Veselina Georgieva Pačkova, Vasil Petkov Ivanov, Ivanka Dimitrova Kačarmazova, Madlena Lišova Atanasova, Mirka Pavlova a ďalšie nečitateľné podpisy.

Gornomitropolci žijúci v Sofii nielenže si so záujmom prezreli našu výstavu, ale obidve skupinky zaznamenali svoje dojmy a pocity aj do pamätnej knihy výstavy. V zápise zo dňa 31. októbra 1994 je napísané: "Výstava SLOVÁCI V BULHARSKU je radostným faktom v našej zmätočnej dobe. Pripomína udalosť, ktorú si treba zapamätať, aby sa uchovávali tradície na blízke vzťahy medzi slovenským a bulharským národom. My, ktorí sme sa narodili v Gornej Mitropoliji, objavili sme svojich blízkych, spolužiakov a priateľov. Želáme im zdravie, dlhý a šťastný život. Aby nezabúdali na Bulharsko, ako ani my nezabúdame na nich. Aby sme sa spoločne usilovali o slovenskú jednotu."

Husana Bitunska a Petko Bitunski s Jánom Botíkom , autorom výstavy Slováci v Bulharsku

V zápise zo dňa 7. novembra 1994 sa nachádza nasledovný text: "Skupina obyvateľov mesta Sofia, ktorí sme sa narodili v obci Gorna Mitropolija pri Plevene, navštívili sme výstavu z príležitosti 110. výročia usadenia sa Slovákov v Bulharsku. Výstava má mimoriadny historický význam v tom, že nás akoby preniesla do rokov našej mladosti a pripomenula nám dobré vzťahy, ktoré sa utvorili a fungovali medzi Slovákami a Bulharmi v obci Gorna Mitropolija. Po ich príchode sme si my Bulhari osvojili mnoho kultúrnych javov v oblasti poľnohospodárstva, dobytkárstva a každodenného života. Z vďaky za to, v obci Gorna Mitropolija do obecnej rady a za starostu obce boli demokraticky voľení aj Slováci.

Chceli by sme vysloviť naše poďakovanie Veľvyslanectvu Slovenskej republiky v Sofii, ako aj v Gornej Mitropoliji narodenému Jankovi Botíkovi, za sprístupnenie tejto výstavy. Želáme si, aby sa takéto kultúrno-osvetové podujatia stali tradíciou pre budúcnosť, aby upevňovali dobré bulharsko-

-slovenské vzťahy. Veľvyslanectvu Slovenskej republiky a osobne aj autorovi výstavy Dr.J. Botíkovi, zo srdca ďakujeme za zážitok a zadostučinenie, ktoré nám pripravili. Prosíme ich aby Slovákom z Gornej Mitropolije, ktorí sa presídlili na Slovensko, tlmočili, že my Bulhari z Gornej Mitropolije, žiadame za nimi!"

Žiada sa poznamenať, že naša výstava vzbudila pozornosť aj v radoch českej kolektivity, žijúcej v Sofii. Viacerí z nich boli na otvorení výstavy, alebo ju navštívili v inom čase. V pamätnej knihe bol 9. novembra 1994 zapísaný takýto záznam: "Výstava je veľmi pečlivě pripravena a vedecky doložena. Je dôkazem toho, že Slované môžu a majú žiť v pospolitosti a míru, aniž pri tom strácejú svoju národnostní identitu. Škoda, že podobnou výstavu dosud nepředstavil Československý ústav zahraniční v Praze. Vyslovuji hluboké uznání a dík organizátorům této výstavy. Ing.arch. Nina Žečeva-Uvírová, Sofia-Opava."

Do mojej pamäti sa natrvalo zapísali aj okamihy z otvorenia výstavy v Historickom múzeu v Plevene. Do výstavnej siene sa len horko-ťažko zmestili všetci návštevníci. Boli medzi nimi aj početné skupinky Gornomitropolčanov a Mrtvičanov, Slovákov aj Bulharov, ktorí prišli na osobitných autobusoch, spolu aj so starostami svojich obcí. Ali Ramadan, syn známeho barbiera z medzivojnového obdobia, doviezol vo svojej Volge ďalších siedmich či ôsmich návštevníkov výstavy. Ako to už medzi bulharskými Slovákami bývalo zvykom, ani na túto slávnosť neprišli naše ženičky s prázdnu rukou. Marka Marciho Srnku, Erka Paľova Červenáková, Zuzka Omastova - Kupcova, Erka Mišova Montírova Hruškova a ďalšie, priniesli v koláčových ručníkoch všakovaké "sladkú kúske" - studienke, kiflíke, bíleš, réteš, bagánike a iné, ktoré patrili k špecialitám tradičnej kuchyne bulharských Slovákov. Chubavka Milanova upiekla pre túto príležitosť aj vysokánsky "cipou" voňavého slovenského chleba. Jej dcéra Katka sa so svojím riaditeľom zasa zavďačili mäsovými výrobkami a hrudami ovčieho syra. Evka a Miško Strakuškovci, Ďuro Červenák, Ďuro Labát, ale aj z viacerých bulharských domácností, priniesli pečenú papriku a rôzne zeleninové nátierky. Takže na bankete po otvorení výstavy sa pri týchto špecialitách a pri poháriku perlivého bulharského vína, vytvorila neformálna priateľská atmosféra, ktorá nielenže oživila spomienky na tunajších Slovákov, ale zároveň akoby zvýraznila, že ich prítomnosť v tomto kraji je natrvalo zapísaná do jeho histórie, aj do pamäti a srdca tunajších ľudí.

Výstava SLOVÁCI V BULHARSKU sa stretla s priaznivým ohlasom v bulharských masmédiách. Uvádzame články, ktoré boli publikované v rôznych novinách a časopisoch v Bulharsku, ale aj na Slovensku a v Čechách:

- Tina Naneva: Slovacite v Balgarija. NOVINI, Sofia, 2. XI. 1994, s.10-11.
- Daniela Semkova: 110 godiny ot zaselvaneto na Slovacite u nas. BALGARSKA ARMIJA, Sofia, 26.X.1994, s. 3.
- Lidija Michajlova: Živi varzki. ZEMEDEL'SKO ZNAME, Sofia, 2. XI. 1994, s. 3.
- ds: Slovacite v Balgarija. ZEMJA, Sofia, 24. X. 1994, s. 2.
- Toni Kostova: Slovacite v Balgarija. POSREDNIK, Pleven, 24. XI. 1994, s. 11.

- Nk: Naša výstava v Bulharsku. LITERÁRNY TÝŽDENNÍK, Bratislava, 1995, č.4, s. 2
- Svetozár Švehlák, Pozoruhodná výstava o malej enkláve. MÚZEUM, Bratislava, 1994, č. 4, s. 31-32.
- Viera Frolcová, Slováci v Bulharsku. ČESKÝ LID, Praha, 1995, č. 2, s. 173.
- Ivan Dvorský: Slováci v Bulharsku. SVOBODNÉ SLOVO, Brno, 3. VIII. 1994, s.3.
- Peter Slavkovský: Slováci v Bulharsku. SLOVENSKÝ NÁRODOPIS, Bratislava, 1994, č. 3, s. 235.
- Igor Thurzo: Po stopách ustupujúceho polmesiaca. LITERÁRNY TÝŽDENNÍK, Bratislava, 1994, č. 44, s. 4.

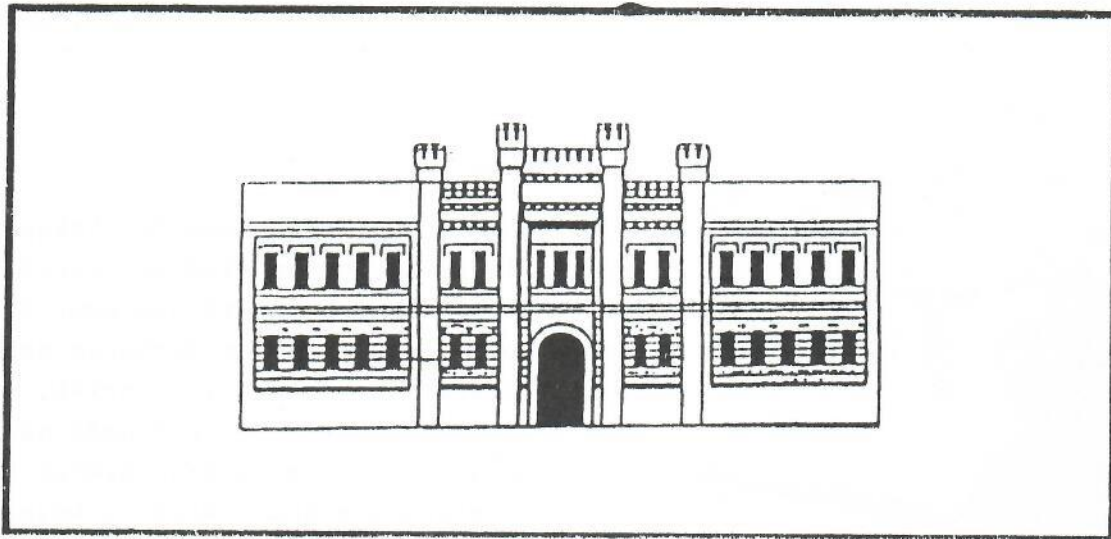
Naša výstava sa po troch mesiacoch vrátila z Bulharska späť do vlasti, do depozitárov Slovenského národného múzea. Okrem ohlasov, ktoré sa objavili na stránkach pamätnej knihy výstavy, ako aj v rôznych časopisoch, novinách, v rozhlasovom a televíznom spravodajstve, podnietila táto výstava ešte čosi navyše, čo je obsiahnuté v liste riaditeľa Slovenského inštitútu v Sofii Ľubomíra Goliana, ktorý 31. januára 1995 napísal riaditeľovi Slovenského národného múzea v Bratislave:

"Dovoľte, aby som úvodom môjho listu úprimne poďakoval Vášmu múzeu, najmä PhDr. Jánovi Botíkovi, za prípravu výstavy SLOVÁCI V BULHARSKU, ktorá sa stretla v Bulharsku s veľkým ohlasom a prispela k dobrej reprezentácii Slovenska v zahraničí. V tejto súvislosti Vás chceme požiadať o pomoc pri príprave exponátov pamätnej izby v obci Gorna Mitropolija, ktorá bude umiestnená v priestoroch bývalej školy a bude venovaná histórii tejto školy a osídleniu obce Slováckmi. Organizačný výbor pripravuje v obci výstavbu pamätníka padlým slovenským a bulharským vojakom, takže môžeme predpokladať, že sa Gorna Mitropolija stane centrom slovensko-bulharského priateľstva a oficiálnych návštev na najvyššej úrovni."

Riaditeľ Historického múzea SNM PhDr. Peter Hyross 9. mája 1995 pri odosielaní vyžiadaných exponátov riaditeľovi Slovenského inštitútu v Sofii napísal:

"V zmysle Vašej žiadosti zo dňa 31. januára 1995 prikladáme Vám fotografie, mapu a návrh na informatívny text pre zamýšľanú expozíciu, ktorú mieni Váš inštitút umiestniť v budove slovenskej školy v obci Gorna Mitropolija. Oceňujeme tento Váš zámer, ktorý zaiste prispeje k oživeniu pamiatky na viac ako polstoročnú prítomnosť slovenských kolonistov v okolí Plevenu. Veríme, že vhodne zapadne aj do programu upevňovania dobrých slovensko-bulharských vzťahov."

V nadväznosti na túto akciu odcestovala v júni 1995 z Trnavy do Bulharska autobusová výprava našich krajanov, ktorá sa zúčastnila aj na slávnostnom otvorení expozície o Slováckoch v Bulharsku, umiestnenej v Gornej Mitropoliji v budove tamojšej slovenskej školy.

СЛОВАШКИ НАЦИОНАЛЕН МУЗЕЙ - ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ БРАТИСЛАВА
ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ - ПЛЕВЕН
СЛОВАШКИ ИНСТИТУТ - СОФИЯ
СДРУЖЕНИЕ ЗА СЛАВЯНСКА ВЗАИМНОСТ - БРАТИСЛАВА

ИЗЛОЖБА **СЛОВАЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ**

(по повод 110-та годишнина от заселването им в България)

Откриване:
22 ноември 1994 г.
вторник, 17.00 ч.

Исторически музеи
Плевен

Plagát k výstave Slováci v Bulharsku / Pleven 1994 /.

"Naša pani učiteľka", "Náš pán učiteľ", "Náš pán farár", "Náš

Adam Vereš

Adam Vereš , prvý slovenský
ev.farár v Bulharsku

Adam Vereš,

evanjelický farár a neskôr biskup v Juhoslávii bol prvým riadnym kazateľom Božieho slova medzi našimi krajanmi v ďalekom Bulharsku. Pred ním duchovne zaopatrovali našich ľudí bibliisti, leviti, neskolení ľudoví kazatelia. Prichodí nám uviesť mená aspoň niektorých. Michal Filko začal misijnú prácu v Mrtvici (neskôr Podem), no časom prešiel za kazateľa do Hornej Mitropoliji. Po ňom kázal v Mrtvici Ondrej Mikuláš, ktorý sa do dejín evanjelickej cirkvi v Bulharsku zapísal tým, že od obce vymohol pozemok na stavbu kostola, ktorý nadšdní rodáci začali stavať už prvého septembra 1896. Neskôr z "Písma čítal" Michal Plvan, ktorý oddane slúžil cirkvi až do príchodu "školovalného" kazateľa Adama Vereša.

Čo-to ešte o okolnostiach jeho príchodu medzi našich krajanov do ďalekej balkánskej krajiny. Naši rodáci - v drvi-

vej väčšine evanjelici - už dávnejšie (krátko po svojom príchode do Bulharska) začali sa zaoberať myšlienkou pozvať medzi seba kňaza, ktorý by ich po každej stránke dokázal duchovne zaopatriť. Hádám aj preto sriemsky senior Mikuláš Abaffy navštívil Podem 11. januára 1905. O rok neskôr už navštívil aj ďalšie dve dediny, v ktorých žili Slováci, a zisťoval podmienky pre náročnú misijnú prácu. A naozaj veci sa čoskoro pohli. Už 15. novembra 1906 prišiel medzi našich rodákov vysvätený evanjelický farár Adam Vereš zo Starej Pazovy, neskorší evanjelický biskup v Juhoslávii.

Jeho príchod medzi našich krajanov znamenal významný prelom v ich živote. Na vyššiu úroveň sa dostala práca cirkevného zboru. No nielen v tejto oblasti nový farár nabádal k novým aktivitám, ale oživenie vniesol aj do kultúrnej činnosti, na poli národno uvedomovacom i v oblasti sociálnej.

Pán farár so svojou manželkou sa usadili v Hornej Mitropoliji, najväčšom stredisku bulharských Slovákov. Cirkevný zbor už pred jeho príchodom v tejto najväčšej slovenskej osade vyvíjal obdivuhodnú činnosť. Už v roku 1901 zakúpili veriaci pozemok na kostol a o rok neskôr ho začali stavať a aj dokončili. Pri kostole bola aj fara, takže farár mal pre svoju náročnú a zásluhnú prácu vytvorené - skromné síce, no predsa len - vcelku vyhovujúce podmienky.

Posviacku zvonice i modlitebnice si iniciatívni mitropol'skí Slováci vykonali sami už 7. apríla 1903. Adamovi Verešovi prichodilo duchovne zaopatrovat' aj veriacich v Brašljanici a Mrtvici (neskôr Podem).

Nový farár pochopil svoje poslanie oveľa širšie ako len plniť si svoje povinnosti v cirkevnom zbore. Našich ľudí, dospelých i detí, najmä tie učil čítať, písať, a samozrejme aj náboženstvo. Suploval tým aj náročnú prácu učiteľov, ktorí medzi svojich rodákov začali prichádzať oveľa neskôr, po vzniku Československej republiky. Neskorší biskup si uvedomoval už od prvopočiatku, a to veľmi intenzívne, že len cez široko chápanú osvetovú prácu, cez vzdelanie vedie cesta k hospodárskemu rozmachu, sociálnemu vzostupu a národnému povedomiu. Dobre vedel, že to sú hrádze, a to veľmi účinné, ktoré zabránia, alebo aspoň oddialia našich ľudí pred asimiláciou, pred akulturalizáciou a postupným splynutím s domácim obyvateľstvom. Prichodí nám teraz uviesť aspoň základné fakty o ďalších životných osudoch tohto významného, citlivého a vzdelaného človeka-buditeľa, ktorý skoro celý svoj plodný život zasvätil záslužnej práci medzi dolnozemskými Slovákmi a našimi krajanmi v ďalekom Bulharsku.

Narodil sa 15. novembra 1883 v Starej Pazove, gymnázium vychodil v Zemene a teológiu vyštudoval vo Viedni, kde sa spoznal aj so S. Zochom. Za kňaza bol vysvätený 1. novembra 1906 a jeho prvým pôsobiskom sa stala Gorna Mitropolija (1906-1909) odkiaľ odišiel do nemeckého evanjelického zboru v Krčedíne. Neskôr pôsobil v Beške a v Iloku, kde bol neskôr zvolený za seniora a od roku 1925 stál na čele evanjelickej cirkvi v Juhoslávii a v roku 1929 ho biskup dr. Dušan Fajnor vysvätil za biskupa. Zomrel 2. novembra 1931.

Milí rodáci, vážení čitatelia! V tejto rubrike našej ročenky už pravidelne spomíname na "našich pánov farárov, našich pánov učiteľov a naše učiteľky". Meno a záslužná práca Adama Vereša patrí na miesto najprednejšie. Veď svojou obetavou prácou medzi našimi krajanmi vyoral brázdú, ktorú čas nezmenšil, vetry nezaviali... Jeho pôsobenie medzi nami prichodí nám oceniť o to viac, najmä keď uvážime, že jeho prvé kroky boli obzvlášť ťažké. Prichodilo mu boriť sa s nedostatkami hmotnými, najmä keď zbory v troch "našich" dedinách svoje "záväzky hmotné voči nemu" neplnili si načas. Všetky zbory, aj vojvodovský, dlhovali mu značné obnosy. Dlh brašljanský a vojvodovský vzala vzala nakoniec na seba Gorna Mitropolija. V osobe tohto vzácného človeka, evanjelického farára a neskôr biskupa našli naši krajanovia v Bulharsku výraznú osobnosť, ktorá im nalinajkovala cestu, po ktorej bolo treba ísť, aby na jej konci bol človek, vedomý si svojich povinností voči cirkvi, spolubratom, voči sebe i národu žijúcim kdesi ďaleko vo svojich učupených chalúpkach pod tmavomodrými horami a nebotyčnými končiarimi Tatier.

Štefan Zelenák

Theodor B á l e n t

Theodor Bálent

Spomedzi učiteľov a farárov, ktorí pôsobili medzi nami v Bulharsku, nemôžeme nespomenúť evanjelického farára Theodora Bálena. Jeho účinkovanie spadá do obdobia oživovania cirkevného života a pokusov o systematickejšie vzdelávanie slovenských detí i dospelých v našich dedinách v ďalekej balkánskej krajine. Naši krajanovia, po odchode Adama Vereša ostali bez duchovného pastiera až do príchodu Theodora Bálena 26. októbra 1910.

Theodor Bálent narodil sa 4. decembra 1871, kde bol jeho otec Štefan Bálent farárom. Strednú školu vychodil v Trenčíne a na evanjelickom lýceu v Bratislave, kde roku 1890 maturitou završil svoje stredoškolské štúdiá. Už v rokoch stredoškolských štúdií dozrelo v ňom rozhodnutie pripraviť sa na náročnú a zodpovednú prácu farára. Teológiu študoval v Bratislave a v Erlangene. Po vysvätení v roku

1895 účinkoval v cirkevnom zbore na Myjave a v Prietrži, odkiaľ roku 1904 odišiel do Ameriky, kde pôsobil vo viacerých cirkevných zboroch (South Sharon, St. Louis a Allegheny). Keďže patrili k tým farárom, ktorí svoje poslanie dušpastiera chápali oveľa širšie, veľmi skoro rozšíril svoje pôsobenie aj na iné oblasti (napr. úspešne redigoval prvé ročníky známeho časopisu Svedok).

Z USA viedla jeho cesta v roku 1910 do Bulharska, kde s veľkým nadšením pustil sa do zásluhnej a všestrannej starostlivosti o našich rodákov. Usadil sa v Gornej Mitropoliji a odtiaľ duchovne zaopatruoval slovenských evanjelikov aj v Podeme (vtedy ešte Mrtvica) a Brašljanici. Nadviazal na zásluhnú prácu svojho predchodcu Adama Vereša, ktorý sa medzitým stal evanjelickým po nemecky káždúcim farárom v Krčedíne.

Theodor Bálent, verný svojmu chápaniu poslania evanjelického farára, usiloval sa aj o národné, kultúrne a vzdelanostné povznesenie našich krajanov. S nimi tu prežil aj kruté okamžiky balkánskych vojen i ťažké následky prvej veľkej vojny. Na zreteli mal aj dobré vzťahy s miestnymi úradmi, ale aj s tými vyššími v Sofii. Jeho starostlivosť o našich rodákov bola natoľko všestranná a intenzívna, že ho právom nazvali "druhým konzulom" Slovákov v Bulharsku po Samuelovi Zachejovi. Plodné účinkovanie T. Bálena "v našich dedinách" bolo ukončené 4. júla 1919. Naplnila sa jeho dávna túžba vrátiť sa domov na Slovensko a tu v prospech vlasti a cirkvi ďalej pokračovať v započatom diele.

Po návrate do Československa stal sa vojenským farárom na zborovom veliteľstve v Košiciach, kde pôsobil až do roku 1931, keď prešiel do výslužby v hodnosti podplukovníka. Na odpočinok utiahol sa do Nového Mesta nad Váhom, kde aj v r. 1938 zomrel.

Theodor Bálent patrí k tým farárom a učiteľom, ktorí svojou záslužnou prácou nielen duchovne zaopatrovali našich rodákov, ale na vyššiu úroveň ich dvíhali aj na poli kultúrnom, sociálnom a národnom.

Hádam najvýstižnejšiu charakteristiku T. Bálienta podal Juraj Struhárik, farár z Horných Bziniac, keď nad jeho rakvou okrem iného povedal: "Dobrý Pán nech dá svojmu vernému delníkovi tichého odpočnutia i večnej slávy a nech zveľadí dedičstvo bohatej jeho práce, vykonanej na poli cirkvi i národa doma i v zahraničí."

Štefan Zelenák

Literatúra:

Košťal, R.: Slovenskí evanjelici v zahraničí. Bratislava, Osveta 1992, s. 202.

Michalko, J.: Naši v Bulharsku. Myjava 1936, s. 386.

Sýkora, O.: Slováci v Bulharsku a opäť doma. Evanjelický posol spod Tatier, 8. 5. 1997, 15. 5. 1997.

ČÍTANIE V ROČENKE

Michal Adamík

Je to také jednoduché. Zrakom vnímam popísané stránky a čarom zrýchlenia sa predo mnou striedajú roky predkov aj roky "mojej" generácie, ktorá sa na prelome 30-tych a 40-tych rokov, a ešte aj o nejaký ročik pozdejšie, vrátila do náruče domoviny. Boli to roky túžob a radostí. Boli to roky ťažkej lopoty a trápenia pri pretváraní svojho mikrosveta podľa vlastných vzorov a predstáv, roky hľadania a nájdenia určitého miesta v čase a priestore, pritom niektorí ešte donedávna ani netušili, že sa opäť ocitnú nie v cudzej, ale inej krajine.

Z obsahu jednotlivých príspevkov a fotodokumentácie vyviera láva pekných a príjemných (nie nostalgických) spomienok zrodu a vývinu rozmanitých premien až po našu súčasnosť. Do môjho ticha sa svojím tieňom vkrádajú príbehy a spomienky. Ticho rozpamätávania na ľudské osudy, čo sa kedysi odohrali a dávno ukončili svoj dej.

Rozpoznávam a triedim farbisté predstavy, v ktorých sa premieta kolobeh života a smrti. Dalo by sa povedať: nuž, nič nové, veď život bol taký aký bol, a smrť je tiež osudová! Ale všakovaké cesty vyžadovali veľkú trpezlivosť a zvýšené úsilie pri uskutočňovaní zvolených zámerov a spôsobov života.

O jednoduchosti a ľahkosti prekonávania prekážok nemožno vôbec hovoriť. Našu spoločnú cestu som vždy videl a stále vidím ako cestu pre mňa blízkych a bezprostredných ľudí.

Po rokoch, keď aj vrásky neúprosne pribúdajú, s pôžitkom si zaspomíname na to, kvôli čomu a komu sme pracovali a žili. Pravda, boli aj nedorozumenia, objavila sa aj urazená samolúbošť, či rivalita z márnivosti v skoro uzavretom kruhu, v ktorom sa dokola krútil náš spoločný život na bulharskom vidieku. Veď vzťah človeka k človeku má mnoho rozmanitých podôb. Preto aj takéto prejavy považujem za prirodzené. Nejestvovala však hlboká a neprekonnateľná priepasť plná hnevu a nevraživosti, ale akoby jestvoval mimovoľne zachovaný prejav úcty spojený s túžbou rozvíjať a udržať národné cítienie, kultúru spôsobu života a náboženskú integritu. Toto príjemné konštatovanie vyviera z prameňov kultúry, osvety a vzdelanosti krajanov v Bulharsku.

Keď sa ponáram do toku každodenného života a práce nemôžem ani po toľkých rokoch zabudnúť na cesty, po ktorých som sa uberal, ktoré som toľkokrát prešiel. Poznám ich už naspamäť. Nie vždy mali priamy smer. Niektoré boli klukaté a šmykľavé. Niektoré - bezpochyby - nezmyselné. Väčšina však príjemné -, a neboli daromné. Naučil som sa prekonávať prekážky, chápať iných, byť tolerantným a mať rád.

Nemám v úmysle písať o mojich vlastných príbehoch a spomienkach aj napriek tomu, že už dávno sa minul môj bezstarostný vek neskúsenosti a pochaľbosti. A predstavy o nekonečnej mladosti nadobúdajú komickú povahu. Hádám sa však k takémuto písaniu niekedy odhodlám.

Vážim si minulosť a súčasnosť. Vážim si ich, lebo viem, že akákoľvek neúcta by mala nedobré, priamo nekultúrne dôsledky. Bránim sa, aby ma spomienky, prebudené city a myšlienky neopantali. Bránim sa aj sentimentu, lebo ten hatí čínorodú a tvorivú prácu. A slová odpustenia, tolerancie a láskavosti ma tešia a inšpirujú. V takomto zámere chceme pokračovať, hoci v iných časových a životných rozmeroch. Bol by som však nepozorný a nespravodlivý, ak by mojím úvahám unikla snaha a vynakladané úsilie pána predsedu Doc. Dr. Štefana Zelenáka, CSc., členov výboru Slovákov z Bulharska, ako aj ďalších nemenovaných nadšencov so schopnosťou obetovať sa pre dobro celého krajanového spolku. Úprimne ich obdivujem. Patrí im vďaka.

Na záver čítania v Ročenke uvediem jedno moje osobné vyznanie, ktoré pramení z poznania, že v pamäti každého človeka je nezmazateľne zaznamenaný prvotný vnem. Je to matkin obraz. Pred niekoľkými rokmi som napísal a uverejnil báseň "Matkine vrásky". Venoval som ju nielen svojej mamičke, ale všetkým mamičkám, ktoré nás viedli a vychovávali. Nuž, prijmite toto moje spontánne, ale zo srdca úprimné vyznanie:

Čas plného života
najdrahšej žene
hlboko zasial
vrásky na tvári
Vrásky néhy
a večnej starosti

v rozmere času vzklíčili
do peknoty kvetu
nežnej gerbery -
tak jej oči zakvitli
V matkiných vráskach
je ukrytá krása a bolesť
láskavosť najnežnejšej nehy
čo svojim deťom dáva
V matkiných vráskach
čas sa ticho stráca
a pravidelným tepom
žiliek na spánku
do čias mladosti
spomienky jej vracia
Matkina slza radosti
údolím vrásky
skotúľa sa po tvári
Ako drahokam pokoja
úsmev v predjarí

V Brne, 18. jan. 1994

ZRKADLO ČASU

Michal Adamík

Sú chvíle, ktoré zviditeľňujú prívál spomienok zaznamenaných v denníku pamäti. Práve tam, akousi svojráznou abecedou je napísané to, čo práve hľadám. Priznám sa, že takáto chvíľa nastala pri čítaní uverejnených príspevkov, prednesených na seminári "Z dejín a života Slovákov v Bulharsku". Obraciam stránky, čítam a nepodlieham emóciám, ani neopodstatnenej eufórii. Však neodmietam spomienky ako niečo, čo už stratilo zmysel a praktický význam. Dávajú mi odvahu pozrieť sa do zrkadla vlastného zrodu a jestvovania. V tomto zrkadle vidím aj seba bez príkras. Vidím a cítim príjemné a nepríjemné, kladné aj záporné. Predovšetkým však inšpirujúce a povzbudivé momenty vedúce ku konštatovaniu, že vo večnom a nekonečnom kolobehu života a smrti, hľadám a nachádzam korene vlastného jestvovania. Veď aj môj život, okrem iného, skladá sa z množstva životných závislých a nezávislých krokov. Vo svojom dôsledku smeruje ku konečnému cieľu, ktorý rozhoduje o celej ceste života.

V obklopujúcom tichu spomienok pokojne sa nechám unášať prúdom minulých liet v ich najpodstatnejšej a ľudsky rozmanitej podobe. V tom tichom brieždení zreteľnosti návratov nachádzam korene vlastných údelov. Ticho pomaly oživalo prežité roky. Od prvých krôčikov po kľukatých a prašných cestách, prvých školských počmáraných a atramentom poliatych lavíc, prvého vzlietnutia do vzduchu a pristátia až po súčasnosť čítam písmo života.

So záujmom obzerám zažltlé fotografie predkov a v ich očiach vidím milníky a križovatky nerovných ciest. Oči sú zrkadlom časovej postupnosti.

Oči si pamätajú vážnosti, radosti i žiale. A tie oči sa ma pýtajú, či sa ne-
či sa nejakým významným a podstatným spôsobom zmenila čo len jediná moja
črta z nezmazateľného predobrazu predkov. Priznám sa, že odpoveď nie je jed-
noduchá, lebo v zrkadle prežitého času nevidím iba vlastnú podobu, nevidím
iba seba. Nevidím iba podobu svojich predkov. Som svojským a jedinečným, a
tým aj svojským a jedinečným spôsobom som pokračovateľom minulých dejov a
osudov. Aj ja nesiem celú historickú pospolitosť vlastných životných údelov,
ku ktorej sa hlásim. V sebe však nesiem vlastný povahový svojráz, vlastnú
neopakovateľnosť konania a správania sa. Vidím a cítim, že nesiem v sebe
mnohotvárnosť spoločenských vzťahov, minulé a súčasnú historickú pospolitosť.
Rozmanité hodnoty vychádzajú z vnútorného úkrytu a razia si cestu životom.
Vyplývajú z politických, spoločenských, kultúrnych a profesionálnych činnos-
tí a úloh aj zo základných etických princípov, ktoré do seba vstrebávam. Pre-
javujú sa v mnohotvárnej skutočnosti vzťahov a vyslovených myšlienkach, kto-
ré môžu povzniesť, ale aj potupiť.

V zrkadle času vidím aj premeny, ktoré nie vždy vyvolajú povznášajúce
pocity. Sú to premeny obsahujúce zvláštny druh rozporov zabudnutia a znovu-
zrodenia a v určitom zmysle sú výrazom spojenia spokojnosti a istoty. Nie-
kedy sa môžu dostať do rozmerov sváru a zaujatosti. Ale každý balast vo vzťa-
hoch medzi ľuďmi časom slabne a postupne zaniká. Zostáva to príjemné a dobré,
čo sa v bytí objaví nanovo a vstupuje opäť do svetla dôvery a emancipácie.

Z TVORBY NAŠICH KRAJANOV

Michal A d a m í k

Doc. PhDr. Michal Adamík, CSc., sa narodil
27. 2. 1932 v Gornej Mitropoliji v Bulharsku,
kde vychodil aj základnú školu. Po príchode
do Československa študoval na bývalej meštian-
skej škole v Lučenci a pokračoval na Pedagogic-
kom gymnáziu, ktoré ukončil maturitou v roku
1951. Po maturite sa prihlásil na Vojenskú le-
teckú akadémiu a po absolvovaní ďalších vojen-
ských učilíšť a škôl lietal ako profesionálny
vojenský pilot. Popri zamestnaní vyštudoval pe-
dagogiku a psychológiu a v týchto odboroch pô-
sobil ako vysokoškolský učiteľ (v roku 1978 ha-
bilitoval na docenta). Aktívne pôsobil ako pub-
licista a postupne uverejňoval svoje literárne
práce vo viacerých časopisoch. O M. Adamíkovi

ako o básnikovi literárny kritik napísal: "Typem reflexivního básníka je
M. Adamík, kterému velmi záleží na vyslovení naléhavé myšlenky, jíž podřizu-
je i metaforu. Tak vzniká poezie dobré užitné hodnoty, která mívala vždy
místo i v denním tisku".

Medzi krajanmi

Jesenný deň, deň utešený a čistý,
napája mi myšlienky a túžby želaním:
- úsmevy na tvári, zadržte svoj čas!
Som opäť medzi krajanmi, tak istý
a chcem prijímať ušľachtilé plody,
plody predkov vychutnávať zas.

Aj osožný závan vkĺzol medzi nás
a clivotu sta smútočný závoj
striasam v pravý čas.

V tom zhovorčivom prostredí,
ľudská neha i bolesť je zakutá,
ticho, vrava a šum pohľadov
k môjmu srdcu prirastá
a tieň mrku i rozmaru upadá

Tiché hviezdy na nebi rozliali svoj jas,
príroda zlatým lístím ševelí.
V radostnej klíme neha v nás
a smutné šero do zabudnutia halí,
keď večer Mesiac džbánok zdvíha
voňavým vínom v pravý čas.

Naše kroky prešli rôznymi cestami
a nestratili sa v zabudnutí,
lebo spomienka sa zabára do zeme zrodu.
S vami znovu nachádzam rodný dom,
v pokojnom tichu duše, stále žijem v ňom.

1995

Cesta rokov minulých

Tepot času búši do stien krehkých citov,
do duše opojne vteká príliv zrelosti.
Spomienka ako púpä nežné v rodnej zemi,
kde búrka prevalí sa žírnymi nivami,
svitá a hreje jasné slnko nad rovinami.

Spomienky plnia tepny sladkou vôňou agátu,
pokojne sa rôčky sunú - vrások viacej mám.
Stále, ako voľakedy záhadne snívam,
brániac sa nezmyselným vábidlám,
pod blankytom nebeskej klenby, domov sa vraciam.

Cesta k pôvodnému miestu je mi známa,
prašná cesta utľapkaná z rodnej zeme.
Tou požehnanou cestou znovu budem doma
i tepot času nebude tak vo mne búšiť,
už nechcem svetom blúdiť znova.

Vzlet k hviezdnej oblohe pomaly vyhasína,
opojenie nebeskou klenbou jagavých hviezd.
Pozemskou hudbou zdravím pokojný havraní let,
keď na tvár slza z unavených očí kanie
a príbeh vlastnou cestou do diaľav letí.

Odvtedy plynie, smeje sa a vzlyká čas,
šantiaca krásavica mesačného svitu chladnej noci.
Ozvena v diaľave pritúli sa ku mne načas,
ako útecha a láskanie v búrlivom srdci
a precitám taký, akým bol som doteraz.

december 1995

Zabudnutá margarétka

Kto ťa zabudol
medzi farebným lístím jesene
keď posledný list
zo stromu spadol
a škovránok
ľúbostnú pieseň dospel

Kto ti malá zabudnutím
pekny život daroval
v chladnej hrude
domov ponechal
Čas životu mieru dáva
kvet tvoj
na ňom rosa jagotavá
ti sviežosť
krásu ponechala

Ty malá
nie si opustená
aj keď hruda chladne
Jesenné lístie
mäkkú postiel'ôčku stielie
pre život nový

pre budúci nádherný kvet
pre radosť človeka
a pokojný mierový svet.

Starec a dievčina

Na rozkvitnutej lúke
dievčina pokojne leží
slnečným lúčom
v plnosti oddaná
Jarný vetrík svieži
stvolý kvetín
plné milostnej rozkoše
k žiaducim perám skláňa

V kolísavých stvoloch
aj starcove predstavy sa kolíšu
keď hybkosť tela akosi
akosi vekom tuhne
keď unavenou pamäťou
spomienka sa mihne
a prsty po obzore belasom
nedokončenú vetu píšú

Plod túžby v starobe sa zamyká
v ohnivku horiaceho knotu
nádej lásky stále dýcha
keď pamäť zámku otvára
keď túžba plodov
z hĺbok srdca sa vynára
a tichúčko letí
do bielych oblakov

Ach ty nemá blaženosť
po modravej oblohe blúdiš
si tak blízko
si tak vzdialená
Akou to rečou hovoríš
keď slnce zlatými slzami
plameň lásky pomaly zhasína

Semä zrelých púpav
dychom vetřík odvial
do plodných brázd
čo túžby v čase vyorali
Pamäť knihe spomienok

zažltlé stránky otvára
V nich mladosti
podobu zachovali

Unavené oči
v sebe seba hľadajú
na hladinu spomienok
spomienka padá

Láska
Krištálový poklad
nechtiac v čase sa rozpadá
Túžbu milovania
prizma času lomí
vo vejárových vráskach
unavených očí
keď páľavé slnce
do úsmevu ich núti

Však vánkom mladosti
túžba v starobe mladne
v pahrebe iskra ešte žiari
sladký okamih blaženosti
keď knôt lampy
úplne dohorí

Na koreňoch mladosti
staroba vyrástla
a tie nútia život žiť
v hlbokkej studni spomienok
túžby mladej staroby neutopiť

Štart bez pristátia

Pod čiernym závojom
letisko leží,
čierňava pazúrmí
oblohu zamyká.
Hmlistvým ránom
vietor čerstvo svieži,
v stvoloch kvetín
potichu vetrí.
Vo víchre nepokoja
zvonivý hlas
krutej hrany splyva
s dunivou salvou bôľu.

Zmarenú nádej,
hlboká priepasť skrýva.
Zo smutných očí
slza vytryskla,
cestu si hľadá
v priepasti vrásky,
keď nádej návratu
za horizont spadla.

September 1980

Si

Si príjemná ako jarný vánok
úsmev tvoj
je milým pohladením
Si svieža ako ranná rosa
čo pokojným kvetom
sviežosťou
spánok preruší
Si nymfou v korunách stromov
dostupná bohom
Apollóna a Siléna
šantiaca spoločnica satyrov
čo život prírode dychom dáva
Si Afrodité z peny morskej
dostupná Diovmu blesku.
Bohyňa lásky
zmyselná a čistá
v lastúre
k brehom Kythéra plávajúca
Si hviezda v nekonečnom vesmíre
s oslňujúcim jasom oblohy
nádherným nekonečným snom
ranným spevom vtákov prerušeným
Si pre mňa epizódou
lúbstnej hry
v túlavom živote mojom
na letových cestách jasu a tmy
s večným duše nepokojom

Hra s pamätou

Detstvo mi svetielkuje v unavenom zraku
i roky sviežich nespútaných síl mladosti.
Dnes city túžia po rozume v každom kroku,
keď hlas pamäti hradbou času nežne volá.

Túžba po prešlých cestách tíško vzlyká
aj predstava k vlastným želaniam je skúpa.
Rojčenie mesačný svit lúčom nehy zamyká,
keď myšlienka v bludisku času seba hľadá.

A nastal čas s pamätou si nežne hrať,
v posvätnom tichu zabudnuté zobúdzat.
Keď je pamäť trpezlivá, nemyslím na bolesť,
pokojne otváram vrátka vznešeným spomienkam.

Spomienky šantia v purpurovom srdci
a z vnútra pamäti clivotu a čierňavy vyhánam.
Život šumí sťa lístie osiky v povíchríci,
keď svitom Slnka večnosť láske žehnám.

Tok udalostí mi v srdci klokotá zas
a slová ticho do nich zapriaham,
aby ďalej tiahli nádej a žijúci čas,
keď hru s pamätou do spomienok ponáram.

1995

Suché ruže

Pohár červeného vína
pred kyticou suchých ruží
navečer s milou vypijem
Vino farbu ruží pripomína
suché ruže rekviem

si tvor,
ktorý dokáže zomrieť dvakrát,
raz za seba,
druhý raz za život,
ktorý dávaš.

Slnovrat

Minúta s Tebou
je drahokam,
hodina celá
je smaragd sám,
deň a noc s Tebou
je ópium,
za týždeň stratím
už všetok um.
Prežiť s Tebou jar,
znamená šaliť,
pod jabloň sadnúť,
za rúčku vziať,
na čerstvú trávu ľahnúť,
počítať žeriavy,
tešiť sa na večer,
ten vlahý, modravý.
Však leto prežiť,
znamená zabudnúť,
zabudnúť na bolesť,
vykonať dlhú púť,
ponárať sa do hlbín
a hľadať perly rán,
spievať Ti o láske,
milovať bez zábran.
Žiť jeseň s Tebou,
znamená vytrvať,
dočkať sa splnu,
ovocie natrhať,
vychutnať pohár vína,
lesom sa prechádzať,
zlatisté lístky zbierať,
Tvojím sa bozkom vzdať.
Tak vyčkať príchod zimy
a v zime spomínať,
hlavu mať v Tvojom lone
a ľahko zadriemať,

snívať o slniečku,
v perlivých vlnách morí,
a v Tvojom objatí,
otvoriť bránu jari.
A takto každý rok,
uvítať slnovrat,
lúčiť sa s žeriavmi
a čakať na návrat.

Sen

Slnko už zapadlo
a mesiac noví siet' si priada,
z lúčov tých striebristých,
nad posteľ Tvoju tíško sadá,
ja dych Tvoj počujem
a pery jemne hladím,
túžim Ťa privinúť
a bdieť tu spolu s ním
a v duši odhaliť
to najtajnejšie želanie,
zaletieť na kraj sveta
a poslať tajné znamenie.
V tom znamení je skrytá
moc veľká, zvaná láska.
Tma rozprestiera krídla,
skloň hlavu moja kráska.
Pred Teba oltár postavím
srdce sťa sviatosť položím.
Ty žehnaj len
a šeptom
poďakuj nebu,
hviezdám
a láske nedaj zahynúť
a neokúsiť blen,
raz každý skončí svoju púť,
raz splní sa Tvoj sen.

Anna F e r k o v á

Anna Ferková, rod. Kováčová narodila sa v roku 1924 v Gornej Mitropoliji. Svoje detstvo a dospelévanie opisuje v pamätiach, ktoré postupne uverejňujeme v našej ročenke. Po druhej svetovej vojne reemigrovala do Československa. Vo veršoch sa vyjadruje zriedkavejšie a pera sa chytá vtedy keď cíti, že "tá chvíľa je tu". Ak hovoríme v maliarstve o insitnom umení, tak potom "básničke" A. Ferkovej môžeme zaradiť k "insitnej literárnej tvorbe".

xxx

Odišla si navždy
navždy do neznáma
nevrátiš sa nám viac
naša drahá mama

V spomienke Ti
svoje srdce otvárame
a na Teba s láskou
mama spomíname

Vidíme Ťa všade
zdanie však klame
Tvoje miesto medzi nami
ostalo už prázdne

Už viac medzi nás neprídeš
ani za tie svety
už môžeme položiť
na Tvoj hrob len kvety.

Michal Ferko a Anna Ferková -svadobná fotografia

Na dušičky

Na cintarí križe stoja
pri každom sviečka horí
človeku krv tuhne v žilách
veď to niekedy ľudia boli

Obďaleč hľa rakva vystavená
hoblinami vystlaná
a v nej stáby tíško spala
jedna mamka ustatá

Nad ňou nemo hlávku skláňa
malá biedna sirota
sta by zvon vyzváňal
mysel' sa jej zamotá
slza slzu naháňa

Kto odpovie na otázku?
Kto jej vďačne poradí?
chcela by jej ešte niečo riecť,
no iba na ňu hľadí

V duchu sa jej zaprisahá
jej obraz do pamäti vryje
za všetko, čo pre ňu bola
hrob jej kvetmi vysadí.

Slovenská mládež

Tečie rieka silným prúdom
nikto nevie kam sa valí
vie to len mesiac z diaľav
i hviezdy trblietavé
čo striehnu na každej zákrute

Stará vrba nad riekou sa kýva
najlepšie vie, čo tá rieka
na dne skrýva
nezradí, bo dobre vie
kam siahajú jej korene

Rieka, to my mládež sme
prúd, to naša myseľ
mesiac naším otcom je
hviezdy naše družky

Stará vrba nad riekou
to naša vlasť od vekov
pre ňu naši otcovia
jak tie stromy stáli

Za vlasť našu aj my
jak tá vrba stojíme
silný jak rieky prúd
čo rieka odnáša

O B S A H

Niekoľko slov na úvod	3
Konečne doma... (Štefan Zelenák)	5
Ľudová pieseň Slovákov v Bulharsku (Viera Gašparíková)	9
Zaspomínajme si na Bulharsko (Literárno-dramatické pásmo	39
- pripravili Ján, Ondrej a Martin Mikulášovci)	
Z mojich rozpomienok (Anna Ferková-Kováčová)	51
Mladosť moja, mladosť... (Ján Mikuláš)	60
Putovanie rodu Červenákovcov (Ján a Štefan Červenákovci)	65
Na návšteve po rokoch (Matej Kabzáni)	71
Naplnili sa opravdu dávne sny a túžby našich dedov a otcov?	74
(Ondrej Mikuláš)	
Príhovor veľvyslanca Bulharskej republiky na Slovensku	76
Naša výstava v Bulharsku (Ján Botík)	77
Adam Vereš (Štefan Zelenák)	82
Theodor Bálent(Štefan Zelenák)	84
Čítanie v ročenke (Michal Adamík)	85
Zrkadlo času (Michal Adamík)	87
Z tvorby našich krajanov(Michal Adamík, Martin Mikuláš, Anna Fer- ková-Kováčová)	88

Redakčná rada:

Doc. PhDr. Michal Adamík, CSc., PhDr. Ján Botík, PhDr. Juraj Ďuriš, Ing. Martin Mikuláš, Štefan Rusnák, Doc. PhDr. Štefan Zelenák, CSc. (predseda redakčnej rady)

ROČENKA SPOLKU SLOVÁKOV Z BULHARSKA

(Bratislava 1997)

Zostavil: Štefan Z e l e n á k

Vydal Spolok Slovákov z Bulharska

Publikácia neprešla redakčnou a jazykovou úpravou

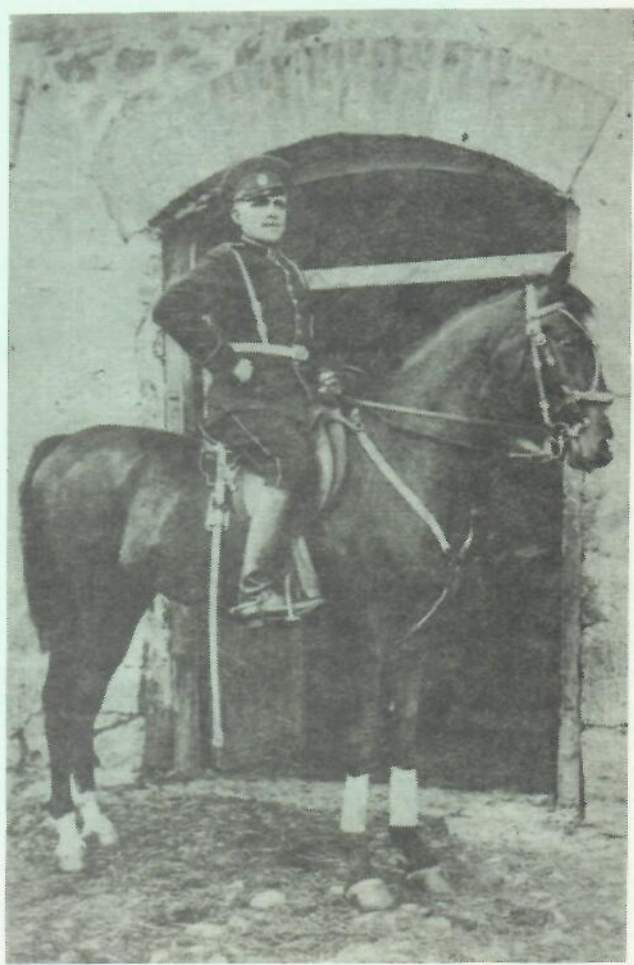
Vytlačilo: Vydavateľstvo STU v Bratislave

Počet strán: 101

Náklad: 400 výtlačkov

Ilustrácie na obálke:

- 1.strana : 1 , Útek poddaných
2, Žiaci v Brašľanici s učiteľom Novákom -
Oslavy narodenín T.G.Masaryka
- 2.strana 1, Plagát k výstave Slováci v Bulharsku
3. strana 1, Pavel Martinek -pohraničný vojak r.1914
2 , Martin Červenák s manželkou a neterou
3, Zuzana Bezeková a Mária Martineková / v roku 1929/
4, Michal Markuš -"kavalerist " v Sofii r.1931
- 4.strana 1, Vysvedčenie Márie Martinekovej /šk.r. 1920/1921 /

БРАШЛЯНСКО ПЪРВОНАЧАЛНО УЧИЛИЩЕ

село БРАШЛЯНИЦА, околия Плевенска окръг Плевенски.

УДОСТОВЪРЕНИЕ

№ 88

Майра Дамбова Мартинова, родена на 21 Януари 1913 година в с. Брашляница, околия Плевенска, окръг Плевенски, по народност славянка, отъ свателен брак, възпроизводство, подадена отъ майката, е следвала през учебната 1920/1921 година курсът от първоначално обучение при следоване на народното образование. Въз основа на този успех ученичката Майра Дамбова Мартинова извикана и отъ Митодора (5) и е отсъствувала 2 1/2 полудни, отъ които 2 неизвикана и отъ Майра Дамбова Мартинова. Майра Дамбова Мартинова не

Това удостоверение му се издава съгласно чл. 35 отъ Законъ на народното просъщение.

Плевенска околия Плевенска 24 май 1921 год.

Главен учител:

Учител на отделение:

Печатница — К. Т. Митодора — Плевен.